

Παρωδίες στη νεοελληνική ποίηση
(αρχές-1821)

Ανθολόγηση:
Γιώργος Κεχαγιόγλου

Λευκωσία 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΙΜΕΝΑ

Μεσαιωνικά δημώδη άσματα (600 - περ. 970).....	3
Προδρομικά ποιήματα (μέσα-β' μισό 12ου αι.)	3
Στέφανος Σαχλίκης (περ. 1330 - πριν από το 1402).....	5
Διήγησις των τετραπόδων ζώων... (14ος αι.).....	9
Πουλ(ι)ολόγος των ορνέων πάντων... (τέλη 14ου - αρχές 15ου αι.)	12
Πέτρος (;) Μπεργαδής (15ος αι.).....	14
Ριμάδα κόρης και νιου (15ος αι.)	16
Ο κάτης και ο μποντικός (15ος αι.).....	18
Σπανός (τέλη 15ου αι.;).....	19
Συναξάριον του τιμημένου γαδάρου.....	23
Γαδάρου, λύκου κι αλουπούς διήγησις ωραία (15ος αι. - πριν από το 1539) ...	28
Ιωάννης/Ιωσήφ Πλουσιαδηνός (περ. 1429-1500).....	30
Κρασοπατέρας (τέλη 15ου - αρχές 16ου αι.).....	31
Ματθαίος Μύρων (1556-1625).....	34
Γεώργιος Χρυσόγονος Τραπεζούντιος (τέλη 17ου αι.-1739)	35
Πέτρος Κατσαίτης (περ. 1660/1665-1737/1742).....	36
Σαβόγιας Ρούσμελης (αρχές-τέλη 18ου αι.).....	38
Ανανίας Αντιπάριος (18ος αι.).....	40
Κωνσταντίνος/Καισάριος Δαπόντες (1713-1784).....	42
Σμύρνης τραγωδία... (1788).....	46
Νικόλαος Λογοθέτης ή Γούλιαρης (1729-1832)	48
Νικόλαος Κουτούζης (1741-1813).....	52
Μιχαήλ Περδικάρης (1766-1828)	52
Τραγωδία κατά των δημογερόντων της Σμύρνης... (τέλη του 1810;)	55
Αθανάσιος Χριστόπουλος (1772-1847)	57
Γεώργιος Σακελλάριος (1767-1838)	58
Γιάννης Βηλαριάς (1771-1823)	70
ΓΛΩΣΣΑΡΙ	75
ΣΗΜΕΙΩΜΑ	91

Στο εξώφυλλο: Σκίτσο του Honoré Daumier (1808-1879) με τίτλο «Οι τοπιογράφοι». Ο πρώτος αντιγράφει τη φύση, ο δεύτερος αντιγράφει τον πρώτο.

μικροφιλολογικά τετράδια 32

Παράρτημα περιοδικού μικροφιλολογικά (αρ. 50)

Διεθνής Βιβλιογραφικός Αριθμός Σειράς: ISSN 1986-2059

Μεσαιωνικά δημώδη άσματα

[Εύρηκε την δαμαλίδα...] (600 μ.Χ.)

[...] Άγιέ μου, άγιέ μου, φοβερέ και δυνατέ,
δώσ' αυτώ κατά κρανίου, ίνα μη υπεραίρηται,
κάγω σοί τον βουν τον μέγαν προσαγάγω εις ευχήν.

[Θεοφανού επολέμα πίταν...] (περ. 970)

[...] Οπου εφόρειν το διβίκιν, τώρα δέρμαν έβαλεν,
κι αν τον φθάσει εδώ ο χειμώνας, φέρε και την γούναν του.
Κουκουροβουκινάτορες, φουκτοκωλοτρύπατοι
εισε σέλαν μίας μούλας καυχόκτονο πομπεύουσιν.

Πηγή: Λίνος Πολίτης, *Ποιητική Ανθολογία*, τ. 1:, Αθήνα, «Δωδώνη», ²1975 (και ανατυπ.), σσ. 173-174.

Παρωδούνται επιφωνήσεις του βυζαντινού ιπποδρόμου και επιφωνήσεις, ευχές και άσματα βυζαντινών αυλικών και θρησκευτικών τελετών και εθίμων, όπως καταγράφονται κυρίως στη συλλογή «Έκθεσις τής βασιλείου τάξεως» (ή «Περὶ τής βασιλικής και συγκλητικῆς τάξεως λόγος») της εποχής του Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογέννητου (10ος αι.), βλ., πρόχειρα τις εκδ. των I. Reiske, Bonn 1829-1830, A. Vogt, *Constantin VII Porphyrogénète, Le livre des cérémonies...*, τ. 1-2, Paris, «Les Belles Lettres», ¹1935-1940, ²1967, και G. Dagron - B. Flusin - D. Feissel, *Constantin VII Porphyrogénète, Le livre des cérémonies...*, Paris, Association des Amis du Centre d'Histoire et Civilisation de Byzance, τ. 1-5, 2020. Για το «[Θεοφανού επολέμα πίταν...]» πρβ. και την τελική, διαπομπευτική τιμωρία της παλλακίδας στην (ελληνιστικής και ανατολικῆς προελεύσεως) *Βίβλον Σιντίπα του φιλοσόφου*.

Προδρομικά ποιήματα (μέσα-β' μισό 12ου αι.)

Ποίημα Α'

(«Του Προδρόμου κυρού Θεοδώρου
προς τον βασιλέα Μαυροϊωάννην»)

[...] «Όμως ει βούλει μερικώς να την περιτραλίσεις,
πιάσε ραβδίν, βάλε φωνήν, ρίψον το καμελαύχιν,
'πόλυσον πέτραν κατ' αυτής, πλην βλέπε μην την δώσεις,
και πόδισον, κατάδραμε, τάχα να την κρατήσεις·
ως επιτρέχεις, σκόνταψον, κατάβα, δώσ' αθρόως·
καταπεσών ανάστηθι, πάλιν κατάτρεχέ την,
τους οφθαλμούς αγρίωσον, δείξον λοξόν το βλέμμα,

το καμελαύχιν στράβωσον, βρύξον καθάπερ λέων.»
Ως δ' ουδέ ράβδον εφευρείν, ο τάλας, ηδυνήθην,
απαίρω το σκουπόραβδον γοργόν από την χρείαν [...].

Κρατών δε το σκουπόραβδον την θύραν ηραξάμηνη·
ως δ' ηγανάκτησα λοιπόν κρούων σφοδρώς την θύραν,
ευρών οπήν εσέβασα τ' άκρον τού σκουποράβδου·
εκείνη δε πηδήσασα και τούτο δραξαμένη
εταύριζεν απέσωθεν, εγώ δε πάλιν έξω·
ως δ' έγνω ότι δύναμαι και στερεά την σύρω,
χαυνίζει το σκουπόραβδον, την θύραν παρανοίγει,
και παρ' ελπίδα καταγής καταπεσών ηπλώθην.
Ως δ' είδεν ότι έπεσον, ήρξατο του γελάν με,
εκβαίνει και σηκώνει με γοργόν από του πάτου,
και τάχα κολακεύουσα τοιαύτα προσεφώνει:
«Εντρέπου, κύρη, να σωθείς· εντρέπου καν ολίγον,
ουκ είσαι χωρικούτσικον, ουδέ μικρόν νινίτσιν,
κατάλειψον την δύναμην, την περισσήν ανδρείαν,
και φρόνει, καλλιοτέρην έν', τίμα τους κρείττονάς σου
και μη παλληκαρεύεσαι, μηδέ λαζοφαρδεύεις.» [...]

Ποίημα Δ'

(«Έτεροι στίχοι Ιλαρίωνος μοναχού τού Πτωχοπροδρόμου
προς τον ευσεβέστατον βασιλέα κύριον Μανουήλ
Πορφυρογέννητον, τον Κομνηνόν»)

[...] Ω, τις Ακρίτης έτερος εκεί να ευρέθην τότε,
και τας ποδεάς του να έμπηξεν, να επήρεν το ραβδί του
και μέσα να εκατάβηκεν ευθύς ως αγουρίτσης
και να τους εσουνέτριψεν ως παλαμναίος γίγας.
Πολλάκις με επαρόργισεν ο λογισμός να εγέρθω,
να εμβύ εις την μέσην ως θρασύς, να δώσω και να επάρω
και να τσακώσω πίνακαν κανένα εις τας χείρας
και πιάσω και συντριψω τον και σφίξω τους οδόντας
και σύντσεφλον τσακίσω τον καθάπερ λέων άρνα.
Αλλ' ο χορός, ω δέσποτα, των σωματοφυλάκων
ουδ' ατενίσαι καθαρώς πολλάκις έασέ με,
και φοβηθείς ελώφαξα, μήπως με εκβάλουν έξω. [...]

Και να ένι τις καν δόκιμος, να έχει ψυχήν θρασειαν
και θήσει τα του κλάηματος και αποδειλιάσει πλήρης
και σφίξει τα μερία του και την καρδιάν πονέσει
και αποκοτήσει ως άγουρος και επιπαλήσει μέγα

και σείσει το κοντάρι του και ειπεί το «Αλί σ', αλί σε!»
και καταβεί, ώσπερ λέγουσιν τινές, εις το πεδίον
και λέξει [...]

Πηγή: Hans Eideneier, *Πτωχοπροδρόμος*, Ηράκλειο, Π.Ε.Κ., 2012, σσ. 207-208, 226, στ. 189-200, 486-492.

Παρωδούνται, εκτός από λόγια ποιήματα του 12ου αι. (κυρίως «σχέδη» του Θεόδωρου Πρόδρομου, βλ., πρόχειρα, Π. Αγαπητός, «New genres in the twelfth century: the *shedourgia* of Theodore Prodromos», *Medioevo Greco* 15, 2015, σσ. 1-41), η ακριτική ποίηση και η επική μυθιστορία του Βασιλείου Διγενή Ακρίτη· πρβ., π.χ., E. Jeffreys, *Digenis Akritis. The Grottaferrata and Escorial versions...*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, παραλλ. G, στ. 4.114-129, 144-147, 224-254, 581-589, 743-755, 760-770, 1058-1065, κ.α., καθώς και παραλλ. E, στ. 32-41, 693-701, 938-942, 962-976, 1132-1138, 1173-1176, 1253-1260, 1267-1285, 1439-1448, 1539-1561.

Στέφανος Σαχλίκης (περ. 1330 - πριν από το 1402)

«Γραφαί και στίχοι και ερμηνείαι, έτι και αφηγήσεις...»
[«Περί φυλακής»] (1370-1390)

[...] Εμέν ωσάν μου φαίνεται, της φυλακής η πόρτα
ομοιάζει πέτρα πέτρινη, τήν βάλλουν εις το μνήμα,
και, ωσάν σκεπάζει τον νεκρόν η πλάκα του μνημάτου,
ίτις κρατεί και η φυλακή τους ζωντανούς ανθρώπους.
Οι τοίχοι της μου φαίνονται ψηλού εγκρεμνού χαράκια,
και, όταν εγέρθω να σταθώ, χαλά, να με πλακώσει·
ο πάτος της, της φυλακής, αγκάθια και τριβόλια,
και δέν εχει και πούβητις κανένα παραθύρι.
Και πάλι, αν ήθελα να πω της φυλακής τον πόνον,
με δίκαιον έπρεπε να πω την πόρταν της φαρμάκιν,
τους τοίχους δίστομον σπαθίν, τον πάτον της μαχαίριν,
το σκέπασμά της θάνατον κι εκείνην όλην τάφον.
Ο βρόμος της, της φυλακής, τον μόσχον καταλεί τον,
μαραίνει τους βασιλικούς και φύγει τους βαλσάμους
και τες μυρτιές τες δροσερές ολόξηρες τες κάμνει.

Οι φείρες της, της φυλακής, ωσάν κορέοι δαγκάνουν
και οι φύλλοι της μου φαίνονται ωσάν χοντροί μερμήγκοι.
Την φυλακήν μου φαίνεται πάλιν να σουσουμιάσω
ωσάν το Πουργατόριον εκεί εις τον Κάτω Κόσμον:
ωσάν κολάζονται ψυχές εκεί εις τον Κάτω Κόσμον,
ίτις κολάζει η φυλακή τους ζωντανούς ανθρώπους.
Και αλί τόν βάλει η φυλακή και τόν σφαλίσει η πόρτα! [...]

[...] Ακούστε τίντα συμβουλήν εξόρθωσεν η φίνα [η Κουταγιώταινα]:
Της Κουλουμπούς εμήνυσεν, κι ήλθεν η Βαλσαμίνα,
πέμπουν δια την Φατράλαινα, και όλες εντάμα εμείναν.

Ήλθασιν μοίρα τρέχοντα και μοίρα αβαλόπο,
το πώς να δώσουν την βουλήν, πώς να ΄ξορθώσουν τρόπον
να παν να κατατάξουσιν όλες εις ένα τόπον
και με την σάρκαν των να ζουν δίχως κανένα κόπον.

Αμ' η Κουκούσια το έμαθεν και πάγει να πλαντάξει,
επήρην την Τατάραν της και πά' να τες διατάξει,
λέγει τες: «Καχορίζικες, ο Θεός να σας πατάξει!
΄Βάλετε μιαν απανωθιόν, να σας κρατίζει τάξην;»

Και μέσα εις τούτο ήλθασιν οι τρεις Καφουροπούλες,
έχουν αντάμα μετ' αυτές και άλλες παιδοπούλες,
τέτοιες ωσάν κατέχετε και πολιτικοπούλες,
και εμπήκασιν στην συμβουλήν τούτες οι αρχοντοπούλες.

Ήλθεν η Κουλουμπάδαινα με τ' άσπρα τα μαλλιά της,
σύρνει κοπέλες περισσές, οπού 'ναι τα πουλιά της,
εσίμωσεν και εκάθισεν σιμά με τα παιδιά της,
και ηγέρθη και είπεν τό 'θελεν, και ηκούσθη η ομιλία της.

Ήλθεν η Παραβάραινα και από μακρέα φωνάζει:
«Ακροσταθείτε, αδέλφια μου.» και την Τζανούλαν κράζει,
έχει και την Σμυρνιαδάινα και αντάμα της ισάζει,
εκεί εναιν και η Λαμπίταινα, δια να τες ορδινιάζει.

Στον γάμον ήλθεν σύντομα τούτη η χωριατοπούλα,
οπού ειχεν χίλιες βουκεντριές επάνω εις την καπούλαν
και εβάσταν και ορχιδόπουλα γεμάτην μιαν σακούλαν,
και οι άλλες επιστεύασιν λινάρην ένι ή σκούλα.

Και λέγει η Κουταγιώταινα: «Πού το 'βρες το λινάρην,
να πάγω να πραγματευθώ κανέναν κεντηνάρην,
να κάμνω πέτσες, να πουλώ, και ν' αγοράζω οινάρην,
να πίνω να ζεσταίνομαι τον μήναν τον Γενάρην;

»Ελένη, όταν έφυγες, μωρή, απε το χωρίον,
εκεί επηγες και εκούμπισες στο πολιτικαρείον,
στης Αγγελίνας τής πτωχής σιμά εις το τσαγκαρείον,
και εδάνειζες την σάρκαν σου, κούρβα, χιλίων μυριάων;»

Αλλ' ήλθεν και η Πλαίταινα, η χήρα η κουρεμένη,
οπού τες νύκτες περπατεί και εις τα μπουρδέλια μένει,
την ανεψιάν της έσυρnen την φραρογαμημένην,
και την ημέραν σιγαλά διαβαίνει ως ηγουμένη. [...]

Έφθασεν η μαστόρισσα του Γιάννη τού Πιλάτο,

όλοι οι παπάδες έχουσιν το σπίτιν της μητάτον,
γαμιέται, και το πλήρωμαν εισμιόν εμπρός ζητά το. [...]

Και τότε η καύχα επέσωσεν και του Γεώργη Ρώσο,
αντάμα με την ΄Νούφραιναν, οπού 'ναιν διά γρόσον,
και λέγει τής Καφάδαινας: «Εγώ να σε πληρώσω.»
και εκείνη πάλιν λέγει της: «Εγώ να σε τα δώσω.»

Η Γιακουμίνα επέσωσεν με το ξανθόν τριχάρην,
του Γκουλτζουνή τού μεθυστή, οπου έχει άλλην χάρην
και πίνει και μεθύζεται και πνίγεται στο οινάρην,
και εμέτρησεν τους καύχους της και ηύρεν τους κιντηνάρην,
και επανωθιόν τούς εκατόν ήσαν και πέντε φράροι. [...]

Και μετ' αυτές επέσωσεν η ταπεινή Κλεπούτσια,
εσίμωσεν και εστάθηκεν σιμά με την Κουκούτσια,
διατι ήτον εξυπόλυτη και ουδέν ειχεν παπούτσια
και εφόρειν παλαιογούνελο από πολλά καπούτσια.

Η Μαργαρίτα επέσωσεν, το πολιτικαδάκιν,
οπού έκαμεν με τον κυρτόν Τρίτζουλον το παιδάκιν,
και, όταν εμπήκεν να σταθεί, επόλυκεν πορδάκιν.

Και μέσα εις τούτο έφθασεν του κυρ-Πετή η κοπέλα,
και του πριόρε μετ' αυτήν, βαστούν και σκαρταμπέλαν,
και των παπάδων ολωνών εκάμασιν τραπέλαν,
και μια απ' εκείνες έλεγεν: «Ας παίξομεν την μπέλαν.»

Και η Καλή η Χανιώτισσα φορεί γουνέλαν μαύρην,
και ο άντρας της ακόμη ζει, και άλλον γυρεύει να 'βρει
και εχρώστει μου δυο 'πέρπυρα, ορίζω την να τα 'βρει,
και εκείνη μου είπεν: «Αφησ' τα και τρίψε το σινάβρι.»

Και μια Μαρούλα ανυφαντού, οπού 'ν' του Κουντουνάρη
γνήσια γυναικαδελφή, ήλθε χωρίς ζωνάρην,
κι η χήρα η Μαρσαμούρδαινα του Αντώνη τού γουνάρη
εμπήκεν και ετριπήδησεν σαν ένα παλληκάρην.

Και μια κοπέλα έμορφη, οπου έν' με την Φλορέταν,
βαστά αγγούρια περισσά γεμάτην μιαν μπερέταν,
και λέγει η Πόθα Τζουστουινιά της Ράντας: «Έπαρέ τα.» [...]

Ήλθασιν οι πολιτικές, όσες και αν έν' στην Χώραν,
εκάτσασιν εις την βουλήν, δια να κάμουν πριόραν,
και είπαν: «Η Κουταγιώταινα, οπού εγαμήθην τώρα,
ας είναι η καπιτάνος μας εδά, τούτην την ώραν.»

Όλες εσυμβιβάσθησαν, ορχήθησαν και επαίξαν,
είπαν τον καπιτάνον τους καλώς τον διαλέξαν,
πιάνουν λαμπάδες και κεριά και εισμιόν εμπρός εφέξαν,
είχαν τα ροδοστάγματα και την κυράν εβρέξαν. [...]

[«Γκιοστρά των πολιτικών»] (1370-1390)

Καβαλικεύει η Κουφαρού και τρέχει η Ροκοτζέλα,
και εκεί ῥχετον η Αϊδού και εκτύπαν την βατσέλαν,
και ῥιλαλεί η Πλαγίταινα και κρού' την στην ροδέλαν,
και αυτή η Πορδομάραινα εστέκετον και εγέλα,
και η Ρόζα εσκοιτάρωσεν και τρέχει με την Τζέλαν.

Ἐδε φαρίν η Φράραινα και ιππάριν η Μαρούλα
και μούλα καλοστόλιστη, όπου ῥαιν η Περούλα.

Ἐδε ντροπήν εις την κεράν, που πήγεν και ηρματώθην,
κορατσωμένη ελάφασσεν – και πώς δεν εσκοτώθην; –,
συχοκεντάει το φαρίν και με τα πόδια αμπύθει,
στους κάμπους επιλάλησε, και τότε μεταγνώθει
το πως απελησμόνησεν, η δόλια, και εγγαστρώθην.

Του Γάτα η καύκα ῥπαξεν λατινικόν σκοιτάριν,
και εις την δεξιάν την χέραν της ῥάστα καλόν κοντάριν,
μετά θυμού εμπροπήδησεν και εκάτσεν εις το ιππάριν
και εμπεδουκλώθη και έπεσεν στον κάμπον, στο χορτάριν.

Η Δίλογος επέσωσε, τήν λέγουσιν Φουρνάραν,
με άρματα, και εκάθητον εις άλογον, μιαν φάραν·
και εκάθητον εις τ' άλογον ωσάν χοντρή γαδάρα·

και εκείνη οπού γλίτωσεν εκ την ουράν τ' Αγγέλου,
και η Γιάκουμα του Τζουρτζουνά, οπού καλόν τού θέλουν,
το πως να ποίσει ανδραγαθιάν πολλές την παραγγέλλουν.

Ἦλθε και η Τζαβούλαινα με το φαρίν το μαύρο
και ῥιλαλεί μετά θυμού σαν θυμωμένον ταύρον,
εφώναζεν και έλεγεν: «Χαρά σ' τήν θέλω να ῥβρω,
να τηνε δώσω θάνατον ή σήμεραν ή αύρο.»

Και η Μαρούλα έφτασε του Νικολό Αμπράμο
με βισταμέντα, και ῥρχετον από την άμμον άμμον
με το φαρίν, και εφώναζε: «Ἐλαργάτε, θε να δράμω.»
και εκείνη εγχερμενοβόλησε εκεί πέρα στον άμμον.

Επέσωσε με το φαρίν τ' Αντώνη η γυναίκα
και έσυρνε με το φαρίν αποπίσω της δέκα:
την συντροφίαν της κεράς χαμαί μου την εθέκαν,
εγχερμενισέν την τ' άλογον και ελακτοπάτησέν την·
Πεζεύει η Κουταγιώταινα και εξερμάτωσέν την,
φέρνουν νερόν, δροσίζουν την όλην και βρέχουσίν την. [...]

Ορίζει η Κουταγιώταινα να στρέψουν εις την Χώραν:
οι λαβωμένες οι ῥενές να γιατρευτούν στην ώραν
και οι άλλες να ῥψικεύσουσιν την κεράν την προύραν.

Πηγή: Γιάννης Κ. Μαυρομάτης - †Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, Στέφανος Σαχλίκης, Τα ποιήματα. Χρηστική έκδοση με βάση και τα τρία χειρόγραφα, Αθήνα, Μ.Ι.Ε.Τ., 2015, σσ. 133, 142-147, 152-153, σε συνδυασμό με γραφές αποσπασμάτων του Στέφανου Κακλαμάνη, Η χρηστική ποίηση στα χρόνια της Αναγέννησης (14ος-17ος αι.), τ. 2: Ανθολογία (14ος αι. - περ. 1580), Αθήνα, Μ.Ι.Ε.Τ., 2020, σσ. 66-67, 75, 77-78.

Παρωδούνται (1) η Θεία κωμωδία του Δάντη (*Divina commedia, Inferno* III, στ. 8 κ.ε.), (2) οι κατάλογοι πλοίων και πολεμιστών στην ομηρική *Ιλιάδα* (B 491-877) και στις μετεγενέστερες παραφράσεις ή μμήσεις της (πρβ., π.χ. του Κωνσταντίνου Ερμονιακού, έκδ. É. Legrand, *Bibliothèque grecque vulgaire*, τ. 5: *La guerre de Troie*, Paris 1890, Γ 259-354, Δ 1-29, 95-288, 296-337, E 1-57), καθώς και αριστοφανικές κωμωδίες (π.χ. *Θεσμοφοριάζουσαι, Λυσιστράτη, Εκκλησιάζουσαι*) και συναφή μεταγενέστερα έργα με παρωδίες συνελεύσεων θεών ή ανθρώπων κτλ. (του Λουκιανού κ.ά.), και (3) περιγραφές και αφηγήσεις παρελάσεων και κονταροχτυπημάτων/τουρνούα, λόγιες βυζαντινές (π.χ. σε έργα ιστορικών όπως οι Νικηφόρος Γρηγοράς, Ιωάννης Κίνναμος, Νικήτας Χωνιάτης, ή σε ανώνυμα κείμενα όπως η «Έκφρασις των ξυλοκονταριών του κραταιού και αγίου ημών αυθέντου και βασιλέως» [ίσως για τον Μανουήλ Β΄ Κομνηνό], έκδ. Σπ. Λάμπρου, *Νέος Ελληνομνήμων* 5, 1908, σσ. 15-18) και δυτικοευρωπαϊκές (π.χ. γαλλόγλωσσες κ.ά. παρωδίες κονταροχτυπημάτων με διαγωνιζόμενες γυναίκες, *Li tournoiment as dames*, 13ος αι., κ.ά.).

Διήγησις των τετραπόδων ζώων... (14ος αι.)

[...] Συναθροισθέντων δε ομού και προκαθεζομένων του λέοντος και των λοιπών, βουλήν τοιαύτην δίδουν και πρέσβεις αποπέλλουσιν εις άπαντα τα ζώα, τα καθαρά και εύχρηστα και τετράποδα πάντα. Πρώτον τον κάτη πέμπουσιν, διότι νυκτοβλέπει, και μετ' αυτόν τον ποντικόν, μεγαλομουστακάτον, μακρούουρον, μακρόμυτον, εις συντροφίαν τού κάτου. [...]

Απέστειλαν και έκραξαν τους αποκρισιάρους, κάτην τε και τον ποντικόν, και άμα εκαθίσαν και τα χαρτία είδασιν και λόγους εσυνάραν: «Τι θέλετε, τι χρήζετε, τι είναι τό λαλείτε;» Απολογείται ο ποντικός, ο γέρων μουστακάτος: «Ορίζει λέων ο βασιλεύς πάντων των τετραπόδων με συμβουλήν τών μετ' αυτού φρονίμων και κριτάδων, ίνα συνέλθωσιν ομού τα τετράποδα ζώα, τα καθαρά και εύχρηστα ομού εις ένα τόπον και πάντα τα μη καθαρά αλλά και τα ῥμοβόρα εις κάμπον ωραιότατον, εις ομαλίαν μεγάλην, και λόγους να συνάρωμεν τινάς εκ των αστείων και ίδωμεν πασαενός τον έπαινον και φόγον. Τούτο εστί το μήνυμα λέοντος βασιλέως

και τούτο λέγουν αι γραφαί αι προς υμάς σταλείσαι.»
Τότε απιλογήθησαν τα καθαρα τα ζώα:
«Ανάρμοστοι, ασυντελείς υπάρχουσιν οι λόγοι.
Ημείς εκείνων βρώματα εσμέν εις ευωχίαν,
και πώς γαρ ένι δυνατόν ομού να 'μαδευθούμεν; [...]

Πρώτον ευθύς ο ποντικός εστάθη εις το μέσον
και ούτως απεφθέγγετο μέσον του συνεδρίου:
«Ει τις καλός και απόκοτος, ας έλθει εις το μέσον.»
Αψός, γοργός επήδησεν ο ταπεινός ο κάτης
και ελοιδόρησεν αυτόν λέγων τοιούτους λόγους:
«Μακρόυρε, μακρόμυτε, μεγαλομουστακάτε,
τί μου σεις το μουστάκιν σου απάνου τε και κάτω;
Ένθεν κάκειθεν θεωρείς να βρεις τρύπα να έμπεις,
τσικαλογλείφε, τυροφά και ψωμοκαταλύτη,
μαγαρισμένε ποντική, οπού μαιίνεις πάντα,
τα σύκα, τα σταφίδια, τ' οξύγαλον, το γάλα,
κρέα, οψάριν και αγνά και όσα τα τοιαύτα,
σιτάριν και τα όσπρια και όσα τούτων είδη
και άλλα πάμπολλα καλά, τά τρώγουν οι ανθρωποι·
τα μεν εσθίεις, μυσαρέ, τα δε ουρείς και χέζεις,
τα δ' άλλα με τους πόδας σου σκορπάς και καταχύνεις.
Αν εύρεις δε ασκέπαστον ρογίν με το ελάδιν,
χαλάς κάτου την ούρην σου και σύρνεις το ελάδιν
και λείχοντα την ούρην σου κοιλίαν να χορταίνεις.
Εδά κρατεί με ο βασιλεύς, εδά κρατεί με όρκος,
αλλά και τα στοιχήματα όλης της συντροφίας,
αμή, να πήδησα δαμίν μικρόν πηδηματίτσιν,
να είδες, σκατοποντικέ, γυρίσματα του κάτη,
πώς να σε ήρπαξα γοργόν, πώς να σε εμασίστην,
τα ταπεινά μου δόντια πώς να σε 'τραγανίσαν
και πώς να ερουκάνισα σφικτά την κεφαλήν σου,
να 'πήδησεν ο κώλος σου, έξω να εκρεμάστη,
και οι κόρες των ομμάτων σου, τα έντερά σου όλα.»
Τότε πάλιν ο ποντικός ευθύς απιλογείται
[και λόγους επεχείρησεν τοιούτους να του λέγει]:
«Μεγάλως υπεραίρεσαι, μέγα καυχάσαι, κάτη,
λέγεις εμέ και λοιδορείς ότι μαιίνω πάντα
τα βρώματα και πόματα και είδη των ανθρωπων·
και, αν τρώγω, κάτη κάκιστε και στακτοκυλισμένε,
δίκαιον έχω, μυσαρέ, και εύλογον να τρώγω,
ζών γαρ άγριον ειμί, ανήμερον παντάπαν,
ακμήν και ακολάκευτον από παντός ανθρωπου.

Συ δε, αισχρέ, παμμίαρε, αλευροκαταχέστη,
εκεί οπού σε ταγίζουσιν, εκεί οπού σε ποτίζουν
και αγαπούν και έχουν σε και ομαλίζουσίν σε,
διατί τα κλέπτεις, άτυχε, κρυφά και καταλείς τα
και άλλα τρώγεις άτσαλα και άλλα μαγαρίζεις;
Και εκείνα, τά ποιείς εσύ, λέγεις τα προς εμένα;
Αϊλί και αν σε εύρουσιν, αϊλί και α σε πιάσουν,
όταν σκάπτεις στα αλεύρια και χέζεις και μαιίνεις
και εις το κεχρίν και εις τα κουκία και εις άπαντα τα είδη,
χέζεις και την παραγωνίαν και χώνεις με την στάκτην·
όταν ταύτα σε εύρωσιν ποιούντα οι ανθρωποι,
να είδες ραβδές και ματσουκίες απάνου εις τας πλευράς σου,
και να σε κρουν, και να τσιλάς, να κλάνεις καρυδάτα,
πολλάκις εις την κεφαλήν να τύχει να σε δώσουν,
και να φοφήσεις, άθλιε, και να σε ρίξουν έξω
εις την κοπρίαν, άτυχε, και να σε φαν οι χόιροι.
Ει δε ζεις και περιπατείς και είσαι εις τον κόσμον,
και εύρει σε σκύλος κυνηγός και να σε κυνηγήσει,
ευθύς τινάσσ' την γούναν σου, όλην την έπαρσήν σου.»
Πληρώνοντα ο ποντικός όλους τους λόγους τούτους,
απήλθε και εστάθη εις το στασιδίόν του. [...]

Τότε ελθών ο έλεφας εστάθη εις το μέσον
και ταύτα προσεφθέγγετο προς την κοινότην όλην:
«Όσπερ τις τοίχος ασφαλής και κατοχυρωμένος,
φρουρίον απολέμητον και δυνατόν εις άκρον,
ούτως υπάρχω και εγώ, σφοδρώς στερεωμένος [...].»

Ως ήκουσεν η μαϊμού ελέφαντος τους λόγους [...]
επήδησεν δε και αυτή και έστη εις το μέσον
και ταύτα επεμφθέγγετο και τω ελέφα λέγει:
«Ηλθες και συ, μακρόμυτε μετά της προμυτίδος,
να καυχισθείς και να ειπείς, παρασημιά των ζώων;
Έξω από της φύσεως της ημετέρας είσαι, [...]
δίχα γονάτων γέγονας και δίχα αρμονίας,
και στέκεις μονοστέλεχος νύκταν τε και ημέρα
και ου πίπτεις να αναπαυθείς ώσπερ τα άλλα ζώα,
ούτε ανάπαυσην μικράν ως πάντας τους ανθρωπους,
αλλ' ότε θέλεις να υπνείς, εστέκεσαι ολόρθος
και ακουμπίζεις εις δενδρόν ή εις μεγάλην πέτραν
και μετά φόβου στέκεσαι και τρόμου, και κοιμάσαι,
και, αν νυστάξεις πάμπολλα ή κοιμηθείς βαρέα,
αϊλί σε σέν, καχότυχε, πώς θέλεις εξιστρέψει:

να εγερθείς, κακότυχε, να πέσεις άνω κάτω,
οι πόδες σου να στέκονται απάνου ώσπερ ξύλα,
ποσώς δε να μη δύνασαι να εγερθείς ολόρθος·
και έρχονται οι άνθρωποι οπού σε κυνηγούσιν,
ευρίσκουν σε, σκοτώνουν σε και παίρνουν τα οστά σου
ως άνανδρον, ως ασθενήν, μη έχοντα τί δράσαι:
και συ ληρείς με τα πολλά τα ψέματα, τά λέγεις,
πως είσαι ζών μέγιστον, πάνυ ανδρειωμένον.
Όμως ακμήν να σε ειπώ και άλλον ένα λόγον,
πολλάκις δε οι άνθρωποι ποιούν και άλλας πράξεις
και τέχνας άλλας, άτυχε, πώς να σε καταλύσουν,
και πράξεις και καμώματα, τά θέλεις εγρικήσει,
εσύ και όλοι άπαντες που στέκουσιν μεδ' έμας:
και ούτε ύπνον θεωρείς ημέραν τε και νύκταν,
αξινογλύφουν τα δενδρά ή πριονοκοπούν τα
και αποκόπτουν τα λοιπόν εις άχρον να κοπούσιν·
΄πάγεις εκεί να κοιμηθείς, εκεί να ακουμπήσεις,
το δένδρον κρού' και ρίπτει σε, κάτω εις γην σε θέτει,
σκοτώνουν σε, ως είπαμεν, και παίρνουν τα οστά σου.» [...]

Πηγή: Hans Eideneier, *Μεσαιωνικές ιστορίες ζώων. Διήγησις των Τετραπόδων Ζώων & Πουλολό-
γος*, Ηράκλειο, Π.Ε.Κ., 2016, σσ. 172-179, 221-227, στ. 29-35, 54-72, 122-180, 904-967.

Παρωδούνται (1) αισωπικοί μύθοι (π.χ. «Λέοντος βασιλεία», «Αΐλουρος και μύες», «Μύες και
γαλαϊ», καθώς και «Πίθηκος και κάμηλος», «Κάμηλος και έλέφας και πίθηκος», «Σύς και κύων
αλλάλαις λουδορούμενα»), παραδειγματικές διηγήσεις /exempla του Στεφανίτη και Ιχνηλάτη (π.χ.
οι μύθοι ζώων του φιλοσόφου σε απάντηση της παραγγελίας του βασιλιά για παραδείγματα σχε-
τικά με το «πώς δύο έχθροι φιλοούνται εν περιστάσει και λυτρούνται άμφοτέροι τών κινδύνων») και
λόγια βυζαντινά ρητορικά γυμνάσματα (π.χ. Τα σχέδη του μύος και η Κατομομαχία/Γαλεωμο-
μαχία του Θεόδωρου Προδρόμου, βλ., πρόχειρα, και Γ. Κεχαγιόγλου, Επίμετρο στην έκδ. του Cr.
Luciani, *Ο Κάτης και ο μποντικός...*, Θεσσαλονίκη, Ι.Ν.Σ., 2011, σσ. 45-94, και παρακάτω, *Ο
κάτης και ο μποντικός*), και (2) περιγραφές και (θρησκευτικού-θεολογικού τύπου) «ερμηνείες» του
πεζού Φυσιολόγου για τον ελέφαντα (βλ., π.χ., D. Kaimakis, *Der Physiologus nach der ersten Re-
daktion*, Meisenheim am Glan, Anton Hain, 1974, σσ. 122a-127c), αλλά και της έμμετρης, ανομοιο-
κατάληκτης δημώδους διασκευής του 14ου αι. (*Εκ του Φυσιολόγου περί φύσεως και είδους ζώων
και ερπετών, και η αναγωγή των ανθρώπων, ως έχει*, έκδ. É. Legrand, *Annuaire de l'association pour
l'encouragement des études grecques en France* 7, 1873, σσ. 225-228, ιδίως στ. 27-53, και αναδημοσ.
την ίδια χρονιά στην *Collection de monuments...*, τ. 16).

Πουλ(ι)ολόγος των ορνέων πάντων... (τέλη 14ου - αρχές 15ου αι.)

Αετός, ο μέγας βασιλεύς απάντων των ορνέων,
κλητούριν είχεν και χαράν και γάμον του παιδίου του.
Το πλήθος όλων των ορνέων είχε το καλεσμένον,

εφάγασιν, επίασιν εις την χαράν εκείνην,
ηφέραν και δικάσιμον απάνω ες το τραπέζιν·
όλων ομπρός ο πελαργός περιγελά τον κύκνον: [...]

Στρέφεται ο κύκνος το λοιπόν τον πελαργόν και λέγει:
«Εμέν τα λέγεις, ελεεινέ, χαλκέα, κοπολάτα,
οπου έφαγες την ενθήκην σου, το 'στάμενον το ξένον,
και τώρα ευρίσκεις, άτυχε, οκάπου παλαιοκάρφιν
και από ορμισιάν εις ορμισιάν υπάγεις και καθίζεις,
τάχα να στήσεις, άτυχε, το 'στάμενον το ξένον.
Εγώ, και αν ήσουν εύμορφον εκ τα πουλία του κόσμου,
την μέψην, τήν μ' εποίησες, ου μη την εβαρέθην,
αμ' είσαι και πανάσκημον εκ τα πουλία του κόσμου·
και ορέγεσαι να μέμφεσαι και 'γώ να σε εγκωμιάζω;
Τσαφαροσκέλη πελαργέ, καμηλοπερπατάρη,
γριζόχροε, γριζόφορε, πάλιν δρεπανομύτη, [...]
εσύ τσαγκάρην άχρηστον ομοιάζεις, βρομιάρην,
χαλκωματάν, πάλιν ειπείν, τον μυριομουτζωμένον. [...]

[...] Ακόμη ουκ επλήρωσαν ταύτα την όχλητάν τους,
και η κορώνη ήρξατο υβρίζειν το τρυγόνιν:
«Ηλθες, τρυπανορούθουνη, τρυγόνα ξερασμένη,
μοιρολογίστρια θλιβερή και μυριοπικραμένη;
Το γούι πάντοτε λαλείς, το γούι μουρμουρίζεις,
στη μοναξά να κάθεσαι και πάντα να στριγγίζεις,
οπού 'φας και το ταίριν σου και τα πουλία σου όλα·
εκ την κακήν σου την καρδίαν να θλίψεις και τον γάμον;
Εγείρου, φύγε, μίσευσε, ύπαγε εις καθόλου,
μη ποίσεις θλίψην την χαράν, τον γάμον τούτον θρήνος.»
Και το τρυγόνιν θλιβερά λέγει προς την κορώνην:
«Ειπέ με, κακομούσουρε κουρούνα, ίντα λέγεις,
πικρόφωνε, κακόθωρε, μυριοατυχισμένη,
Αιγύπτισσα με το μανδί, γιλλού με το καρκάλιν; [...]
Εμέν υβρίζεις, το πτωχόν, θλιμμένον το τρυγόνιν;
Θλιμμένον είμαι πάντοτε, πάντως ομολογώ το·
οπόταν έλθει κυνηγός και πιάσει μου το ταίριν,
εις δένδρον κάλλιστον χλωρόν ου θέλω να καθίσω,
ουδέ εις λιβάδαν καθάραν, ουδέ σ' δροσώδεις τόπους,
αμή καθίζω σ' πετρωτά, εις πέτραν στεφαναίαν,
εις βουρκολίαν κάθομαι, θολόν νερόν να γέμει,
πίνω, αν θέλω, το λοιπόν και πέτομαι και κλαίω
και πάντοτε μοιρολογώ το πάγγλυκόν μου ταίριν.
Και συ, βρομοχωνωτόμορφε, κουρούνα ξερασμένη,

περιγελάς και μέφεσαι, εμέναν καταλέγεις,
το ταπεινόν και θλιβερόν, ανόχλητον τρυγόνιν!» [...]

Πηγή: Hans Eideneier, *Μεσαιωνικές ιστορίες ζώων*, ό.π., σσ. 265-267, στ. 1-6, 12-29 (πρβ. και σσ. 268-270, στ. 58-99: τοικνεάς αντί γερανού) και σσ. 288-291, στ. 416-429, 455-466.

Παρωδούνται (1) λόγιες περιγραφές βυζαντινών αυτοκρατορικών συμποσίων, όπως στην «Ἐκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως» και στο «Κλητορολόγιον Φιλοθέου» της εποχής του Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογέννητου, (2) αισωπικοί μύθοι (π.χ. «Ταῶν καὶ γέρανος», κ.ά.), και (3) περιγραφές και (θρησκευτικού-θεολογικού τύπου) «ερμηνείες» του πεζού Φυσιολόγου για την τρυγόνα βλ., π.χ., D. Kaimakis, *Der Physiologus nach der ersten Redaktion*, ό.π., σσ. 80a-83b122a-127c), καθώς και της έμμετρης, ανομοιοκατάληκτης δημώδους διασκευής του Φυσιολόγου (βλ., π.χ., *Εκ του Φυσιολόγου περί φύσεως και είδους ζώων και ερπετών, και η αναγωγή των ανθρώπων, ως έχει*, έκδ. Έ. Legrand, *Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France* 7, 1873, σσ. 260-261, 265-266, ιδίως στ. 614-636, 721-752, και αναδημοσ. την ίδια χρονιά στην *Collection de monuments...*, τ. 16).

Πέτρος (;) Μπεργαδής (15ος αι.)

Απόκοπος (μέσα-τρίτο τέταρτο 15ου αι.)

[...] Και προς την δειλὴν έσωσα στου λιβαδιού την μέσση
κι ηύρα δεντρόν εξάιρετον και ορέχθην τού πεζεύσειν,
επέζευσα εις το δεντρόν κι έδεσα τ' άλογόν μου
και τ' άρματα εξεζώστηκα, θέτω τα στο πλευρόν μου.
Ο τόπος όπου επέζευσα, λέγω εκεί όπου εστάθην,
ήτον του λιβαδιού οφαλός κι ήτον γεμάτος τ' άνθη,
το δέντρον ήτον τρυφερόν κι είχεν πυκνά τα φύλλα,
είχεν και σύγκαρπον αθόν και μυρισμένα μήλα,
και μυριαρίφνητα πουλιά στο δέντρον φωλεμένα
κατά την φύσση και σκοπόν ελάειν το καθένα.
Και από τα κάλλη του δεντρού, την ηδονήν του τόπου
και των πουλιών την μελωδίαν και ολημερνού τού κόπου
ως από βιας ηκούμπησα του περιανασάνω
κι εστοχαζόμεν το δεντρόν εις την κορφήν απάνω
κι εφάνη με είδα εκάθετον μελίσσην φωλεμένον
κι είχε το μέλι σύγκερον, πολύν και συνθεμένον.
Ευθύς τ' ανέβειν όρμησα και την τροφήν ορέχθην,
και το μελίσσην με θυμόν από μακράς μ' εδέχθην,
λοιπόν ανέβην στο δεντρόν με βίαν πολλήν και κόπον
και, όπου ήβλεπα την μελίσσην, εκάθιζα στον τόπον,
ήπλωσ' επίασα εκ το κερίν κι ήφαγα πό το μέλι,

κι είπε μου μέσα ο λογισμός: «Δώσ' τῆς ψυχῆς τό θέλει.»
Ἐτρωγα, ουκ εχόρταινα· ήρπουν, και πάντ' επείνουν
και ως πεινασμένος εις το φαν ύστερα πάλ' εκίνουν,
κι η μελίσση ουκ έπαυεν πάντα να με τοξεύει,
και το δεντρόν ηρχίνισεν, ως είδα, να σαλεύει,
να συχοτρέμει, να χαλά, να δείχνει κάτω να ῥθει,
κι εγώ το φαν εσκόλασα και από του φόβου επάρθην.
Και εστοχαζόμεν το δεντρόν, τους κλώνους του τριγύρου,
και πάλιν μέσα το έβλεπα, τίς το ῥσειεν εσυντήρουν,
και δύο μ' εφάνην ποντικοί το δέντρον εγυρίζαν,
άσπρος και μαύρος, με σπουδήν τού εγλείφασιν την ρίζαν,
εις τόσον το κατέφεραν, και έκλινε να πέσει,
όθεν η ρίζα την κορφήν εκέλευσε να θέσει,
κι εγώ, τό δειν το, ετρομάξα, να κατεβώ εβιάσθην,
αλλ' ως μελίσσην εις το φαν έμεινα εκεί κι επιάσθην.
Το δέντρον, όπου ήλπιζα να στέκετ' εις λιβάδιν,
ήτον εις φρούδιν εγκρεμένου κι εις σκοτεινόν πηγάδιν
και, ως έκλινεν, μ' εφαινετο τον εγκρεμένον εζήτα,
κι η μέρα πάντ' ολίγαινε, και ῥίμωνεν η νύκτα,
και, απείτις την απαντοχήν της σωτηριάς μου εχάσα,
όθεν εις τέλος έμελλε να καταντήσω επίασα
και δράκοντ' είδα φοβερόν στου πηγαδίου τον πάτον,
κι ήχασκεν κι εκαρτέρει με πότε να πέσω κάτω.
Λοιπόν το δέντρον έπεσε, κι εγώ με ταύτ' επήγα,
και τα πουλιά επετάσασιν, κι οι μελίσσην εφύγαν,
και εφάνη μ' εκατήνησα στου δράκοντος το στόμα
και εμπήκα εις μνήμα σκοτεινόν, εις γην <κι> ανήλιον χώμα. [...]

Και αναστενάξαν κι είπασιν οκάτι καταλόγην
και αθιβολήν πολύθλιβον, κι έμοιαζεν μοιρολόγην.
Άκουσε τί εναι τό λαλούν και τί τό ῥτραγουδούσαν
και πώς, όσον το ῥλέγασιν, δακρυών ουκ εφυρούσαν:
«Χριστέ, να ῥάγην το πλακί, να ῥσκόρπισεν το χώμα,
να ῥγέρθημαν, οι ταπεινοί, από τ' ανήλιον στρώμα,
να ῥγύρισεν η όψη μας, να ῥστράφην η ελικιά μας,
να ῥάλγησεν η γλώσσα μας, ν' ακούσθην η ομιλία μας,
στον κόσμον να ῥπατήσαμεν, στην γην να ῥπερπατούμαν
και να ῥκαβαλικεύγαμεν, γεράκια να ῥβαστούμαν,
και, πριν εμείς, να ῥώσασιν στους οίκους τα ζαγάρια,
να ῥδόθην λόγος κι έρχουνται οι λείποντες καθαρία,
να ῥδαμεν τίς να ῥξέβηκεν στην συναπάντησήν μας
και τίς να μας εδέχθηκεν στην πόρταν της αυλής μας,
αν κατ' αλήθειαν εύραμεν όρκους, τούς μας ελέγαν:

“Μά τον ουράνιον βασιλιά, τον ποιητήν και μέγαν,
αν έπαιρνεν κατάλλαμαν, αντίσηκον ο Χάρος,
ψυχήν, σώμα για λόγου σας να δώκαμεν με θάρρος.”!»

Πηγή: Απόκοπος [Απόκοπος του Μπεργαδή, ρίμα λογιωτάτη, / τήν έχουσιν οι φρόνιμοι πολλά
λογιωτάτη, Venezia, Νικόλαος Καλλιέργης, 1509 (με βάση την ανατύπ. στην έκδ. του Ν. Μ. Πανα-
γιωτάκη, Το κείμενο της πρώτης έκδοσης του «Απόκοπου». Τυπογραφική και φιλολογική διερεύ-
νηση, Venezia 1991, σσ. 170-175, 186-189, στ. 19-66, 239-256, βλ. και Ρ. Vejleskov, Arokopos by
Bergadis. A Synoptic Edition..., Köln, «Romiosyni», 2005, και Σ. Μάττα, Απόκοπος του Μπεργαδή.
Χρηστική ερμηνευτική έκδοση, Θεσσαλονίκη, «Universtity Studio Press», 2019. Σημειώνεται ότι
στον στ. 24 οι φιλολογικές εκδόσεις εξομαλύνουν την (ενδεχομένως σκόπιμη) γραφή όφαλλός της
πρώτης έκδοσης σε οφαλός < ομφαλός).

Παρωδούνται (1) η Γένεσις της Βίβλου (2.8 κ.ε.: κήπος της Εδέμ, «τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τῶ
παραδείσῳ», «τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ», «ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ
παραδείσῳ βρώσει φάγη, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ φάγεσθε ἀπ’
αὐτοῦ· ἢ δ’ ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ’ αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.» κτλ.), το λόγοιο πεζό αγιολογικό
μυθιστόρημα Βαρλαάμ και Ιωάσαφ και ο πεζός Στεφανίτης και Ιχνηλάτης (συμβολικός μύθος για
τον άνδρα «τον φεύγοντα από προσώπου μαινομένου μονοκέρωτος...» / «ὅστις ἐφυγεν ἀπὸ φόβου
δεινοῦ μονοκεράτου», βλ., πρόχειρα, για τον Βαρλαάμ...: *Patrologia graeca* 96, στ. 976-977 και Θ.
Δετοράκης, *Βυζαντινή Φιλολογία. Τα πρόσωπα και τα κείμενα*, τ. 2, Ηράκλειο 2003, σ. 342, αρά-
δες 4 κ.ε., και για τον Στεφανίτη...: V. Puntoni, *Στεφανίτης και Ιχνηλάτης: Quattro recensioni della
versione greca...*, Roma-Firenze-Torino 1889, σ. 45-47), οι ερμηνείες βυζαντινών εικόνων/απεικονί-
σεων από τον λόγοιο του 14ου αι. Μανουήλ Φιλή (βλ., π.χ., έκδ. E. Miller, *Manuelis Philæ carmina...*,
Volumen prius, Paris 1855, ανατύπ. Amsterdam, A. F. Hakkert, 1967, σσ. 126-129, αρ. 246, 248-252:
«Εἰς εἰκόνα τοῦ βίου», «Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ βίου...», «Εἰς τὸ αὐτό, κ.ά. παρόμοια) και (2) τα αδύ-
νατα του δημοτικού τραγουδιού, και ιδίως των μοιρολογιών, βλ., πρόχειρα, G. Saunier, *Ελληνικά
δημοτικά τραγούδια – Τα μοιρολόγια*, Αθήνα, «Νεφέλη», 1999, κεφ. 5: «Ανέφικτη εξαγορά - Ανέ-
φικτη ανάσταση», ιδίως σσ. 213 κ.ε., αρ. 13α, 13β, 14, 17 κ.ε., αλλά και κεφ. 2: «Διάλυση της οικο-
γένειας», σσ. 68 κ.ε., αρ. 17β, 20β, κεφ. 4: «Μοναξιά - Ανέφικτη επαφή», ιδίως σσ. 146 κ.ε., αρ. 63,
καθώς και τις εκκλήσεις (για πράγματα αδύνατα/απραγματοποίητα) στον Χριστό που απαντούν
σε σατιρικά ποιήματα του Σαχλίκη, βλ. παραπάνω, κ.α.

Ριμάδα κόρης και νιου / Ρήματα κόρης και νιου (15ος αι.)

Κόρη και νιος δικάζεται από 'να παραθύρι
μα νύκτα, ως απόσωσεν αυγής το σημαντήρι.
Ο νιότερος ζητά φιλή, κι η κόρη δακτυλίδι,
ο νιος το δακτυλίδιν του της κόρης δεν το δίδει,
μα με κρυφά κομπώματα δώσει το θέλει λέγει. [...]

Άβουλά της εσίμωσε, στα χέρια της εμπήκε
και, τό 'πεθύμαν εις καιρόν, εις μιαν ώραν το 'ποίηκε.
Και ξύπνησεν η λυγερή στα κανακίσματά της
και γνώρισε ότι έχασεν εισμίον την παρθενιά της.

Κι ο νιότερος πεισματικά άρχισε να της λέγει,
θωρώντα πως εμάνισε εις αυτόνε να κλαίγει:
«Εσύ 'σαι εκείνη πώλεγες να βάλεις δακτυλίδι;
Βάλε αρραβώνα χάμαρη και βλόγηση σφραγίδι!»
Και μέσα στις αγκάλες της τον άγουρον ετήρα
κι έκλαιγε και 'βαραίνετον στην δολερήν της μοίρα,
ως πέρδικα μοιρολογά, ωσάν τρυγόνα κλαίγει
και προς αυτόν τον νιότερον τούτα τα λόγια λέγει:
«Α βουληθείς να μ' αρνηθείς και να μ' αλησμονήσεις,
εις την Τουρκιάν στα σίδερα πολλά ν' αγανακτήσεις,
σε τούρκικα σπαθιά βρεθείς, σε Κατελάνου χέρια,
τα κριάτα σου να κόφτουσι με δίστομα μαχαίρια,
Αράπηδες να σ' εύρουσι και Μώροι να σε σώσου
και σ' όχλον σαρακηνικον τρεις μαχαιρές σου δώσου,
οι δύο ν' αγγίζου στην καρδιά κι η άλλη στα μυαλά σου,
κι εις τον αφρόν της θάλασσας να βρούσι τα μαλλιά σου,
τα πόδια και τα χέρια σου να βρουν εις παραγάλι,
και τα μουσούδια, τά βαστάς, στην άμμο να τα βγάλει,
να δράμου να 'ρθου να σε δου εκ τα συγγενικά σου,
η μάνα σου να κουρευτεί, θωρώντα τα μαλλιά σου,
και τότες να 'ρθω να σε δω για παρηγόρημά μου,
στο ξόδι σου να γδικιωθώ, να δροσιστεί η καρδιά μου!»
Και πάλι κλαίει, θλίβεται, πάλι μοιρολογάται,
και μετά τες γειτόνισσες άκου το τί διηγάται:
«Ακούστε, γειτόνισσες και συνανάθροφές μου,
και σεις, κοράσια, ξεύρετε, οι ξένες και δικές μου,
αμέριμνα μη κάθεστε, τον ύπνον μη αγαπάτε,
τα μεσημέρια κείτεστε, τες νύκτες αγρυπνάτε!
Διατάσσω σας και λέγω σας για το δικό μου βάρος,
γιατι ο ύπνος εις εμέ ήτον μεγάλος Χάρος·
τον πόθον είχα μέσα μου ωσάν ένα παιγνίδι,
τινός ουδέν επρόδιδα χωρίς το δακτυλίδι,
μα στανικώς, δυναστικώς ήλθε και πλάκωσέ με
και <ό,>τι 'θελ' έκαμε σ' εμέ κι ύστερα ενέμπαϊζέ με.
Λοιπόν, οπδ'ναι φρόνιμη, ας σφικτομανταλώνει,
διατι ο άνδρας την γυνή πάντα τηνε κο<μ>πώνει
– σ' βρύση νερό τρεχάμενο στα λόγια ν' η γυναίκα,
πιστεύγω το, σαν το γρικώ φράγκικα και ρωμαίικα –:
από πολλούς να βρεις τινά να την ευλογηθούσι,
μα πλέα είν' επίβουλοι, οπού τη συγελούσι,
αρνούσι και τους όρκους τως, τό θέλουσι να κάμου,
μόν' να χαρούν λίγον καιρόν στα φόματα του γάμου.

Μη με κατηγορήσετε, γιατί σας τ' ορμηλεύω:
αφείν εμπήκα στο χορό, χρεια μ'όνοι να χορεύω.»

Πηγή: Maria Caracausi, *Ρμάδα κόρης και νιου. Contrasto di una fanciulla e di un giovane*, Roma, Carocci, 2003, σσ. 98, 112-118, στ. Α 1-6, 151-198, πρβ. και Βίκη Παναγιωτοπούλου-Δουλαβέρα, *Καταλόγια. Στίχοι περί έρωτος αγάπης*, Θεσσαλονίκη, Ι.Ν.Σ., 2017, σ. 177.

Παρωδείται το τέλος, ιδίως, του ανώνυμου δημώδους «καταλογίου» των λεγόμενων «Εκατόλογων» [«Τα εκατό λόγια της αγάπης»], βλ. έκδ. της Β. Παναγιωτοπούλου-Δουλαβέρα, *Καταλόγια. Στίχοι περί έρωτος αγάπης*, ό.π., σσ. 96-98, 110, στ. 1-8, 152-167: «Ένας πανώριος άγουρος αγάπα ωραίαν κόρη, / χρόνους δύο τον εμάρανε της κόρης η αγάπη / και, μαραινόμενος ο νέος στις λυγερής τον πόθον, / εμήνυσέν την μιαν αυγήν: “Κυρά μου, ότι αγαπώ σε, / κρυφά, κυρά μου, σε αγαπώ, κι εσύ ουδέν το ξεύρεις, / και βασανίζομαι κρυφά, και φανερά 'πομένο.” / Ως το 'κουσεν η λυγερή, τα δάκρυα της ετρέξαν, / μαντάτον τον απόστειλε, τό ουκ ήθελεν ν' ακούσει: [...] “Επλήρωσεν το στοίχημα: έλα, κυρά, ας φιλούμεν, / έλα, κυρά, ας φιλήσομεν πολλών χρονών αγάπην.” [...] Και τότε πάλι η λυγερή τον νεότερον ελάλει: “Μηδέν με βρίζεις, νεότερε, μηδέν μ' εξατιμάζεις.”», όπου, όμως, πριν από την εγκατάλειψη από τον εραστή δεν προηγείται δόλιος βιασμός, ενώ ύστερα από την προσβλητική εγκατάλειψη δεν προστίθενται εκδικητικές κατάρες της ούτε εκ των υστέρων συμβουλές της προς άλλες κοπέλες.

Ο κάτης και ο μποντικός (15ος αι.)

Ο κάτης και ο μποντικός εκάμαν καλοσύνη,
αγάπη και 'μπιστή φιλία και άξα συντεκνοσύνη
ο κάτης εβουλήθηκε τον μποντικό να πνίξει
και θέλησε με 'πιβουλιά αγάπη να του δείξει.
Λέγει του: «Σύντεκνε πιστέ τσ' αγάπης τσ' εδικής μας,
τυχαίνει σου να χαιρέσαι στην ανακάτωσή μας.»
Ο μποντικός ο ταπεινός στον κάτην εθαρρεύτη,
και ο κάτης με την 'πιβουλιά εχθρός σ' αυτόν ευρέθη,
επαίξαν κι εγελάσασι, και ο ποντικός ερχίστη
του κάτη τ' αθανάσιμου πολλά τ' αφιδαρίστη
λέγει του ο δόλιος μποντικός: «Σύντεκνε, να χαρούμεν!»,
και ο κάτης λέγει: «Σύντεκνε, χόρευε, και ας πηδούμεν!
Εύρε κιαμπόση συντροφία μποντίκια να χορέψου,
και θηλυκά και ασερνικά, να μασε θαραπέψου,
να κάμομεν παράταξη, φίλε, στη συντεκνιά μας,
να φά', να πιούμε εις την χαρά, σύντεκνε, στη φιλία μας!»
Ο μποντικός εξέδραμε τες τρύπες με καρδία
και ήυρεν ποντίκια αμάλαγα και ανήλια συντροφία:
λέγει τως: «Να κατέχετε μαντάτον αξωμένον:
τον κάτην έχω σύντεκνον και φίλον καμωμένον.
Ελάτε το λοιπονιθές να πά' να τον ευρούμεν,
εις την αγάπην και φιλία μ' αυτοόνον να χαρούμεν.» [...]

Έρχεται ο δόλιος μποντικός τάχα χαρά να δείξει,
και ετρέμασιν τα σ'κώτια του τό πότε να τον πνίξει,
ωρόν τραγουδίν τραγουδεί, μ' ωρό σκοπόν το λέγει
και προς τους άλλους μποντικούς τον κάβον ακοντεύει
και: «Προς τον τοίχον ο χορός, κοπέλι, για καλλίο μας,
κι εμείς, επά που μπήκαμε, ογό στο ριζικό μας!
Ο κάτης εβουλήθηκε μετά τη συντεκνιάν του
να μασε φάγει, τσι ελεεινούς, να θρέψει την κοιλιάν του.»
Τότεσα αποσώνουσι ο<ι> κάτες ανδρισμένοι,
τον πόρον τώς εφράξασι, και ο κάτης μέσα μπαίνει,
ομπρός πνίγει το σύντεκνον, τόν είχε συντροφιάν του,
βαρύν κυνήγιν ήκαμε μετά την 'πιβουλιάν του.
Το λοιπονίς η 'πιβουλιά πάντα στον κόσμον έναι:
εθάρρεψες, κυρ μποτικέ, κι ευρέθης κομπωμένε!

Πηγή: Cristiano Luciani, *Ο Κάτης και ο μποντικός...*, Θεσσαλονίκη, Ι.Ν.Σ., 2011, σσ. 30, 36, στ. 1-22, 101-114.

Παρωδούνται πεζοί μύθοι του Αισώπου, πεζές διηγήσεις-μύθοι ζώων (όπως, π.χ., η «συρταρωτή» ιστορία για το κοράκι, τα περιστέρια, τον ποντικό, το ελάφι, τη χελώνα κτλ. στο τρίτο μέρος – «Συνομιλία» – του Στεφανίτη και Ιγνηλάτη, κ.ά.) και έμμετρες στιχομυθίες άλλων δημοδών υστερομεσαιωνικών κειμένων (βλ. και παραπάνω, *Διήγησις των τετραπόδων ζώων...*).

Σπανός (τέλη 15ου αι.;

(Ακολουθία του ανοσίου τραγογένη σπανού, του ουρίου και εξουρίου· μηνί τω αυτώ πέρυσι, εν έτει εφέτο)

[...] Ω του παραδόξου θαύματος, / αν απαντήσεις σπανόν, / το μουστάκιν του κλάσε το, / έβαλε το γένιν του / και κλότσον τον ευεργέτησε, / τον ούριόν τε / και εξούριον. / Και ταύτα λέγε / προς τον παγκάκιστον: / «Ω ξυλογούργουρε / και αγριομούστακε, / κακέ σпанέ, / άπιθι, κρημνίσθητι, / ζών παγκάκιστον.» [...]
Ω του παραδόξου θαύματος, / αν απαντήσεις σπανόν, / και ιδρώνει το γένιν του, / «Χαίρε τράγε,» λέγε του / «και βοθρακού αποσκέλωμα, / γραίας μεν αίγας / ανακάρωμα.» / Και κράξας μέγα / προς αυτόν βόησον: / «Ω σπιθαμόστομε / και μυρμηχοσφόνδυλε, / κακέ σпанέ, / άλας εις τα μάτια σου, / κόπρος στα γένια σου.» [...]
Ω του ανοσίου πράγματος, / ο κακογένης σπανός, / ο μεγάλος τραγέλαφος, / ο και καχομούσουδος, / του διαβόλου το επιτήδευμα / και των ανθρώπων / το

παρατήρημα. / Και γαρ, ελθόντες, / βοήσωμεν: «Ω της ανοίας σου / και της κακουργίας σου, / κακέ σπανέ, / άπιθι στ' ανάθεμα, / ζών παμμίαρον.» [...]

Ω της κακής και παράξενου / και ανοσίας μορφής, / της χεσμένης και άσχημης, / ούριε, εξούριε, / δρεπανομούτη, ξιγκόκωλε, / αντζάτε, κλέπτη / και ψεύτη, άθλιε, / σπανέ τριγένη / και αγριότραγε, / ω κακομούσουδε / και αγριομούστακε, / κακήν πομπήν / να 'χεις εις τα μάγουλα, / δαιμόνων παίγιον.»

Πηγή: Hans Eideneier, *Spanos. Eine byzantinische Satire in der Form einer Parodie...*, Berlin-New York, W. de Gruyter, 1977, σσ. 82-85, και Σπανός, Αθήνα, «Ερμής», 1990, σσ. 53-54 (με ανατύπωση ολόκληρου του κειμένου και στο «Επίμετρο» της έκδ. Κατερίνα Κωστίου, *Παρωδία Εμπαικτική & Παρωδία Παιγνιώδης. Ο άνωνμος Σπανός (14ος/15ος αι.) και ο Κανών Περιεκτικός πολλών εξαιρέτων πραγμάτων [...]* του Κωνσταντίνου Δαπόντε (18ος αι.), Αθήνα, «Περίπλους», 1997, σσ. 45-95).

Παρωδεύεται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα το «στιχηρόν» «Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος! Ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἐν μνημείῳ τίθεται, καὶ κλιμαξὶ πρὸς οὐρανόν, ὁ τάφος γίνεται. Εὐφραίνου Γεθσημανῆ, τῆς Θεοτόκου τὸ ἅγιον τέμενος.», κ.ά.

[...] Ως γελοῖον σε ἐδείξεν / εις τον κόσμον ο Κύριος, / κακόν ζών άσχημον / και πανάτσαλον, / και τραγογέννη παράσημον, / σπανόν δρεπανόραχον, / κακομούσουδον σκυλίν, / διαβόλου απόκομμα / και αγλάισμα / της αυτού κακουργίας. / Και παιδιών / ώφθης παίγιον, σπανέα. / Ο γαρ Θεός μου πατάξει σε. [...]

Και το είδος σου άσχημον / και η θέα πανάτσαλος, / και το κοπρομούστακον / ενυβρίζομεν, / και γαρ το γένιν εμόλυνες, / την τρίχα εξύβρισας / και εγένου ως πομπή / των ανδρών, κακομούσουδε, / κακομούστακε. / Και γαρ γένοιτο πάντας / λυτρωθήναι / της κακής σου πανουργίας. / Ο γαρ Θεός μου πατάξει σε. [...]

Ω σπανέ και παράσημε, / ω τριγένη και τρίκωλε, / σκατογένη άμα δε / και ξιγκόκωλε. / Και γαρ πομπή εις τα γένια σου, / σκατά στα μουστάκια σου / και ξυλίες εις τα πλευρά / και κοπρές εις τα μάγουλα, / όχου αλίμονον. / Την πιγούναν, τήν βλέπω, / να την χέσουν / πεντεκαίδεκα γερόντια, / και τα γυμνά σου τα μάγουλα. [...]

Ως υπήγα στο σπίτιν του / και εστάθην και έβλεπον, / και ιδών τα γένια του / τα πανάτσαλα / και την ωραιάν πατσάδα του, / εξέστην και έφυγα, / καθορώντας τον σπανόν, / τον κακόν αγριότραγον, / τον εξούριον, / τον αντζάτον, κωλάτον, / τραγογέννη / και τριγέννη και βιλλάτον. / Ο γαρ Θεός μου πατάξει τον.

Πηγή: Hans Eideneier, *Spanos...*, ό.π., σσ. 87-89.

Παρωδεύεται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα το «προσόμοιον» «Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν, ἀθλοφόρε Γεώργιε, συνελθόντες σήμερον εὐφημοῦμεν σε, ὅτι τὸν δρόμον τετέλεκας, τὴν πίστιν τετήρηκας, καὶ ἐδέξω ἐκ Θεοῦ, τὸν τῆς νίκης σου στέφανον, ὃν ἰκέτευε, ἐκ φθορᾶς καὶ κινδύνων λυτρωθῆναι, τοὺς ἐν πίστει ἐκτελοῦντας, τὴν ἀεισέβαστον μνήμην σου.», κ.ά.

[...] Ανοίξω το στόμα σου / και βάλω τρία δαμάσκατα / και προύνον και βάττινον / και αγελάδας πορδήν. Και οφθήσομαι / μαδείν την σην μουστάκαν, / την αγριωμένην τε / και κοπρομούσουδον. [...]

Ανοίξει η κοιλία σου, / και τα πλευρά σου ραΐσουσι, / και πέσει η μύτη σου, / και τα νεφρά σου σαπούν / και τα πόδια σου / κομμάτια να γενούσι, / και ξερά τα χέρια σου, / σπανέ παγκάκιστε.

Πηγή: Hans Eideneier, *Spanos...*, ό.π., σσ. 93-94.

Παρωδεύεται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα η «ωδή α'» του Ακαθίστου Ύμνου «Ανοίξω τὸ στόμα μου, καὶ πληρωθήσεται πνεύματος, καὶ λόγον ἐρεῦξομαι, τῆ βασιλίδι Μητρὶ· καὶ ὀφθήσομαι, φαιδρῶς πανηγυρίζων, καὶ ἄσω γηθόμενος, ταύτης τὰ θαύματα.» κ.ά.

[...] Εξέστησαν άπαντες / επί την θεάν σήμεραν / την πολλά κακήν και τεθλιμένην, / κλέπτη και ψεύτη / και αγριότραγε. / Ω άτυχε, κάκιστε σπανέ, / σφάκελα στα μάτια σου, / τραγογέννη, τριγένη, εξούριε. [...]

Εκάθισαν άρχοντες / βουλήν καλήν να δώσουσι, / του εξολοθρεύσαι εκ τον κόσμον / σπανών το γένος / το πονηρότατον. Ω κάκιστοι, μιαιοί σπανοί, / χέζομεν τα γένια σας / και τσιρλούμεν ομού το μουστάκιν σας.

Πηγή: Hans Eideneier, *Spanos...*, ό.π., σ. 100.

Παρωδεύεται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα η «ωδή ε'» του Ακαθίστου Ύμνου «Εξέστη τὰ σύμπαντα, ἐπὶ τῆ θεῖα δόξῃ σου· σὺ γάρ, ἀπειρόγαμε Παρθένε, ἔσχες ἐν μήτρᾳ, τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, καὶ τέτοκας ἄχρονον Υἱόν, πᾶσι τοῖς ὑμνοῦσί σε, σωτηρίαν βραβεύοντα.» κ.ά.

[...] Την θεάν ταύτην την άτσαλον / γελούντες ουν ημεῖς και υβρίζομεν / τον αγριότραγον, / δεύτε τας χείρας απλώσωμεν / και του σπανού τα γένια / να τ' ανασπάσωμεν. [...]

Τον τραγογέννη τον κάκιστον / ορώμεν εν τω μέσῳ ως δαίμονα / και ως αντίχριστον, / δεύτε τας χείρας απλώσωμεν / και του σπανού τα μάτια / να τα ξεχώσωμεν. [...]

Τρεις τρίχες μόνον απέμειναν, / μωρέ κακέ σπανέ, στο πιγούνιν σου. / Λοιπόν, οι άπαντες, / δεύτε τας χείρας απλώσωμεν / και του σπανού τα μάγουλα / σκαταλείψωμεν.

Πηγή: Hans Eideneier, *Spanos...*, ό.π., σσ. 101-103.

Παρωδεύεται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα η «ωδή ζ'» του Ακαθίστου Ύμνου «Τὴν θεῖαν ταύτην καὶ πάντιμον, τελούντες ἐορτὴν οἱ θεόφρονες, τῆς Θεομήτορος, δεύτε τὰς χείρας κροτήσωμεν, τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα Θεὸν δοξάζοντες.», κ.ά.

[...] Επεγνώσθης, άθλιε, / πᾶσιν ανθρώποις / ως κακός και κάκιστος, / και διά τούτο έλθει σου θέλει / άνω και κάτω / τσιρλισματαρέα, / τεταρταίος, / βήχας, σφάκτης, φλεγμονή, / περιπνευμονία / και κοιλία εις τους αιώνας.

Πηγή: Hans Eideneier, *Spanos...*, ό.π., σ. 103.

Παρωδεύεται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα το «κοντάκιον» των Θεοφανείων «Επεφάνης, σήμερον, τῆ οἰκουμένη, καὶ τὸ φῶς Σου, Κύριε, ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς, ἐν ἐπιγνώσει ὑμνουῦντας Σε. Ἦλθες ἐφάνης, τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.», κ.ά.

[...] Παῖδες, μετὰ ράβδων καὶ ματσούκων / ἐλθόντες, αὐτὸν καταραβδίσωμεν / καὶ πάλιν σκαταλείψωμεν. / Ἐπειτ' αὐτὸν μαδῆσωμεν, / τας τρίχας τοῦ γενείου τοῦ [...], / τὸν κάκιστον σπανέα ορώντες / καὶ κακολογούντες / αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Πηγή: Hans Eideneier, *Spanos...*, ὁ.π., σ. 119.

Παρωδεύεται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα η «ὠδή ἡ'» τοῦ Ακαθίστου Ὑμνου «Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ, ὁ τόκος τῆς Θεοτόκου διεσώσατο· τότε μὲν τυπούμενος, νῦν δὲ ἐνεργούμενος, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἀγείρει ψάλλουσαν· τὸν Κύριον ὑμνεῖτε τὰ ἔργα καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.», κ.ά.

[...] Ἄλαλα τὰ χεῖλη τῶν μιαρῶν / σπανῶν τῶν κακίστων / καὶ μεγάλων κακοποιῶν, / τῶν ἐν ταῖς κακίαις / ἀξίων χρησιμολόγων, / τῶν νέων καταδότων / καὶ κακομάζαλων.

Πηγή: Hans Eideneier, *Spanos...*, ὁ.π., σ. 122.

Παρωδεύεται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα το «τροπάριον» τῆς Ακολουθίας τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος... τῆς Παναγίας «Ἄλαλα τὰ χεῖλη τῶν ἀσεβῶν, τῶν μὴ προσκυνούντων τὴν εἰκόνα Σου τὴν σεπτὴν, τὴν ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου, Λουκᾶ Ἱερωτάτου, τὴν Ὁδηγήτριαν.» κ.ά.

[...] Μαγαρίζομέν σε, / κλανογένη σπανέ, / καὶ τσιρλούμεν τὴν χεσάδα πατσάδα σου / ὡς ἀντίτυπον τοῦ κώλου μας μορφῆν. [...]

Μαγαρίζομέν σε, / κακογένη σπανέ, / καὶ υβρίζομεν τὴν ἀσχημον θέαν σου / ὡς ἀντίτυπον τοῦ δαίμονος μορφῆν. [...]

Μαγαρίζομέν σε, / τραγογένη σπανέ, / καὶ γελούμεν τὴν πομπὴν τῶν γενίων σου / ὡς ἀντίτυπον γαϊδάρου τὴν ουράν. [...]

Μαγαρίζομέν σε, / ἀρτζιβούρτση σπανέ, / καὶ κοπρίζομεν τὴν ἀτσαλον θέαν σου / ὡς ἀντίτυπον τοῦ χοίρου μας μορφῆν. [...]

Μαγαρίζομέν σε, / αενάως, σπανέ, / καὶ ὡς δαίμονα σὲ φεύγομεν ἅπαντες / καὶ γελούμεν τὴν αἰσχίστην σου μορφῆν. [...]

Μαγαρίζομέν σε, / τὸν ἐκ μήτρας μητρός / ἐκλεξάμενον κακίαν καὶ πρόδοσιν, / πονηρότατον, παγκάκιστον σπανόν. [...]

Ἡ ζωὴ σου πάσα / ἐν κακίαις πολλαῖς, / ἐν αἰσχροῖς ἐπιτηδεύμασιν πάντοτε, / ὦ παγκάκιστε σπανέα, πονηρέ. [...]

Ὡ τρελέ μουστάκη, / τραγογένη σπανέ, / ἡ κακὴ πομπὴ ἐβγήκε στα μάτια σου / καὶ τὴν ἀγρίον πιγούναν τὴν ἐν σοί. [...]

Ὡ κακὴ τριγένη, / ὦ δαιμόνων πομπή, / πῶς ἐγὼ ὁ ἀμαθὴς καὶ ἀγράμματος / ἀναφέρω σου τὴν κάκιστον ζωὴν; [...]

Ἐν τῷ τάφῳ πάντες / τοῦ τριγένη σπανοῦ / ἀπερχόμεθα καὶ ψάλλοντες λέγομεν: / «Εἰς τὸ πυρ τὸ τῆς γεέννης ἐμβληθεῖς.» [...]

Αἰ τρελαί σου πράξεις / καὶ ἡ ση μιὰρά / καὶ κακίστη ψευδογλώσσα καὶ ἀχρηστος / ἀναγκάζει με νὰ λέγω κατὰ σοῦ. [...]

Ἐξηράνθης ὅλος, / ἐνεκρώθης, σπανέ, / ἐτυφλώθης, ἐκωφώθης, χωρίασες, / ἐχολώθης, ἐρημάχθης, ταπεινέ.

Πηγή: Hans Eideneier, *Spanos...*, ὁ.π., σ. 132-138.

Παρωδεύεται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα τὰ ἐγκώμια τῆς «Α' Στάσεως» τοῦ Ἐπιταφίου «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ, κατετέθης, Χριστέ...» (καὶ «Μεγαλύνομέν σε, Ἰησοῦ βασιλεῦ...», «Μακαρίζομέν σε, Θεοτόκε ἀγνή...», «Ὡ Θεὲ καὶ Λόγε, ὦ χαρὰ ἡ ἐμή...», κ.ά.).

[...] Ἄξιόν ἐστι / τοῦ υβρίζειν σε τὸν τραγογένη, / τὸν ἐν τοῖς γαϊδάροις πρωτεύοντα / καὶ τὸν ἐν τοῖς τράγοις τερατουργόν. [...]

Ἄξιόν ἐστι / τοῦ πλανάσθαι σε εἰς βαρῆθρῶδεις / τόπους καὶ κρημνοὺς καὶ κρεμνίσματα / καὶ συντρίβειν σε τοὺς πόδας, μιὰρέ. [...]

Ἄξιόν ἐστι, / ὅπως λείπονται σπανοὶ ἐκ κόσμου, / ἵνα καθαρθεῖ τὸ ἀνθρώπινον / ἐξ ἀνθρώπων πονηρῶν καὶ κακουργῶν. [...]

Ἄρατε αὐτὸν, / ρίψτετὸν εἰς καλήν τὴν ὥραν, / πέμψατε αὐτὸν εἰς τὸ βάρῃθρον, / τοῦ οἰκεῖν μετὰ δαιμόνων καὶ κτηνῶν.

Πηγή: Hans Eideneier, *Spanos...*, ὁ.π., σ. 138-142.

Παρωδεύεται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα τὰ ἐγκώμια τῆς «Β' Στάσεως» τοῦ Ἐπιταφίου «Ἄξιόν ἐστι, μεγαλύνειν σε τὸν ζωοδότην...», κ.ά.

[...] Αἰ γενεαὶ πάσαι / μαγαρίζομέν σε, / κακὴ σπανέ, τριγένη. [...]

Αἰ γενεαὶ πάσαι / σφάκελα σου δίδουν, σπανέ μεμιασμένε. [...]

Αἰ γενεαὶ πάσαι, / ῥωμαῖοι τε καὶ φράγκοι, / ἀς σὰς κακολογίζουν. [...]

Ὁ σύντροφος τῶν τράγων, / ὁ μαθητὴς δαιμόνων / σήμερον τελειούται. [...]

Ἀντζάτος καὶ βιλλάτος, / χεσάτος καὶ φασάτος / καὶ φακλανοζυφάτος. [...]

Ουαί, κατηραμένε, / ουαί σοι, δημηγέρτα, / κακὴ πομπὴ τοῦ κόσμου. [...]

Τὸν ὕμνον τούτον δέχου, / σπανέ κατηραμένε, / εἰς μνήμην σου κακίστην. [...]

Πηγή: Hans Eideneier, *Spanos...*, ὁ.π., σ. 144-149.

Παρωδεύεται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα τὰ ἐγκώμια τῆς «Γ' Στάσεως» τοῦ Ἐπιταφίου «Αἰ γενεαὶ πάσαι, ὕμνον τῆ ταφῆ σου...», κ.ά.

Συναξάριον τοῦ τιμημένου γαδάρου /
Γαδάρου, λύκου καὶ αλουπούς διήγησις ωραία

Συναξάριον τοῦ τιμημένου γαδάρου (15ος αἰ.)

Ὁ γάδαρος, ὁ ταπεινὸς καὶ περιφρονημένος
καὶ πάντα κακορίζικος, ἐτύχεν εἰς αὐθέντη

πτωχόν και κακομάζαλον, κακά δυστυχισμένον,
ποτέ του δεν εχόρτασεν, ποτέ του ουκ αναπαύτη. [...]

Κι εκεί 'παραβουσκίζετον κοντά προς το ρυάκιν.
Ο λύκος με την αλουπού ήρχονταν κυνηγώντας,
ευρίσκουσιν τον γάδαρον και καλοχαιρετούν τον:
«Καλώς σε ηυραμεν, γάδαρε. Αυθέντη, καλώς κάμνεις,
καλώς ποιεις, καλως χαίρεσαι, καλώς το αμπουκώνεις;
Εμείς ακόμη νηστικοί είμεσθεν έως τώρα.
Τί να ποιήσομεν και ημείς ως δια να προγευτούμε;»
Ο δε ιδών ο γάδαρος αυτούς τριγύρω στέκουν,
και τί λαλούσι προς αυτόν και πώς τον παραβλέπουν,
ενόησεν ως φρόνιμος τα μέλλοντα γενέσθαι
και το φαγείν εστάθηκεν, κακά αναστενάζει,
απιλογείται προς αυτούς, μετά πολλών τών άλλων,
και τούτον το εφεύρεμαν, μετά πολλούς τούς λόγους:
«Εγώ ταλαίπωρον πτωχόν ζών εμμαι του κόσμου,
εις το κορμί μου δέν εχω κρέας, αλλ' ουδε αίμα,
κλονίζομαι να περπατώ, τρέμω να θέλω πέσει. [...]

[Κατά το (εκβιαστικό για τον γάδαρο) ναυτικό ταξίδι των τριών ζών, και ύστερα από την υποκριτική όσο και ωμή και αμετανόητη εξομολόγηση των δύο σαρκοβόρων ζών, ακολουθεί η εξομολόγηση του «καθαρού» (φυτοφάγου) γαιδάρου και το ονοθριαμβικό τέλος της διήγησης:]

Ο γάδαρος εστέναξεν εκ μέσης της καρδιάς
και λέγει ταύτα προς αυτούς εν εξομολογήσει:
«Εκείνος ο αφέντης μου εβαρυφόρτωνέ με
μαρούλια και λάχανα και άλλα τα τοιαύτα,
κι εγώ από την πείναν μου
εγύριζα το στόμα μου κι εμπουκωνόμην φύλλον:
άλλοτε μόλις έσωνα κι εμπουκωνόμην φύλλον
και άλλοτε ουκ έσωνα, και εκοπάνιζέ με,
με ρέκλαν στραβοδίκωλον το κωλοκούκουρόν μου,
κι εβέργιζεν ο κώλος μου και εσυχοπορδοκόπουν.
Τιμή να εχετε, αφέντες μου, αυτά με επολέμαν
εκείνος ο αυθέντης μου, κι επεδυνάμουν τόσον,
ότι από την πείναν μου δύναμην ουδεν είχα,
και, το βαρύν το φόρτωμαν και από το δόσμαν κρούσμαν,
έτρεμαν τα ποδάρια μου, έτρεμεν το κορμί μου,
και συχοεκοντύλιζα κι εβούλομουν να πέσω,
κι εγώ, από του φόβου μου να μη με θανατώσει,
οι μύξες νεύρα εγίνονταν, ωσάν το λέγει ο μύθος.

Λοιπόν, ως είδεν ο Θεός τοσαύτην καταδίκην,
την γενομένην εις εμέν εκ τον πικρόν αφέντην,
ελέησέ με ο Θεός και εξαπόστειλέ σας,
τοιούτους άρχοντας καλούς, προς την ελευθερίαν μου:
ευχαριστώ ουν τον Θεόν και την αντίληψήν σας,
ότι και παιδείυσην καλήν θέλετε με παιδεύσει
και γράμματα και διδαχήν, κι εγώ πάλε ως δούλος,
εις ό,τι με ορίσετε, γοργόν να το πληρώσω.»
Ταυτα έλεγεν ο γάδαρος, ως φρόνιμος οπού 'τον,
μη να γλιτώσει απ' αυτούς, τάχα εν υποκρίσει.
Η δε αλουπού η πονηρά, η δολιοπανούργος,
λέγει τον γάδαρον ευθύς με απειλήν μεγάλην:
«Τί τσαμπουνίζεις, γάδαρε, και τί στραβοκωλίζεις;
Στάσου ομπρός μας σύντομα και εξομολογήσου
και 'πέ' μας την αλήθειαν, όσας κλεψίας εποίσες.
Άφες τα τσαμπουνίσματα αυτά, τά τσαμπουνίζεις,
αυτά σκατά, πηλά είναι και ψεματολογίες,
ου στέργομεν, ου θέλομεν τοιαύτας διηγήσεις.»
Τότε, ιδών ο γάδαρος και όλως απελπίσας
και προς αυτούς φθηγξάμενος, τοιαύτα αναφέρει:
«Καλά να το εγνωρίσετε, αφέντες εδικοί μου,
από το μαρουλόφυλλον εκείνον, όσον είπα,
άλλον ουδέν επίσταμαι, ο Κύριος το βλέπει.»
Ακούσας δε η πονηρά αλώπηξ, ούτως έφη:
«Και τί άλλον αμάρτημαν χειρότερον στον κόσμον;»
Όμως εδώκασιν βουλήν τού αποκτείνειν τούτον.
Ο γάδαρος δε, θεωρών αυτών τας πανουργίας,
τας αδικίας τας αυτών και τας διαβολίας,
εις εαυτόν ενόησε ποιήσαι πράγμα ξένον,
επαινετόν και ακουστόν, ως έδειξεν το τέλος.
Και τί εμηχανήσατο άκουσον, και θαυμάσεις,
και πώς επιβουλεύεται και τί ποιεί προς τούτους.
Λέγει: «Το δίκαιον θωρώ, κατά το πταισιμόν μου
προκειται μοι ο θάνατος, ως πέφυκεν η κρίσις:
λοιπόν πριν του θανάτου μου το τάλαντον ου κρύψω,
μήπως και κολασθήσομαι εν τω καιρώ εκείνω:
όπισθεν εις τον πόδαν μου χάρισμα έχω μέγαν,
παρά Θεού δεδωρημαι τούτο, ουκ απ' ανθρωπων,
θέλω γουν δείξαι το χρυσούν το πέταλον, ό έχω,
και, όστις μόνον το ιδεί το πέταλον, ό έχω,
πριν του θανάτου μου ιδείν, χάρην πολλήν λαμβάνει,

ακούει, βλέπει και μακρά, ημέρας τρεις και πλέον, και τους εχθρούς του βλέπει τους, ακούει τί λαλούσιν και πώς επιβουλεύονται, τί θέλουσιν να ποίσουν.» [...]

Ο λύκος δε, ως ήκουσεν της αλουπούς τούς λόγους και πάσαν την συγκρότησιν, επίστευσεν ευθέως, και λέγει προς τον γάδαρον: «Γάδαρε, δείξε μέ το.» Και λέγει ο γάδαρος ευθύς: «Μετά χαράς, αυθέντη ανέβρα εις το πόδωμα, κι εκεί να σε το δείξω, και κάτσε ανακούρκουδα, τα εμπροσθινά σου πόδια μηδέν πατείς <σ>το πόδωμαν επάνω ουδεόλως, άνοιξε τα ομμάτια σου, γρύλλωσ' τα όσον έχεις, μη πάγει το κεφάλι σου εδώθες ή εκείθες, ο κώλος σου ας κάθεται στο πόδωμαν και μόνον, και λέγει: «Κύριε, ελέησον, Κύριε, συμπάθησέ με, Κύριε, δώσ' με χάρισμα, εκείνο τό γυρεύω.» Ταύτα εκομπολόγησε ο γάδαρος εκείνος τον λύκον· και εποίησεν καθώς τον ορδινιάσεν, ανέβην εις το πόδωμαν ο λύκος και εκάτσεν, – καλά τον εκατέστησεν, στον πούντον οπου πρέπει –, γρυλλώνει ο λύκος, να ιδεί το πότε να 'λθει <η> χάρις, όταν ιδεί το πέταλον αντάμα με την χάρην, ο γάδαρος βολίζει τον, τσιληπουρδά και κρού' τον με όλην του την δύναμην, όσον και αν εδυνήθην, και εκτύπησέ τον με θυμόν και εχαρβάλωσέ τον· εν πρώτοις τον ερόντζεψεν στην μέσην του πελάγους, ευθύς βανει τον φώναρον και εξεματσουκώνει και σφυροκατουρεί συχνά και συχνοπορδαλίζει, σηκώνει την ουράκλαν του, ανοίγει και το στόμα και ουριάζει δυνατά, τσινά, κι εξοίκησεν τον κόσμον. Γυρεύει και την αλουπού, μη να την κουκουδώσει, η αλουπού, τό να ιδεί την απειλήν εκείνην, εκρήμνισεν και έδωκεν στην θάλασσαν απέσω. Επήραν την τα κύματα, στον λύκον την επήγαν, ο λύκος δε καταλεπτόν την αλουπού ερώταν. Λέγει: «Και τί με ερωτάς και τί με συντυχαίνεις; Ο Θεος μάς ελευθέρωσεν, να μη μας θανατώσει. Εκ την κοιλίαν του εξέβαλεν ωσάν απελατίκι μακρύν, χοντρόν, και εμπροσθεν είχεν ωσάν καπούσι – αλί τήν δώσει μία φοράν, ζωήν ποσώς ουκ έχει –, εγύρεψεν κι εμέν πολλά, μη να με κουκουδώσει, πλην της μητρός μου η ευχή και του καλού πατρός μου 'σώσαν με, και εγκρεμίστηκα στην θάλασσαν απέσω

κι εγλίτωσα την συμφοράν εκείνην, όσην είδα, και πλέα μη δουν τα μάτια μου τοιαύτην καταδίκην.» Ο λύκος δε την αλουπού πάλιν εξανερώταν: «'Πέ μοι, κυρά συντέκνισσα, καλά με το 'ξηγήσου, το μπουσδουγάνι πού το 'χεν, κι εγώ ουδέν το είδα;» «Αν το 'χες 'δείν, κυρ σύντεκνε, εκ την κοιλίαν του εξέβην, ομοιάζει η κοιλία του έχει αρματοθήκη, ματσούκας και κοντάρια, χοντρά απελατίκια, σκλόπους, λουμπάρδας, βόλια δισάκια γιομάτα, ανακαράδες, βούκινα, χοντρά απελατίκια, σουρλάδες και τα μπίφαρα, ανακαράν τον μέγαν, και βούκινον, οπόδωκεν κι εξοίκησεν τον κόσμον· και άλλα πλέα είδα, τα όποια αλησμόνησα από την ζάλισήν μου.» Λέγει: «Εγώ, κυρα-<αλουπού,> συντέκνισσα, να ηξεύρεις ότι, ωσάν μ' εκτύπησεν την κοπανέαν εκείνην την δολεράν και την πικρήν και την θανατηφόρον, ευθύς ωσάν μ' εκτύπησεν μέσα εις το τσακάτι, εφάνη με ο ουρανός εχάλασεν επάνω, και ήστραψεν κι εβρόντησεν, κι εχάλασεν ο κόσμος, τα μάτιά μου έστραψαν ωσάν τες τσιμπιλίδας, ο μυελός μου ετρόμαξεν, και το κορμί μου όλον, και εγενόμην τρομικός εκ τον πολύν τον φόβον, και βλέπεις με, συντέκνισσα, με το 'να μάτιν είμαι, με το 'να μάτι σε θωρώ, και τ' άλλ' ουδέν σε βλέπω. Όμως εγώ εθάρρεσα, κυρά μου, εισε σένα, να μη σε λάθει τίποτες εις όλην σου την γνώσην, και ου περιεργάστηκα τούτου την πονηρίαν.» Υπολαβών η αλουπού, τον λύκον ταύτα λέγει: «Αφέντη μου, κυρ-σύντεκνε, να πω την αφεντία σου: Η γνώσις έναι πανταχού στον κόσμον ενσπαρμένη, και τί αν έναι γάδαρος και περιφρονημένος; Ίδε, τον θάνατον αυτού και την επιβουλίαν και αδικίαν δόλιον και την συκοφαντίαν, χωρίς να πταίσει τίποτες άξιον καταδίκης, ημείς εδιεκρίναμεν αυτού, τού θανατώσαι, και ο Θεός, ιδών αυτού την ταπεινοφροσύνην, εδώκεν τον και φρόνησιν, εδώκεν τον και γνώσην, ίνα γλιτώσει αφ' ημών με την προτίμησήν του· ου μόνον δε εγλίτωσεν, αλλά 'χαρβάλωσέν μας και έποικέν μας άπρακτους και εντροπιάσέ μας.» Και επαρηγορήθησαν μετά αισχύνης πλείστης,

πολλά δε εσυντύχασι λόγια προς αλλήλους
και ύστερον ομόσασιν γάδαρον μη συντύχουν,
μηδέ καταφρονήσοσιν ως περιφρονημένον,
αλλά και όνομα αυτόν έστησαν να τον λέγουν:
«Από του νυν εις το εξής Ήνικόν να τον λαλούσι,
και πλέον Γάδαρον αυτόν ποσώς μη τον ειπούσι,
αλλά Ήνικόν ας τον λαλούν, ότι ενίκησέν μας,
τον λύκον και την αλουπού, και εθανάτωσέ μας
και μυριοεντροπιάσεν μας,
και ετύφλωσεν κι εποίκε μας μυριοκιντυνεμένους,
με γνώσιν και ταπεινώσιν εκομπολόγησέ μας
και έποικέν μας άπρακτους και κατεσβόλωσέν μας.
Χαρά σ', εσύ, κυρ γάδαρε, με την προτίμησίν σου
το πάρεον εκέρδισες και την τιμήν του κόσμου:
ω γάδαρε, κυρ γάδαρε, πλεον Γάδαρος ουκ είσαι,
Ήνικόν ας είσαι από του νυν, Νικήτα να σε λέσιν.»

Λοιπόν, όσοι το ακούσασιν και όσοι το ακούγουν,
δια την τιμήν σας, Γάδαρον ποσώς μη τον ειπέιτε:
καθώς και επεκράτησεν, τινές καλοί ανθρωποι
- ωσάν την αφεντία σας - Γάδαρον δεν τον λέγουν,
αλλά Νικήτα και Ήνικόν, όσοι την γνώσιν έχουν.

Γαδάρου, λύκου κι αλουπούς διήγησις ωραία
(τέλη 15ου αι. - πριν από το 1539)

Άρχοντες, να γρικήσετε, α θέλετε, δαμάκι
ο λύκος με την αλουπού πώς έπιαν το φαρμάκι,
πώς ήτονε η αφορμή, πώς εκαταπιαστήκαν
και τί νοβέλα 'πάθασι και πώς εντροπιαστήκαν.
Σαν φαίνεται, ο γάδαρος ο καταφρονεμένος,
πάντοτε κακορίζικος και παραπονεμένος,
σ' αφέντη έλαχε κακόν, λωβόν και ψωριασμένον,
πτωχόν και κακομάζαλον, πολλά δυστυχισμένον,
ποτέ του δεν εχόρτασε, ποτέ ουκ αναπαύτη [...]

[Κατά το (εκβιαστικό για τον γάδαρο) ναυτικό ταξίδι των τριών ζώων, πριν από την εξομολόγηση και καταδίκη του «καθαρού» (φυτοφάγου) γαιδάρου προτάσσεται η υποκριτική όσο και ωμή και αμετανόητη εξομολόγηση των δύο σαρκοβόρων ζώων και η άφεση αμαρτιών που δίνει το ένα στο άλλο, και ακολουθεί το νοσηριαμβικό τέλος της διήγησις:]

Σαν άκουσε η αλουπού κατάνυξην τοιαύτην [του λύκου]
και την εξομολόγησιν οπόκαμε εις αύτην,

εθαύμασε, επαίνεσε και απομύρωσέ τον,
ευχήθηκεν, ευλόγησε και εσυχώρεσέ τον. [...]

Ϊδών ο λύκος την αγνήν και καθαράν καρδίαν [της αλεπούς],
την προς Θεόν ευλάβειαν και την εξαγορίαν,
και σπλαγχνικά εδάκρυσε και ελυπήθηκέ την,
άνοιξε τες αγκάλες του και προσεδέκτηκέ την.
«Άμε, σου λέγω, σήμερα, να 'σαι ευλογημένη,
κι απ' όλα σου τα κρίματα να 'σαι συχωρεμένη.»
Λέγει και ταύτα προς αυτήν: «Κυρία μου μεγάλη,
λαμπάδα είσαι αναφτή με δίχως μανουάλι,
την πόρνην και τον Μανασσή εσύ τους εμμήθης,
τα κρίματά σου είπες τα, καλά τα εθυμήθης.»
Τότες εστάθησαν ομού, κι οι δύο 'συβαστήκαν
κι απ' όλα τους τα κρίματα αυτοί 'συχωρεθήκαν [...]

Τότες τον λύκον έκραξε [η αλεπού], κι εστάθηκε κοντά της,
κι ορίζει και της φέρνουσι τον Νόμον ομπροστά της,
και με πολλήν ευλάβειαν ανοίγει και διαβάζει
και τότες τον κυρ-γάδαρον γυρίζει κι ατιμάζει:
«Αφορεσμένη γάδαρε και τρισκαταραμένε,
αιρετικέ κι επίβουλε, σκύλε μαγαρισμένε,
να φας το μαρουλόφυλλον εκείνο χωρίς ξίδι;
Και πώς δεν επνιγήκαμε <σ>ε τούτο το ταξίδι;
Άλλ' όμως, ασεβέστατε, κάμε να το κατέχεις,
ο Νόμος καταπώς μιλεί, πλέον ζώην δεν έχεις:
στο έβδομον κεφάλαιον το ηύρηκα γραμμέμον
να 'ναι κομμένη <η> χέρα σου, το μάτι σου εβγαλμένον,
και πάλι στο δωδέκατον κεφάλαιον του Νόμου
λέγει να σε φουρκίσομε εγώ κι ο σύντεκνός μου.»
Όμως εδώκασιν βουλήν να τον σκοτώσουν τούτον,
κι εκείνος λέγει μέσα του: «Έδε κακη ώρα που 'τον!» [...]

[...] Χαρά σ' εσέν, κυρ-γάδαρε, και με την φρόνεσίν σου,
γιατι με γνώσιν έφυγες, με την προτίμησίν σου.
Ω γάδαρε, κυρ-γάδαρε, γάδαρος πλιο δεν είσαι,
πρέπει σου, σ' τούτο πόκαμες, πάντοτε να 'παινείσαι
θαρρώ για τούτο και πολλοί Γάδαρον δεν σε κράζουν,
αλλά, ως τιμιότερον, Νίκο σε ονομάζουν:
το όνομα εκέρδισες αυτό με πονηρία
και την ζωήν σου έγλυσες απ' αύτα τα θηρία.

Πηγή: Ulrich Moennig, «Das Sυναξάριον του τιμημένου γαδάρου: Analyse, Ausgabe, Wörterverzeichnis», *Byzantinische Zeitschrift* 102 (2009) 109-166, στ. 1-4, 9-24, 224-285, 292-393 (για το Συναξά-

ριον...), Cornelia Pochert, *Die Reimbildung in der spät- und postbyzantinischen Volksliteratur*, Köln, «Romiosini», 1991, σσ. 144-185 (στ. 1-4, 9-24, 224-285, 292-393 για το *Συναξάριον...*, και στ. 1-9, 136-137B, 209-222B, 264e-267B, 385-393b για τη *Διήγησιν...* / «Φυλλάδα»), Στέφανος Κακλαμάνης, *Η κρητική ποίηση στα χρόνια της Αναγέννησης...*, ό.π., τ. 2, σσ. 498-509, στ. 1-9, 303-314, 361-376, 534-540 (για τη *Διήγησιν...* / «Φυλλάδα»).

Παρωδούνται (1) ποικίλα «ονολογικά» πεζά και έμμετρα κείμενα της όψιμης Αρχαιότητας και του Μεσαίωνα· π.χ.: πεζοί μύθοι του Αισώπου και έμμετροι μυθίαμβοι του Βαβρίου/Βαβρία: «Όνος και άλώπηξ και λέων» / «Λέων και όνος και άλώπηξ», «Όνος και άλώπηξ», «Λύκος και όνος (δικαζόμενοι)», «Λύκος Ιατρός», «Όνος (χωλαίνειν προσποιούμενος) και λύκος» / «Όνος και λύκος», «Λέων, άλώπηξ και όνος», «Όνος, κόραξ και λύκος», «Λύκου και ποιμένες», «Πλέοντες», «Νυκτερίς, βάτος και αΐθουα», «Γυνή και όρνις», κ.ά., καθώς, ίσως, και το Λούκιος ή όνος του Λουκιανού (βλ., πρόχειρα, Κ. Γ. Κασίνης, *Ονολογικές μεταμορφώσεις. Πρόσωπα και προσωπεία της ελληνικής σάτιρας*, Αθήνα, Χατζηνικολή, 2004, σσ. 95-118)· οι πεζοί μύθοι για το λιοντάρι, την αλεπού και τον γάιδαρο στο πέμπτο μέρος – «Συνομιλία ε΄» – και για τον ποντικό και τη γάτα στο όγδοο μέρος – «Συνομιλία η΄» – του Στεφανίτη και Ιχνηλάτη· το λανθάνον λόγιο προγύμνασμα «Ονοθρίαμβος» του βυζαντινού ποιητή, ρητοροδιδάσκαλου και νοτάριου του 12ου αι. Νικηφόρου Βασιλάκη (βλ., πρόχειρα, J. Beneker - Cr. A. Gibson, *The Rhetorical Exercises of Nikephoros Basilakes. Progygmnasmata from Twelfth-Century Byzantium*, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 2016, κ.ά.)· ίσως και ιταλόγλωσσα πεζά νοβελιστικά κείμενα «αισωπικού τύπου», όπως η μικρή ιστορία/«novella» «Qui conta della volpe e del mulo» της συλλογής των αρχών του 14ου αι. κ.ε. *Il Novellino [Libro di novelle et di bel parlar gentile]* (βλ., πρόχειρα, την ηλεκτρονική αναπαραγωγή της έκδ. του 1525, https://www.liberliber.it/libri/pdf/il_nov_p, <http://www.e.text.it/>, σσ. 60-61, μύθος ζώων επικεντρωμένος κυρίως στο τελικό τέχνασμα της εξουδετερωτικής κλοτσιάς προς ζώο/ζώα θηρευτή/θηρευτές)· στιχομυθίες ανάμεσα στον γάιδαρο, το βόδι και το άλογο στην έμμετρη *Διήγησιν των τετραπόδων ζώων*, επικεντρωμένες κυρίως στην κακομεταχείριση του γαϊδάρου ως υποζυγίου και στην έξαρση ή στη διακωμώδηση των γεννητικών οργάνων και των κινήσεων του γαϊδάρου (βλ. παραπάνω, έκδ. H. Eideneier, σσ. 205-211, στ. 644-752, κυρίως στ. 644-647, 650-655, 665-684, 710-711, 728-733), αλλά και τμήματα στιχομυθιών άλλων πουλιών, π.χ. του γερακιού εναντίον του λούπη (ό.π., σσ. 285-288, στ. 385-404), (2) πεζά κείμενα βιβλικά (π.χ. η παραβολή των ταλάντων, *Κατά Ματθαίον* 25.14-30), υμνογραφικά (π.χ. η «ωδή ζ΄» του *Κανόνος ικετηρίου εις τον Κύριον Ιησούν Χριστόν*: «Ίησοῦ μου, καὶ πόρνην καὶ ἄσωτον καὶ τὸν Μανασσῆν καὶ τελώνην νενίκηκα, ὦ Ίησοῦ μου, πάθεισι, καὶ ληστήν, Ίησοῦ, Νινευίτας τε.»), κυρίως, αγιολογικά (συναξάρια / βίοι αγίων) για περαινόμενους/βασανιζόμενους, αλλά τελικά θριαμβεύοντες, μάρτυρες και αγίους, π.χ. τον Νικήτα και τον Νίκωνα, ίσως και τον Νικόλαο, μέσω των αποκαλυπτικών ονοματοθετικών λογοπαιγνίων της εξυμνητικής κατάληξης των δύο διηγήσεων (νικόν < ονικόν, ομόηχο του νικῶν και, με παρατονωμό, του Νίκων και της αιτ. Νίκων < Νικόλαον).

Ιωάννης Πλουσιαδηνός (Ιωσήφ Μεθώνης) (περ. 1429-1500)

«Κανών της ογδόης συνόδου τής εν Φλωρεντία γενομένης [...], ού η ακροστιχίς: “Έπεσιν τερπνοίς την σύνοδον γεραίρω Ιωάννης.”» (β΄ μισό 15ου αι.)

Εκ των περάτων θεαρχία πνεύματι συναθροισθέντες εις έν εν τη λαμπρά πόλει Φλωρεντίων σήμερα οι ιεροί διδάσκαλοι, δυαρχίας το ψεύδος συναλοφής το παλίμφημον δόγμα εκποδών απεδίωξαν. [...]

Ευσεβοφρόνως οι πιστοί συνδράμωμεν, χείρας κροτούντες πιστώς, και την λαμπράν ταύτην και αγίαν σύνοδον ύμνοις ανευφημήσωμεν, τον συνάψαντα πάντας εν ομοιοία πίστεως Ιησούν Χριστόν μεγαλύνοντες. [...]

Των Πατέρων απάντων η κορωνίς σήμερα και των θεολόγων ακρότης πάσα συνέδραμε, και προς δυσμάς εν ταυτώ συναθροισθείσα εν τάχει σκότος εξηφάνισε της διαστάσεως.

Ευσεβείας οι πύργοι, εκκλησιών πρόμαχοι και της οικουμένης ποιμένες τε και διδάσκαλοι, οι θεολόγοι λαμπρώς εκ του Πατρός και του Υιού τε ευσεβώς εκήρυξαν το Πνεύμα σήμερα. [...]

Νεύσει Κυρίου πανταχόθεν συνηθροίσθησαν Πατέρες θεηγόροι, του ενώσαι τα πριν κακώς διερωγότα, και μελωδούντες άσωσιν άσμα θεϊόν τῷ Δεσπότη.

Γέγονεν όρος της συνόδου και κατήσχυεν εχθρών τας φληναφίας· και το δόγμα σαφώς εδίδαξε του σέβειν το Πνεύμα εκπορευέσθαι εκ Πατρός και δι΄ Υιού τε

έν αμφοτέρωθεν ηγείται. Το γενόμενον η σύνοδος η θεία δι΄ αζύμου αυτό άρτου και δι΄ ενζύμου σώμα σεπτόν και άγιον του Κυρίου παραδόξως. [...]

Ρύσαι λιμού και στάσεως και κινδύνων τους δούλους σου, τους τον ιερόν και αληθή διδάσκαλον, του Πέτρου διάδοχον, της Εκκλησίας καθηγητήν και της οικουμένης οδηγόν και ποιμένα, και θεϊόν κορυφαίον ιερέων απάντων, όλη ψυχή τιμώντων, ως επηγγείλω... [...].

Πηγή: *Patrologia Graeca*, τ. 159, Paris 1866, στήλ. 1096-1100. Βλ., πρόχειρα, και Κ(αριοφύλης) Μητσάκης, *Το εμψυχούν ύδωρ (Μελέτες μεσαιωνικής και νεοελληνικής φιλολογίας)*, Αθήνα, Φιλιππότης, 1983, σσ. 107-108.

Παρωδούνται, σε «ωδές» εγκωμιαστικού/πανηγυρικού «κανόνος» για την ενωτική σύνοδο της Φλωρεντίας (Φερράρας-Φλωρεντίας) και τους δογματικούς και άλλους όρους της, υμνογραφικά κείμενα του αναστάσιμου «κανόνος» του Ιωάννη του Δαμασκηνού και της «Οκτώηχου» (π.χ. «Άρματηλάτην Φαραῶ ἐβύθισε, τερατουργοῦσα ποτέ, μωσαϊκὴ ῥάβδος, σταυροτύπως πλήξασα, καὶ διελοῦσα θάλασσαν, Ἰσραὴλ δὲ φυγάδα, πεζὸν ὀδίτην διέσωσεν, ἄσμα τῷ Θεῷ ἀναμέλποντα.» «Ἴνα τί με ἀπώσω, ἀπὸ τοῦ προσώπου σου τὸ φῶς τὸ ἄδυτον, καὶ ἐκάλυψέ με, τὸ ἀλλότριον σκότος τὸν δεῖλαιον, ἀλλ’ ἐπίστρεψόν με, καὶ πρὸς τὸ φῶς τῶν ἐντολῶν σου, τὰς ὁδοὺς μου κατεύθυνον δέομαι.» «Οὐρανίας ἀψίδος, ὀροφουργὲ Κύριε, καὶ τῆς Ἐκκλησίας δομητορ, σὺ με στερέωσον, ἐν τῇ ἀγάτῃ τῇ σῆ, τῶν ἐφετῶν ἢ ἀκρότης, τῶν πιστῶν τὸ στήριγμα, μόνε φιλάνθρωπε.»., κ.ά.).

Κρασοπατέρας

Φυσιολογική διήγησις του υπερτίμου κρασοπατέρος κυρού Πέτρου τού Ζυφομούστη (τέλη 15ου - αρχές 16ου αι.)

Ο μεθυστής εξύπνησεν, τρίβει τους οφθαλμούς του, κίτρινον είδεν ουρανόν, γεμάτον πεταλούδας, με το πουγούνι τες μετρά, φυσά και αναχασμάται:

ως είδε και τον ήλιον, φιλοσοφεί και λέγει:
 «Ερωτικός ονόμασεν ήλιον την γυναίκα,
 ήκουσα την μωρίαν του και θέλω να εμέσω.»
 Τους πάντας πάλιν μέμφεται ο μεθυστής και λέγει:
 «Ο πεινασμένος χάσκοντας την πίταν ενθυμάται,
 ο μιλωνάς τον μύλον του, ο γεωργός τ' αλών,
 ο παιγνιώτης τύμπανον, και άλλος τον τροχόν του,
 προ πάντων δε ο πιστικός το τυρομύζηθρόν του,
 ο δε μαυροκατσιβελος τον γυροκόσκινόν του·
 εγώ δε τί επιθυμώ θέλω να τ' αναγγείλω,
 ας με λιθάσει ο λαός, ας μ' αποκεφαλίσει,
 εγώ γαρ την αλήθειαν θέλω να μαρτυρήσω:
 Οίδας βουτσίον κρητικόν γεμάτον το τυμπάνι;
 Ο έκλαμπρος ο ήλιος πολλά τού ομοιάζει,
 και, βλέποντας τον ήλιον ότι εστί μέγας,
 ως ήκουσα, πλατύτερος παρά της γης το πλάτος,
 και δέομαι τον Κύριον να τον μεταποιήσει:
 "Χριστέ μου, να εγίνουντον βουτσίαν αντί ηλίου,
 προς την ευρυχωρίαν του να είχεν και το βάθος
 και να 'τον ολογέματον καλόν κρασίν ακράτον·
 και πάλι να εγένετον ο ουρανός καράβιν
 και αι νεφέλαι άρμενον, τιμόνιν το φεγγάρι,
 караβοκύρης <ο> άνεμος και ναύται οι αστέρες,
 και να τον έκρουε σεισμός, και να 'πεφταν οι πίροι,
 ο βούτσος να εβρόντιζεν, και ν' άστραπτεν η κούπα,
 και να 'ποταμοφόριζεν ο άδολος ο οίνος,
 και να ήλθεν εις το στόμα μου η άβυσσος εκείνη,
 αν τύχει να εγέμιζεν ο στόμαχός μου ο δόλιος,
 και η πτωχή η κοιλία μου να 'θελεν κυματίσει:
 και θάνατον, τολμώ ειπείν, ποσώς δεν εφοβούμουν.
 Το πάλαι γαρ ο Μωυσής εξήντα μυριάδας
 Εβραίους ελυτρώσατο δουλείας Αιγυπτίων,
 και ύδωρ τούτον ήτησαν, και ήνοιξεν την πέτραν,
 δώδεκα βρύσες έρευσαν, πλην δε κρασί ουκ ήτον,
 κρασί δε να 'ζητούσασιν ποσώς ουκ ετολμούσαν:
 λυπείται η καρδιά μου εις τόσην αγνωσίαν,
 το πως ουκ ετολήσασι κρασίον τού αιτήσαι." [...]

»Λοιπόν και τον Παράδεισον χωρίς κρασίν μισώ τον·
 αν τρώγων θέλω να διψώ, τίς η ωφέλειά μου;
 Αλλά και ο Παράδεισος, εκείνος τόν ακούεις,
 τέσσαρας έχει ποταμούς μεγάλους, θαυμασίους:
 αν ήσαν και οι τέσσαρες κρασίν, ως ενθυμούμαι,

ο είς αρκεί με πρόγευμα, μόνον μην τύχει φίλος,
 ο δεύτερος εις γεύμα μου, κι εις δειλινόν ο τρίτος,
 αρκεί με και ο τέταρτος εις πτωχικόν μου δείπνον. [...]

»Εκ των αγίων γαρ πολλοί λέγονται μυροβρούται,
 εγώ δε χάρην ήθελα να γίνω κρασοβρούτης.
 Φρίττω λοιπόν, ο ταπεινός, όταν το διηγούμαι
 – τί τα πολλά σοι προσλαλώ και περισσά σοι λέγω; –
 αν έπιναν οι άγγελοι κρασίν ωσάν εμέναν,
 και να εκάθιζα ομού μετά των αρχαγγέλων,
 εις εκατόν νυχθήμερα ήθελα τους μεθύσει. [...]

»Και την Λαμπράν την Κυριακήν όνειρον είδα ξένον:
 Φόρεμαν είχα τον ασχόν, καπάσιν μεσοβούτσιν,
 σκούφιαν αργυρόκουπαν και κάλτσας τας κανάτας,
 καλίγια πασχάτικα ωραίας πετσοφλάσκας,
 τσιπουρομάγγανον καλόν ωραίον δεκανίκιν,
 την κλίνην έποικα ληνόν και την ανάπλαν σκάφην,
 πισσάσκιν το προσκέφαλον, εγκόλπιν πιθαράκι·
 βροντή εγένετο φρικτή, ο ουρανός ερράγη,
 οι καταρράκται έρευσαν άσπρον κρασίν ακράτον,
 πάλιν εμετεβρόντησεν, η γη διχώς ερράγη,
 καθαρογλυκοπίπερος ανέβαινεν ο μούστος·
 το στόμα μου εγέμισεν από της γης την σκάφην,
 και από την γλυκύτητα την περισσήν του μούστου
 η μέλισσα με έδακεν απέσω εις την γλώσσαν,
 ο φόβος με εξύπνησεν, όμως ακροτρευλιζώ.»

Πηγή: Hans Eideneier, *Krasopateras. Kritische Ausgabe der Versionen des 16-18. Jahrhunderts*, Köln, «Romiosini», 1988, σσ. 28-33, στ. 1-44, 62-69, 84-90, 100-114.

Παρωδούνται βιβλικές αφηγήσεις (πρβ. *Γένεσις*, 2.8-14, *Εξοδος*, 15.22-27, 17.1-6, *Κατά Ιωάννην*, 2.1-10), αγιολογικά κείμενα και το μυστήριο της θείας ευχαριστίας, καθώς, ίσως, και επιγράμματα της «Ελληνικής [Παλατινής] Ανθολογίας» για τον έρωτα, το κρασί, το μεθύσι, τους μεθυσμένους, της συμπόσια κτλ. (βλ., π.χ., H. Beckby, *Anthologia graeca*, τ. 1-4, München, Ernst Heimeran, 1958 και ανατυπ., με βάση το Ευρετήριο του τ. 4, σ. 571 κ.ε., λήμματα «Hochgefäße», «Trinken», «Trinkengefäße», «Wein», «Weingarten», κ.ά.), σατιρικά στιχογραήματα του λογίου του 11ου αι. Μιχαήλ Ψελλού (πρβ., π.χ., τον παρωδικό «κανόνα» για τον μη εγχερατή και μέθυσο μοναχό Ιάκωβο, βλ., πρόχειρα, Κ. Μητσάκης, *Το εμψυχόν ύδωρ (Μελέτες μεσαιωνικής και νεοελληνικής φιλολογίας)*, ό.π., σσ. 133-135), αλλά και ονειρικές καταβάσεις στον Άδη με απότομο ξύπνημα (πρβ., π.χ., τον Απόκοπο του Μπεργαδή, και παλιότερα ανάλογα κείμενα), και αδύνατα του δημοτικού τραγουδιού ή της παλιότερης δημώδους ποιήσης (πρβ., π.χ., τη μεγάλη χύτρα που ονειρεύεται/φαντασιώνεται, και για την οποία προσεύχεται, το πεινασμένο καλογεροπαίδι, έκδ. H. Eideneier, *Προδρομικά ποιήματα*, ό.π., Δ 217-225: «Ε, τσούκα, οπού τα εχώρεσες [τα φαγητά], και πώς ουδέν εσχίσθης; / Εκείνη βαπτιστήρα ητον, εκείνη τσούκα ουκ ήτον. / Εκίνησαν τα σάλια μου, Χριστέ, να την επιάσα, / Χριστέ, να την επέπεσα, καθά ητον φουσκωμένη, / να εκάθισα εις το πλάγιν της, να ηρξάμην ρουκανίζειν, / να εχρίσθην το μουστάκιν μου, να εκόλλησεν λιγδίτσα, / να ογκώθην η κοιλία μου, να ηπλώθην η ψυχή μου, / και τότε να είδες, δέσποτα, πηδήματα νεοτέρου, / και καλογέρου ταπεινού γυρίσματα και φόφους!»

Ματθαίος Μύρων (1556-1625)

Περί του αιτίου τού των Λατίνων σχίσματος αρχήθεν, και περί των πέντε διαφορών αυτών προς τους Γραικούς εν κανόνος σχήματι (τέλη 16ου αι.;)

Το σχίσμα Λατίνων έσχεν αρχήν εκ κενοδοξίας, τής συνήθους πάλαι αυτοίς, και δεινής οφρύος· ήν θαυμάζει ο θεοφάντωρ και μέγας Βασίλειος.

Το σκήπτρον Ρωμαίων μετατεθέν πάλαι από Ρώμης προς Βυζάντιον νουνεχώς, υπό του μεγάλου Κωνσταντίνου, τους Ιταλούς ου μετρίως ετάραξεν.

Ο<τι> και τω Ρώμης αρχιερεί τοις ίσοις πρεσβείοις ο του Βύζαντος τιμηθείς, και την Κωνσταντίνου Νέαν Ρώμην αποκαλείσθαι δικαίως ηξίωσεν.

Τούτο τοις Λατίνοις μέγα δεινόν και υπεροψία, αλαζόσιν ούσι σαφώς, έδοξε, και φθόνω κινηθέντες προς αλλοτρίας οδούς εξετράπησαν.

Τον εν Ρώμη προστάτην υπερυψούν έγνωσαν, και της Εκκλησίας απάσης ως αυτοκράτορα θείναι ετόλμησαν τυραννικώς οι Λατίνοι, των Χριστού προρρήσεων καταφρονήσαντες.

Εκκλησίας απάσης οι Ιταλοί έστησαν μίαν κεφαλήν τερατώδη, τον σφων επίσκοπον, ως από τρίποδος, και μαντικής εκ μαινάδος, τα λοξά προστάγματα αποδεχόμενοι. [...]

Οι Λατίνοι, θεμέλιον επί φάμμου θέμενοι υπερήφανον την του πάπα κυριότητα, Εκκλησίαν πάσαν διετάραξαν.

Και τον Πέτρον ψευδόμενοι φασίν ότι έλαβε την επίστασιν την των δώδεκα, παρ' ού και ο πάπας ταύτην ειληφεν. [...]

Παίδες Λατίνων εν καμίνω παραπέμπονται τη του Καθαρητηρίου, συνωθούντος αυτούς του πάπα αντί τούτου, αν μη αφθόνως χρήματα τούτω δώσωσιν ως λύτρον.

Μία και αύτη γαρ υπάρχει των ατόπων εφευρέσεων Λατίνοις, προς χρημάτων εσμόν συμβάλλουσα τω πάπα προς έξοδον μαγειρικήν και ζωμόν και καρυκείαν. [...]

Πηγή: Μανουήλ Ι. Γεδεών, «Μνημεία τής εν τω Μεσαιώνι ελληνικής ποιήσεως νυν πρώτον εκδιδομένα...», *Παρνασσός* 1 (1878), ανάτυπο, σσ. 26-28. Βλ. και Κ(αριοφίλης) Μητσάκης, *Το εμψυχούν ύδωρ (Μελέτες μεσαιωνικής και νεοελληνικής φιλολογίας)*, ό.π., σσ. 106-107.

Παραδούνται, σε οκτώ (α', γ', δ'-θ') «ωδές» και σε ένα «κοντάκιον» αντιρρητικού/πολεμικού «κανόνος» εναντίον των ρωμαιοκαθολικών, οι «ωδές» της *Οκτωήχου* «Υγρὰν διοδεύσας ὡσεὶ ξηρὰν, καὶ τὴν Αἰγυπτίαν μοχθηρίαν διαφυγών...», «Οὐρανίας ἀφίδος ὄροφουργέ, Κύριε...», «Εἰσακήχου, Κύριε...», «Ἴνα τί με ἀπώσω, ἀπὸ τοῦ προσώπου σου τὸ φῶς τὸ ἄδυτον...», «Πλάσθητί μοι, Σωτήρ, πολλὰ γὰρ αἱ ἀνομίαι μου...», «Τὸν τάφον σου, Σωτήρ...», «Παῖδες Ἑβραίων ἐν καμίνῳ κατεπάτησαν τὴν φλόγα θαρσαλέως...», «Τὸν ἐν ὄρει ἅγιῳ δοξασθέντα, καὶ ἐν βάτῳ...», «Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ ὁ οὐρανός, καὶ τῆς γῆς κατεπλάγη τὰ πέρατα...» και το «κοντάκιον/κάθισμα» «Τὸν τάφον σου, Σωτήρ, στρατιώται τηροῦντες...».

Γεώργιος Χρυσόγονος Τραπεζούντιος (τέλη 17ου αι.-1739)

[«Παίγνια ποιητικά»:] «Κανών μετενεχθείς από του κανόνος της λαμπροφόρου Αναστάσεως επί την λαμπροτάτην στεφηφορίαν και λαμπροχιτωνοφορίαν του ηγεμόνος Ουγγροβλαχίας Ιω(άννου) Νικολάου Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου β(οε)β(όδα)» (ύστερα από το 1709)

Αναπαύσεως ημέρα, λαμπρυνθώμεν, λαοί· θεία Κυρίου χάρις· εν γαρ ειρήνη διαρκεί ευζωΐα τε λαμπρά Χριστός ο Θεός ημάς διετήρησεν, επινίκιον ἄδοντας.

Καθαρθώμεν αδικίας και οφόμεθα, δικαιοσύνης φωτί και αναπαύσεως ημάς εξαστράπτοντα και «Χαίρετε» φάσκοντα, Νικόλαον πάνσοφον, ηγεμόνα θαυμάσιον. [...]

[...] Νυν πάσα πεπλήρωται χαράς η Δακία και χαίρει τοις κατορθώμασιν· εορταζέτω γουν και κροτείτω, ως έχουσα χρηστόν αυθέντην και δίκαιον. [...]

[...] Μαυροκορδάτων ευγενών ο ευθαλέστατος βλαστός, κοίρανος πιστών, μέγα κλέος ευθύς προσηγόρευται· ἄμωμος δε ως ἄγευστος κηλίδος τής αισχράς αδικίας, και ως ποιμήν αληθής τέλειος λέλεκται. [...]

Ορθρίσωμεν ὄρθρου βαθέος, και αντί μύρου τον αίνον προσοίσωμεν Νικόλαω· και Χριστῷ βοήσωμεν «Δικαιοσύνης ἤλιε, πάσι χαράν ημίν δέδωκας.» [...]

[...] Φυλάξας τα δίκαια πάντα καλώς, ανυψώθης εν θρόνω, ο τας κλεις της κακίας εκλυμηνάμενος εν τω θώκω σου· και ανέωξας ημίν ευνομίας τας πύλας. [...]

Ο παίδας εκ καμίνου ρυσάμενος και Βλάχους διέσωσε πάθους χαλεπού της αδικίας πανσθενώς, ευφροσύνης τ' ενδύει ευπρέπειαν, ο μόνος ευλογητός των πατέρων Θεός και υπερένδοξος. [...]

[...] Δεύτε οι πιστοί εν Δακία, θεάσθη την θείαν ευφροσύνην εν τω λαμπρώ τανύν θρόνω καθημένην σεμνώς και κραυγάζουσιν τοις πάσι και λέγουσαν «Ἰδοὺ η σοφία συνήλθε τη δυνάμει».

Ἄρον κύκλω τους οφθαλμούς σου, σεπτὴ Δακία· ἰδοὺ γαρ ηγεμών σοι λαμπροφεγγής εληλύθει, εκ δυσμών και βορρά και θαλάσσης και εώας τα τέκνα σου εν σοί συναθροΐζει Χριστόν υπερυψούντα. [...]

Φωτίζου, αγάλλου, Ουγγροβλαχίας ο λαός, η γαρ δόξα Κυρίου επί σέ ανέτειλε· χόρευε νυν και ευφραίνου λαμπρῶς, συ δε, λαμπρέ κοίρανε, αγάλλου, δικαιοσύνης το ἄγαλμα. [...]

Ω Ὑψιστε κράντορ, ω παμφραέστατε Χριστέ, ω σοφία και λόγε του Θεού και δύναμις· δίδου ημίν υγιέστατον και αστεμφή τον καθηγεμόνα, τον μέγαν τόνδε Νικόλαον.

Πηγή: Μανουήλ Ι. Γεδεών, «Μνημεία τῆς ἐν τῷ Μεσαιώνι ἐλληνικῆς ποιήσεως νυν πρώτον ἐκδιδομένα...», *Παρνασσός* 1 (1878), ἀνάτυπο, σσ. 20-22. Βλ. και Κ. Μητσάκης, *Το ἐμφυχούν ὕδωρ* (*Μελέτες μεσαιωνικῆς και νεοελληνικῆς φιλολογίας*), ὁ.π., σ. 143.

Παρωδούνται, σε «ωδές» πανηγυρικού/εγκωμιαστικού «κανόνος» για την ἀνάρρηση του Νικόλαου Μαυροκορδάτου στον ηγεμονικό θρόνο της Βλαχίας, 1709 κ.ε., υμνογραφικά κείμενα του ἀναστάσιμου «κανόνος» του Ιωάννη του Δαμασκηνού, ἐιδικότερα οἱ «ωδές» α', γ', δ'-θ' («Ἀναστάσεως ἡμέρα, λαμπρυνθῶμεν λαοί...», «Πάσχα Κυρίου, Πάσχα: ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν...», «Δεῦτε πόμα πῖωμεν καινόν, οὐκ ἐκ πέτρας ἀγόνου τερατουργούμενον...», «Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς ὁ θεηγόρος Ἀββακούμ...», «Ὁρθρίσωμεν ὄρθρου βαθέος...», «Κατῆλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς...», «Ὁ παῖδας ἐκ καμίνου ῥυσάμενος...», «Ἄττη ἡ κλητῆ και ἁγία ἡμέρα, ἡ μία τῶν Σαββάτων...», «Ὁ Ἄγγελος ἐβόα τῇ Κεχαριτωμένῃ...»).

Πέτρος Κατσαῖτης (περ. 1660/1665-1737/1742)

Ιφιγένεια (1720)

[...] (ΚΑΠΙΤΑΝ-)ΚΟΥΒ(ΙΕΛΛΟΣ): Τὴν χώρα ὅλη ἐγύρισα και ὅλο το φουσατό, και, ὡς μ' εἶδαν, ἐτρομάξασι και εἶν' ὅλοι ἄνω κάτω, μόνον οπου ἴδαν ἀγριο και ἦτον τ' ἀνάβλεμμά μου, μα χωρίς να κατέχουσι ἴντα ἴναι ἡ μάνητά μου· ἐθώρουνα τους ἀρχοντες και ἐκρύβοντ' ἀπὸ μένα και ἄλλοι μ' ἐπροσκυνοῦσασι, τα χέρια τους δεμένα· και οἱ σολδάδοι ἐφεύγασι, και ἐτρέμασι τ' ἀντζιά τους, και ἀπὸ τον φόβο τον πολὺ ἐρίχναν τ' ἄρματά τους· οἱ οφίτσιάλιοι τους και αὐτοὶ πολλὰ ἐφοβηθήκαν, μέσα εἰς τα καρτέρια τους ἐπήγαν και ἐκρυφτήκαν· μικροὶ μεγάλοι ἐφεύγασι, που ἴδαν τὴν ὄρητά μου, ὡς και οἱ γυναῖκες ἐφευγαν το ἀγριο ἀνάβλεμμά μου· και μία δεν ἐσύφτασε, για να ἴν' ἀγγαστρωμένη, μέσα σε σπίτι να ἐμπεῖ, και ἐκεῖνη, ἡ σκονταμένη, πάραυτις ἀποβλήθηκε και ἐρίξε το παιδάκι, ὡς μ' εἶδε π' ἀναντράνισα και ἐστριψα το μουστάκι. Ἐπήγαινα γυρεύοντας να βρω ἓναν πομπιωμένο, να τονε κάμω, ἀληθινά, κακά και πικραμένο, μα τάσσω σας, ὡς τονε βρω και ὄθεν τον ἀπαντήσω, ὡσαν ἓναν παλιόχοιρο θέλω να τονε σκίσω,

ἓναν ἀρμό ἀχώριστο δεν θε να τ' ἀπαριάσω, και, ἀπείς του κόψω τους ἀρμούς, θε ναν τον τεταρτιάσω, και ὕστερα θέλω το σπαθί ετούτο να το χώσω στα σωθικά, και ὡς ἐκατό στοκάδες να του δώσω, να κόψω το κεφάλι του, τὴ γλώσσα του να βγάλω, τα γένια του να ξανασπώ, στον κώλο του να βάλω, κλοτσές, γροθιές ἀρίφνητες θε ναν τονε φορτώσω και ὕστερα ἐκατό ραβδιές καλές θε ναν του δώσω. ΜΠΡ(ΑΒΟΙ): Και δεν μας λες, ἀφέντη μου, σιορ καπιτάν-Κουβιέλλο, ποιος εἶν' αὐτός που βούλεσαι να κάμεις το δουέλο, να τον ἡξεύρομε και ἐμεῖς, ἀν λάχει και τον βρούμε, να δράμομε ἀπάνω του, ὅλοι να του βαρούμε; ΚΟΥΒ(ΙΕΛΛΟΣ): Ξεურεις ἓναν που κράζουने μάντη και κυρ-Χαλκία, ὁπὸκαμε του βασιλιά τὴν ψεύτικη μανδεῖα διὰ τὴν θυγατέρα του; Ὁ βασιλιάς ἀτός του μου ἔδωκε τὴν ὀρδιναῖ, ὡσαν πλιό πιστός του που βρίσκομαι στην βάρδια του, να τονε ξεντερίσω, για τὴν μαντεῖα τὴν ψεύτικη ζωὴ να μην τ' ἀφήσω. ΜΠΡ(ΑΒΟΙ): Ἐκειόν τον παλιογάδαρο θα δεῖρει ἡ ἀφεντιά σου! Και δεν στοχάζεσαι ντροπὴ πως κάνεις στ' ἄρματά σου; Αὐτόνο τον κακόγερο και τον ψευτοπρεσβύτη, ὁπ' οὔτε σκίας στο στόμα του δεν ἐχει τραπεζίτη; ΚΟΥΒ(ΙΕΛΛΟΣ): Εγὼ ἴχω και ἄλλους γέροντες πολλούς τεταρτιασμένους, πλια παλαιούς ἀπ' αὐτόνε και πλια ξεδονδιασμένους· και τ' ἄρματά μου μοναχάς ἐχουν αὐτὴ τὴ χάρη, να κόβουν και να σπούσινε κάθε τραχύ τομάρι. [...]

Πηγή: Ἐμμ. Κριαράς, *Κατσαῖτης. Ιφιγένεια - Θυέστης - Κλαθμός Πελοποννήσου. Ἀνέκδοτα ἔργα...*, Ἀθήνα, Institut Français d'Athènes, 1950, σσ. 92-93, Πράξη τέταρτη, σκηνὴ τέταρτη, σσ. 385-430, και, με ἀχρεῖαστες διασκευαστικὲς ἐπεμβάσεις, Σπύρος Εὐαγγελάτος, Πέτρος Κατσαῖτης, *Ιφιγένεια [ἐν Ληξουρίῳ]...*, Ἀθήνα, «Ἐστία», 1995, σσ. 101-103, σσ. 1172-1210.

Παρωδούνται, με «ἀναχρονιστικὴ» μετακίνηση στην Ἀρχαιότητα του Ὀμήρου και των ἀθηναίων τραγικῶν, ἀντίστοιχες σκηνές καυχησιολογίας ἐνός «ψευτονταῖ» («ἐνδόξου στρατιωτικού», *militis gloriosi*) σε πολλὲς κωμωδίες του ἰταλικού και του κρητικού θεάτρου τῆς Ἀναγέννησης και του Μπαρόκ (σχετικὰ ἀποσπάσματα των τελευταίων, ἰδίως του *Κατσούρμπου/Κατσάραπου*, βλ., πρόσχειρα, στοὺ Ἀ. Πολίτη, *Ποιητικὴ Ἀνθολογία*, ὁ.π., τ. 3: *Ἡ κρητικὴ ποίηση του δέκατου ἐβδομοῦ αἰῶνα*, Ἀθήνα, «Δωδώνη», 2019, και στοὺ Στ. Κακλαμάνη, *Ἡ κρητικὴ ποίηση στα χρόνια τῆς Ἀναγέννησης (14ος-17ος αἰ.)*, τ. 3: *Ἀνθολογία* (περ. 1580 - 17ος αἰ.), Ἀθήνα, Μ.Ι.Ε.Τ., 2020).

Σαβόγιας Ρούσμελης (αρχές-τέλη 18ου αι.)

Κωμωδία των φευτογιατρών (1742)

[...] ΚΩΣΤΑΣ: Συντρόφοι μου, εδώ που ῥθαμε, τί εχομε να γενούμε
και τί καζάντι κάνομε, ποια ῥνάπαψη θα βρούμε,
οπου είναι τόσοι ιατροί ρήτορες διδασκάλοι,
που στην σοφία και μάθηση στον κόσμον δέν ειν' άλλοι;

Καλλιά ῥτονε στον τόπον μας να τρώμε ό,τι μπορούμε,
πλούτη να μη γυρεύομε, μόνο πτωχά να ζούμε. [...]

ΓΙΑΝΝΟΣ: Γιά σιωπάτε, άπραγοι μην είστενε στη γνώση
γιά δεν το γνώθετ' ο καιρός το τί μπορεί να δώσει;

Η φρόνεψις κι η τελπιζιά βάνει τα άνω κάτω,
κι η ῥπαινεσιά η περισσή κάθ' άνθρωπον γελά το<ν>.

Εγώ ώς τους γονέους μου αγρικητό το έχω,
το πως γελιέται εύχολα η Ζάκυνθος κατέχω. [...]

Πώς λέτε και μιλείτε εσείς λόγια πολλά χαημένα;

Πάψετ' αυτάνα οπου είπετε, πούρι ακλουθείτε εμένα.

Κι ας πηαίνομε.

ΚΩΣΤΑΣ: Τα μάτια μας τα κλειούμε, στράτευέ μας
και με το νου σου, την πολλή φρόνεψη, φώτιζε μας. [...]

ΚΩΣΤΑΣ: Ποιος είν' εκείός; Ζακυθινοί, συρθείτε εδώ σιμά μας
οπού βασταίνει βλάψιμο, να ιδεί τα γιατρικά μας.

Ῐ τα Γιάννενα εκινήσαμε, με στόχαση να ῥθούμε,
σ' ετούτη την περίφημη Ζάκυνθο να βρεθούμε,

να δείξομε τί αξίζουσι βότανα τα δικά μας,
οπού νεκρό ανασταίνουσι. Δεν είναι καύχημά μας,

μα την αλήθεια λέγομε, ως θέλει το γνωρίσει
καθένας πῶχει βλάψιμο, τί μας χαρίζει η φύση.

ΓΙΑΝΝΟΣ: Πρώτον, καθένας που βαστά κι οπῶχει αυτή τη βλάβη
και δεν μπορεί να παντρευτεί, γυναίκα αυτός να λάβει,

μόνο τον αποστρέφεται, γιαντι, τ' αμπόδιο αν το ῥχει
μέσα στο παραδάγκαλο, το πρήσμα και τη λόχη,

κι α δε γνοιαστεί να γιατρευτεί και ναν το γληγορέψει,
του περισσεύει, κι άκαιρα γιατρεία μπορεί αγυρέψει,

γιατ' είναι πράγμ' αδύνατο. Και πάλι, α πανδρεμένος
βρίσκειται κι έχει έτοιμο κακό, κάλλια ῥτον πεθαμένος,

πάρεξ να είναι ζωντανός, γιαντι ῥη γυναίκα ατή της
πολλά τον αποστρέφεται και διώχνει την τιμή της

κι αλλού την δίνει με ντροπής, κι αυτός ο πικραμένος
μεινέσκει σ' έτοιμα παιδεψη, που μένει αποδιωγμένος.

Για τούτο, α θέλει την τιμή να ῥχει την ειδική του,
μηδέν λυπάται ολοτελώς ν' ανοίξει το πουγκί του!

Να λάβει αυτός την ίαση, τούτο τον συμβουλεύω,
πλια παρ' από τα κέρδητα που θέλω και γυρεύω.

Δεύτερο, όποιος είν' αυτός που βήχας τού πληθαίνει,
και φτει το αίμα το συχνό και αλάφρωση δεν παίρνει,

ας έλθει, εγώ το βότανο να δώσω εις αυτείνο,
να λάβει αυτός την ίαση, κι εγώ το κέρδο εκείνο.

Μηδέν λυπάται έξοδες! Τί θελει αυτός τα πλούτη,
αν είν' και σήμερ' αύριο χάνει τη ζήση ετούτη;

Τί τον ῥφελά να ῥχει πολλά πλούτη και δόξα τώρα,
κι αύριο αυτός το θάνατο να λάβει δίχως γνώρα;

Τί τον ῥφελά να ῥχει όμορφη γυναίκα, και αυτείνη
εις το πλευρό του ουδεποσώς μια νύχτα θε να μείνει;

ΣΤΑΜΟΣ: Αλιά σ' εκείνους σήμερα, οπού σ' ετούτα επέσα,
πῶχου βατσέλι το χρυσό και φτού' το αίμα μέσα!

Όλοι ας ερθούσι, οπῶχουσι βλάβη, κι ας μην οκνεύουν,
να λάβουν κάθε όφελος, γιατρεί ῥάλλη ας μη γυρεύουν.

Εμείς, σ' ό,τι λογής γιατρεία, είμαστε και μπορούμε
να δείξομε την τέχνη μας, τούτο μπορά ν' το πούμε.

Σε σπλήνα, μάτια και αφτιά, φλάτα, ποδάγρα κι άλλα,
σιάτικα και σε νεφρά, σ' βγαλσίματα μεγάλα,

σε μαλαθράκη, εις κάνκαρο, σ' μελαγχολιά κι εις χρύση
κι εισέ γυναίκα που ῥ κλειστή και δεν μπορά γεννήσει,

και εισε στείρα που παιδιά δεν ημπορεί να κάνει,
εμείς δυνόμαστε παιδί να κάμει με βοτάνι,

κι εις κορασιά που παρθενιά έφθειρε κι έχει ανοίξει,
εμεις πάλι δυνόμαστε ως κορασιά να δείξει,

κι εις μαλαφράντσα, εις όρτουλες, σ' πανόκες κι εις ό,τι άλλο,
τούτα τα ῥγαιίνω πάραυτας, πούρι το χέρι ως βάλω.

Ετούτα κι άλλα πλιότερα, ό,τι καθείς κι αν έχει,
των βότανών μας μπόρεση οπῶχου ας την κατέχει

κι ας δράμει το γοργότερο, κανείς καιρό μη χάνει,
γιατι όσο ο καιρός περνά, τόσο η βλάβη αυξάνει. [...]

Πηγή: Γλυκερία Πρωτοπαπά-Μπουμπουλίδου, Σαβόγιας Ρούσμελης, Αθήνα 1971, σσ. 41-42, 46-47 (Πράξη πρώτη, σκηνές πρώτη και τέταρτη, στ. 1-5, 65-70, 83-87, 161-214).

Παρωδούνται, με «αναχρονιστική» μετακίνηση στη βενετοκρατούμενη Ζάκυνθο και με πρωταγωνιστές ηπειρώτες (γιαννιώτες/ζαγοριανούς) κομπογιαννίτες γιατρούς, αντίστοιχες σκηνές διακωμώδησης υπερφίαλων, συχνά, λόγιων (διπλωματούχων) γιατρών σε πολλές κωμωδίες του ιταλικού και του κρητικού θεάτρου της Αναγέννησης και του Μπαρόκ (σχετικά αποσπάσματα των τελευταίων βλ., πρόχειρα, στου Λ. Πολίτη, Ποιητική Ανθολογία, ό.π., τ. 3, ό.π., και στου Στ. Κακλαμάνη, Η κρητική ποίηση στα χρόνια της Αναγέννησης (14ος-17ος αι.), τ. 3, ό.π.).

Ανανίας Αντιπάριος (18ος αι.)

Ακολουθία του ψευδασκητού Αυξεντίου και των μαθητών αυτού, των κληθέντων αυξεντιανών ή φαρμασιόνων (μέσα 18ου αι.)

[...] Κύριλλε, ο τους όρκους, ως λάχανα καταπίνων, και κακομαγάριε Πελοποννήσου μόλυσμα, συν Χριστοφόρω σιέλω, λάβετε ενδίκως πάντες το ανάθεμα.

Κύριλλε, ο την κλήσιν, φανερωμένε τω οίκω, Ζωής τής μπακάλαινας, φαυλοβίως ασκούμενος, των μοναζόντων τον βίον, χώρει εις κόρακας, ζών βδελυρώτατον. [...]

Πηγή: Ιωσήφ Βιβιλάκης, «Ακολουθία του ψευδασκητού Αυξεντίου. Ανέκδοτη υμνογραφική παρωδία του 18ου αιώνα», στον τόμο Ι. Βιβιλάκης (επιμ.), Στέφανος: Τμητική προσφορά στον Βάλτερ Πούχνερ..., Αθήνα, «Ergo», 2007, σ. 211.

Παρωδείται ο αναστάσιμος «κανών» «Νεύσει σοῦ πρὸς γεώδη...» («Νεύσει σοῦ πρὸς γεώδη, ἀντιτυπίαν μετήχθη ἢ πρὶν εὐδιάχυτος, ὕδατων φύσις, Κύριε, ὄθεν ἀβρόχως πεζεύσας, ἄδει Ἰσραὴλ σοι, ὧδὴν ἐπινίκιον.»).

Χαλεπίου υποκριτά, και συ ενέδραμες λόγοις; Επελάθου γαρ πάντως και συ των κανονικῶν, φευ, εγκλημάτων σου· και γαρ επώλησας εκκλησίαν Λατίνους, Χαλεπίου πόλεως, πανάθλιε.

Και συ, Γρηγόριε Χαντζή, θεολογίαν ει ποιή και καθάπτη γράμματος, μωρέ, συνόδου, εν ὧ Κριτίας ἤγαγε, πανσόφως κάλαμον αυτού, και αυθαδεῖα μωραίνεις, αγράμματον καλῶν τον σοφώτατον. [...]

Πηγή: Ιωσήφ Βιβιλάκης, «Ακολουθία του ψευδασκητού Αυξεντίου...», ὁ.π., σ. 212.

Παρωδείται ο «ειρμός» «Ὁ κατ' ἀρχὰς τοὺς οὐρανοὺς...» («Ὁ κατ' ἀρχὰς τοὺς οὐρανοὺς, παντοδυνάμω σου λόγῳ, στερεώσας, Κύριε Σωτήρ, καὶ τῷ παντουργῷ καὶ θείῳ Πνεύματι, πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτῶν, ἐν ἀσαλεύτῳ με πέτρα, τῆς ὁμολογίας σου στερέωσον.»).

[...] Φύγε, ψυχὴ μου, την πλάνην την ἤδη ενσπαρεῖσαν υπ' Αυξεντίου εις το Κατιρλί, την σκιαγραφίαν. Φύγε των αναβαπτιστῶν τα ορμήματα, και έπου τοις πατερικοῖς και συνοδικοῖς κανόσι, φύγε το φως εκείνο το του πασσάλου ως ψηλαφώμενον, και λέγε τούτοις, θεῖον πέφυκε το φως το απρόσιτον.

Πηγή: Ιωσήφ Βιβιλάκης, «Ακολουθία του ψευδασκητού Αυξεντίου...», ὁ.π., σ. 215 (πρβ. και Ευάγγελος Σκουβαράς, «Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ' αι. (κατά των αναβαπτιστῶν)», *Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher* 20, 1970, σσ. 155-156, με διαφορές).

Παρωδείται το κατασκευαστικό άσμα / υμνογραφικός «οίκος» του Μανουήλ Φιλί «Νῆφε, ψυχὴ μου ταπεινή...» («Νῆφε, ψυχὴ μου ταπεινή, καὶ σκόπησον τὸν βίον και φύλαττε τῆς χάριτος τὴν παρακαταθήκην, ἣν εἴληφας ἐκ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας μήπως ὁ κλέπτης ἐπιστᾶς τὸν πλοῦτὸν σου κενώσῃ, καὶ σὺ λιμώξῃς ἐν καιρῷ τραπέζης ἀκηράτου.»).

Προσόμοια κατά Αυξεντίου (μέσα 18ου αι.)

[...] Τας μαινάδας ο δειλαιος, εν κρυπτῷ εθαλάμει, γύναια παμβέβηλα πορνοβάκχευτα, του ασελγαίνειν παναίσχιστα, και πράττειν τα άθεσμα, ως αν δη και του Κριτού, μη ορώντος ά έπραττε, και πομπεύοντος, τας αυτού βορβορώδεις αισχροουργίας, και πομπεύοντος εν δόξῃ, μετά του πρώτου αλάστορος.

Πηγή: Ευάγγελος Σκουβαράς, «Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ' αι. (κατά των αναβαπτιστῶν)», ὁ.π., σ. 157.

Παρωδείται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα το «προσόμοιον» «Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν...» (βλ. και παραπάνω, Σπανός).

Ακολουθία στηλιτευτική κατά Κυρίλλου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως του μειζοτέρου, ως υποπεσόντος τη αιρέσει των αναβαπτιστῶν... (μέσα 18ου αι.)

[...] Ο εις το ύψος λαλήσας αδικίας, Κύριλλε μειζότερε, διά δογμάτων σαθρῶν, πεπληρωμένων αιρέσεων, παῖδα Καλβίνου, και Μανιχαῖον σαυτόν απέδειξας, αίτιον αιρέσεων Θεόν εκήρυξας, επικυρώσας κακόσχολον, του Χριστοφόρου βίβλον βλασφημίας πάσης την γέμουσαν, απεσχονίσθης του πληρώματος, Εκκλησίας Χριστού και εδίωξας, αρχιερέος αγίους τας αιρέσεις στηλιτεύσας.

Πηγή: Ευάγγελος Σκουβαράς, «Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ' αι. (κατά των αναβαπτιστῶν)», ὁ.π., σσ. 193-194.

Παρωδείται το στιχηρόν προσόμοιον του εσπερινού «Ὁ ἐξ Ὑψίστου κληθεῖς...».

[...] Τον πάντολμον, πιστοί, και άνουν πατριάρχη, δώξωμεν της μάνδρας, Χριστού τοῦ ζωοδότου κατά Θεοῦ λαλήσαντα.

Πηγή: Ευάγγελος Σκουβαράς, «Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ' αι. (κατά των αναβαπτιστῶν)», ὁ.π., σ. 195.

Παρωδείται ο υμνογραφικός «στίχος»/«προσόμοιον» «Ὁἶκος τοῦ Ἐφραθά...».

[...] Του Κυρίλλου, αδελφοί, απορρίψωμεν τας αιρέσεις εαυτοῦ και μισήσωμεν, εν τοις θεσμοῖς εμμένοντες, της Εκκλησίας, ινα οἱς αι σύνοδοι, και κανόνες πατέρων, ὠρισαν επόμενοι, συν αυτοῖς δοξασθῶμεν, τοις γαρ ενθέως τούτων τιμηταίς, Θεός παρέχει τον άφθαρτον στέφανον.

Πηγή: Ευάγγελος Σκουβαράς, «Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ' αι. (κατά των αναβαπτιστῶν)», ὁ.π., σσ. 195-196.

Παρωδείται η «στιχολογία» / το «κοντάκιον» «Ὁ ὕψωθεις ἐν τῷ σταυρῷ...».

[...] Πρώτος Μισαήλ ο Σαλαμπάσης, Κύριλλος ο φατριάρχης ο μειζότερος, τρίτος ο Μαγάριος, Χριστοφόρος τέταρτος, και πέμπτος πάλιν τις Κύριλλος, κεφαλὴν ἔχοντες Αυξέντιον τον άνουη και πλάνον, τον εν Κατιρλίω Χριστού τον αποστάτην.

Πηγή: Ευάγγελος Σκουβαράς, «Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ' αι. (κατά των αναβαπτιστών)», ό.π., σ. 201.

Παρωδεΐται η ωδή η' του Ακαθίστου Ύμνου «Παΐδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ...».

[...] Πάσα πνοή εμπτυσάτω εις Κύριλλον. Ωθειτε τον Κύριλλον κατά των κρημνών, ταχθήτω αυτός εν τοις κακίοις, σοί πρέπει ταῦτα, ως Σατάν. Βοάτε Θεώ, πάντες οι κατ' αυτού, κρημνίσαι αυτόν και πάσας τας δυνάμεις αυτού, σοί ταῦτα πρέπει, ὕβρις τῷ Σατάν.

Πηγή: Ευάγγελος Σκουβαράς, «Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ' αι. (κατά των αναβαπτιστών)», ό.π., σ. 206.

Παρωδεΐται ο «αίνος» / το «πασαπνοάριον» «Πάσα πνοή αἰνεσάτω τὸν Κύριον...».

Κωνσταντίνος/Καيسάριος Δαπόντες (1713-1784)

Κανών περιεκτικός πολλών εξαιρέτων πραγμάτων, των εις πολ-
λάς πόλεις και νήσους και ἔθνη και ζῶα εγνωσμένων (1768-1774)

Ανοίξω το στόμα μου / και διηγήσομαι πάμπολλα / εξάίρετα πράγματα. / Δεῦτε ακούσατε, / δεῦτε, άρχοντες, / δεῦτε, πραγματευτάδες, / δεῦτε και οι πλούσιοι, / δεῦτε και πένητες.

Κρασί σκοπελίτικο, / κουμανταριά η κυπριώτικη, / μοσχάτο σαμιώτικο, / και μερικά της Φραγκιάς, / Δάντσας βούτσες δε / και Βλαχομπογδανιάς, / ροσό-
λια κορφιάτικα, / εκλεκτά πράγματα.

Γαρόφαλα χιώτικα / και η μαστίχη και μύγδαλα, / μήλα τα μπογδάνικα, / κεράσια των Γραβ'νων, / Βλαχιάς βύσσινα, / οι ραζακ<ι>ές σταφίδες / και σύκα της Σμύρνης δε, / εκλεκτά πράγματα.

Πόλης τα ροδάκινα, / Όρους Σινά τα απίδια, / τα κίτρα τα χιώτικα / και τα αξιώτικα, / και τα κώτικα / εκείνα τα καρπούζια, / πεπόνια τα βόδινα, / εκλε-
κτά πράγματα.

Της Προύσας τα κάστανα, / του Χαλεπιού τα φιστίκια, / της Κίος τα ρόδια, / τα καΐσιά Δαμασκού / και δαμάσκηνα, / Μάλτας τα πορτοκάλια / και του Ραχιτίου δε, / εκλεκτά πράματα.

Παντζέχρι φιδιού και σκαντζοχοίρου, / ο μπάλσαμος Μέκκας και κουρμάς, / ο μόσχος ο κινέζικος, / θηριακή βενέτικη, / χιώτικο γιασουμόλαδο, / όντως εξάίρετα πράγματα.

Εγγλέζικη ζάχαρη και στάμπα, / μπαρούτι και ναύτης δε και ναυς / και ώρα και καθρέφτης δε, / και τα σαλιά της Άγκυρας / ομού και τα τεφτίκια, / όντως εξάίρετα πράγματα.

Τραντάφυλλα Φράντσας και αντσόγ<ι>ες / και κάππαρι, και μυτιληνιές / μυζήθρες, και κυδώνια / της Αδριανουπόλεως, / και οι ελιές της Κρήτης δε, / όντως εξάίρετα πράγματα.

Τα βόδια τα της Μπογδανιάς, / τα πρόβατα της Καραμανιάς, / Βλαχιάς τα κασκαβάλια, / χαβιάρι βιδινίσιο, / τσίγες, μουρούνες Δούναβη, / όντως εξάίρετα πράγματα.

Της Αίνου και του Μεσολογγίου / τα ψάρια, οι τσίροι τ' Αριτσιού, / ξιφιός δε ο πολιτικός, / ξυρίχι αζακίσιο / και παστουρμάς Καισάρειας, / όντως εξάίρετα πράγματα.

Τα πετράδια Ινδίας, / κεχριμπάρι το λέχικο, / ο άνθραξ ο λίθος, / το μαργα-
ριτάρι χουρμούζιον, / τα φαρφουρία, τα τσάγια, / τα ραβέντια / και μετάξια / Κίνας, εξάισια πράγματα.

Τα βενέτικα φλωρία, / Χαμπεσίας το μάλαμα, / Ισπανών σιβίλια, το της Μοσχοβίας μπαλούκτισι, / της Σαρδηνιάς κοράλλι, / και τα μέταλλα / Τραπε-
ζούντος δε, / όντως εξάισια πράγματα.

Ο καφές του Γεμενίου, / το λινάρι το φιούμι δε, / Μπαρμπαριάς τα φέσια, / Κίνας και Σερρών τα βαμπάκια, / οι βισταλόγγες της Ρώμης, / και της Βέροιας / τα προσόψια, / όντως εξάισια πράγματα.

Μολδοβίας και Βλαχιάς / μελισσών το πολύγονον / και το πολύ άλας, / το ταραμπουλούσι σαπούνιον, / Λαοδικεάς τουτούνη, / και τοξάρια / τα τατάρικα, / όντως εξάισια πράγματα.

Οι πολίτ'κες αγγινάρες, / τ' αγιορείτ'κα λεφτόκαρα, / Ταμιατιού το ρύζι, / τα του Μπρασοβού παξεμάδια, / και της Βλαχιάς τα καϊμάκια, / και τ' αγγού-
ρια / τα της Βλάγκας δε, / όντως εξάισια πράγματα.

Εικόνες μοσχόβικες, / σταυροί αγιορείτικοι, λάδανος της Κύπρου και της Κρήτης, / το πρινοκούκκι το μοραϊτικο, / πράσινο κηρί της Μπογδανιάς, / και γούνες μοσχόβικες, / ευμορφότατα πράγματα.

Λάδι το κορφιάτικο, / σταφίδες ζακυνθίσιας, / κρόκος αγιορείτικος και βρύ-
σες, τ' αγιοταφίτικα ροδοστάματα, / Χίου τα ανθόνερα ομού, / Μπάστρας το εντερσαϊ, / ευμορφότατα πράγματα.

Ορτύκια μανιάτικα, / σουτζούκι το 'γριπιώτικο, / το μέλι Αθήνας και Ύπα-
νιάς, / οι σκοπελίτικες οι μουστόπιτες, / το πιαζεντί της Βενετίας, / Ταμανιού το βούτυρο, / ευμορφότατα πράγματα.

Τουνίνες οι χιώτικες, / όρκυνοι οι 'γριπιώτικοι, / Βενετίας σουπιές, Σμύρνης καρίδες, / και καραβίδες βλαχομπογδάνικες, / οι μαρμαρινοί δε οι κολ<ι>οί, / και χέλια γιαννιώτικα, / ευμορφότατα πράγμα(ατα).

Ρώσων μοσχοπόντικα, / Νήσων τα μοσχοχτάποδα, / Κούταλης καβούρια, και της Πόλης / στρείδια και χτένια και αβγοτάραχα, / 'χιοβάδες στα Τούσλα, και Ερυθράς / Θαλάσσης σεδέφια, / ευμορφότατα πράγματα.

Νήσων τινών πετροκόσσυφοι, / κανάρια ομού τα βενέτικα, / τα γραφοφόρα
δε / του Μπαγδατιού περιστέρια, / τη αληθεία πράγματα αξιόλογα.

Σκυλιά σαμφώνια τα νέμτσικα, / σκυλιά δε και γεράκια τα βλάχικα / και τα
μπογδάνικα, / διά κυνήγι τα χρήσιμα, / τη αληθεία πράγματα αξιόλογα.

Τα πορφυρά Χίου μάρμαρα, / της Κίνας και Περσίας υφάσματα, και της
Ινδίας δε / και Μαδαγάσκάρ τ' αρώματα, / τη αληθεία πράγματα αξιόλογα.

Κως και Βοστίτσας ο πλάτανος, / της Θάσου ελαιών ο θαλάσσιος, / τα περι-
βόλια / του Παρισιού και παλάτια, / τη αληθεία πράγματα αξιόλογα.

Ολύμπων ύψος και Άθωνος, / ο κάμπος Θετταλίας και Τόμπριζας, / και η
του Βύζαντος / τοποθεσία και αύξησις, / τη αληθεία πράγματα αξιόλογα.

Ο Παράδεισος, / ο τάφος του Κυρίου μου, / χιτών, μανδήλιον, / Ξηροποτά-
μου μονής / το ξύλον το τίμιον, / εσθής και ζώνη τε / της Κυρίας μου, / το σώμα
του Σπυρίδωνος, / θεάς άξια τώντι.

Το ποτήριο, / μεθ' ού ο Χριστός έπιε / στον δείπνον τον μυστικόν / μετά και
των μαθητών, / το κολοκυθένιον, / όπερ εις το Τσαούς / μοναστήριον / Θεσσα-
λονίκης σώζεται, / θεάς άξια τώντι.

Τα του Άθωνος / είκοσι μοναστήρια, / και οι εικόνες οι τρεις / του αποστόλου
Λουκά, / Αγία Σοφία τε / κι η αυτής τράπεζα, / και η παρ' εμοί / εικόν της
Παναγίας μου, / θεάς άξια τώντι.

Τα Μετέωρα / εκείνα μοναστήρια, / το εν τω Στείρι δε / τω της Φωκίδος
Λουκά, / ναός ο της Πάρου δε / ο εκατόμυλος, / κι ο μπογδάνικος / κι ο βλά-
χικος οι σκαλιστοί, / θεάς άξια τώντι.

Σαραντάριον, / Σινά, Θαβώρ και Αραράτ, / το Μέγα Σπήλαιον / Μορέως το
ιερόν, / κι εκείνο της Πάτμου δε, / το ευαγγέλιον / ένθα έγραψεν / ο φίλος και
απόστολος, / θεάς άξια τώντι.

Το Κατάστενο / της Πόλεως, οι τέσσαρες / οι ποταμοί της Εδέμ, / η Ζωοδό-
χος Πηγγή, / το ύδωρ του Σιλβάμ, / ο Ιορδάνης τε / και ο Δούναβις / και η Νεκρά
η Θάλασσα, / θεάς άξια τώντι.

Η Κόλτσα η εν Βουκουρεστίω, / Σαν Μάρκου της Βενετίας το καμπαναριό
/ και το ωρολόγιον, / και του κατά Κίοβον / Πετσέρσκι, και τα λείψανα / τα δια-
κόσια, / αλλά και η εν τη Πετρούπολει / εκείνη καμπάνα, / άξια θεωρίας.

Του Πέτρου ναός ο εν τη Ρώμη, / Τριάδος δε το Πετσέρσκι, όπερ είπομεν, /
και ο εις Πετρούπολην, / εν ώ εστί, λέγουσι, / το του Λουκά εικόνισμα / της
Παναγίας μου, / προς τούτοις εκείνος, εν ώ τάφοι / οι των βασιλέων, / άξια θεω-
ρίας.

Μωάμεθ το μνήμα, και οι μαύροι / Λιβύης και η αμμώδης της η έρημος, /
Κυζίκου, Κασσάνδρας τε / οι λαιμοί και Άθωνος, / η της Ευρώπης γέφυρα / επί
την Εύριπον, / της Κίνας το τείχος και Τρωάδος, / τα λουτρά της Προύσας, /
άξια θεωρίας.

Της Πόλης τζαμιά και η κολόνα, / ο πύργος ο φαρφουρένιος ο κινέζικος / και
ο εν Κρεμώνη δε, / της Άντρου τα σπήλαια, / της Κίνας τα γεφύρια, / και το
βενέτικο, / της Αδριανουπόλεως έτι / και των Τσεκμετζέδων, / άξια θεωρίας.

Η Αίτην, η Χάρυβδις, η Σκυλλα, / του Νείλου πλημμύρα και καταρράκται
και πηγαί, / Ευρίπου, Ε<υ>φράτου τε, / Τίγριδος παλίρροιαι, / του Αμστερδάμ
η θάλασσα, / το Κιλμπουράνιον, / ο λιμήν εκείνος της Αγκώνος, / Μοίριδος η
λίμνη, / άξια θεωρίας.

Το άπουν πουλί το της Ινδίας, / ο φοίνιξ της Αραβίας ο μονογενής, / ταώς,
παπαγάλος τε, / λέων, στρουθοκάμηλος, / πάνθηρ, κακούμι, πάρδαλις, / τίγρις,
μονόκερως, / ελέφας, κροκόδειλος, φοράδες / οι της Αραβίας, / άξια θεωρίας.

Η πίστις ημών, / τουρκών το φιλόξενον, / κούρτη φραντσέζικη, / Ενετών
ευγένεια, / των ιουδαίων δε η ομόνοια, / τα μπρουσικά στρατεύματα, / η των
Σκυθών τοξική, / των Ιγγλέζων δε το ναυτιλότατον, / Ισπανών το ευθές, αξιά-
γαστα.

Ρωμαίων ο νους, / Φραγκών το καλλιτεχνον / και πολυμήχανον, / Αλβανών
το εύφυχον, / Ηπειρωτών τε το σωφρονέστατον, / των Ρώσων η ευσέβεια / και
ο νυν πόλεμος, / των Ιβήρων το ελευθερόβιον, / των Ινδών το απλούν, αξιάγα-
στα.

Ζήλος Ηλιού, / Άβραμ το φιλόθεον / και το φιλόξενον, / Ιώβ το μακρόθυμον,
/ του Ιωσήφ δε το φιλοπάρθενον, / Μελχισεδέκ το άγιον, / η ημερότης Μωσή, /
η σοφία η του Σολομώντος δε, / κι η ανδρεία Σαμφών, αξιάγαστα.

Ρόδου Κολοσσός, / τείχη βαβυλώνια, / ο κήπος ο κρεμαστός, / ο ναός Αρτέ-
μιδος, / Μανσώλου μνήμα, Ζευς ελεφάντινος, / η Πυραμίδς, Λαβύρινθος, / Πύρ-
γος ο φάρειος, Ηρακλείας δε το μονόλιθον, / γης τα θεάματα <αξιάγαστα>.

Λέοντος ισχύς, / μελίσσης το φιλεργον / ομού και μύρμηκος, / όφεως το φρό-
νιμον, / περιστεράς τε το καθαρότατον, / το του αρνίου άκακον, / και το κελά-
δημα / αηδόνας, κι η πολλή η όρασις / αετού, αληθώς αξιάγαστα.

Χριστέ βασιλεύ, / ρητών και αρρήτων τε / πραγμάτων παροχεύ, / πλήθυνον,
ευλόγησον / πόλεις και νήσους και τα γινόμενα, / και τους χρωμένους τούτοις
δε / όλους ελέησον, / βροτούς, κτήνη, λογικά και άλογα, / της φιλάτης Μητρός
σου δεήσεσι.

Ως εκατόν ευρίσκονται / πόλεις, νήσοι και όρη, / και έως διακόσια / πράγ-
ματα και πενήντα, / εδω σ' αυτόν τον Κανόνα, / κρασιά, ρακιά, καρποί κι άλλα.
/ Ευφραίνεσθε και χαίρεσθε, / αδελφοί, ταύτα πάντα, / και τας καλές / συμβου-
λίας όμως τας εν τη βίβλω / ταύτη αναγινώσκετε / και ζείτε εν Κυρίω.

Χριστιανών βασίλισσα / και αγάπη, Μαρία, / σοί το μικρόν βιβλίον μου /
ανατίθημι τούτο, / τα λογικά ταύτα δώρα, / συ δε σκέπε και σώζε / τους τούτο
αντιγράφοντας / αψευδώς και ασφάλτως, / και συνεχώς / αγαπώντας τούτο
αναγινώσκειν, / εις ψυχικήν ωφέλειαν / και χαράν της καρδιάς.

Τέλος, τω δε Θεώ ατελεύτητος δόξα.

Πηγγή: Κωνσταντίνου Δαπόντε Λόγοι Πανηγυρικοί, εις απλούς στίχους εις εγκώμιον διαφόρων
αγίων. Νυν πρώτον τύποις εκδοθέντες, δαπάνη του ευγενεστάτου άρχοντος μεγάλου σπαθάρη
κυρίου Ιακωβάκη Ρίζου, και αφιερωθέντες τω αυτώ Κωνσταντίνω Δαπόντε καμινάρη, τω μετονο-
μασθέντι Καισαρίω, Venezia, Δ. Θεοδοσίου, 1778, σσ. 107-116, και Γ. Π. Σαββίδης, Κανών περιε-

κτικός πολλών εξαιρέτων πραγμάτων, των εις πολλάς πόλεις, ἐ νήσους, ἐ ἔθνη, ἐ ζῶα, εγνωσμένων (1778) υπό Κωνσταντίνου Δαπόντε, Αθήνα, «Λέσχη», 1991, σσ. 15-36. Ανατύπωση ολόκληρου του κειμένου της τελευταίας έκδοσης και στο «Επίμετρο» της Κατερίνας Κωστίου, *Παρωδία Εμπαικτική ἐ Παρωδία Παιγνιώδης...*, ὁ.π., σσ. 97-120.

Παρωδεῖται η εκκλησιαστική υμνογραφία, ειδικότερα οι «ειρμῶι των ωδῶν» του Κανόνος του Ακαθίστου Ὑμνου [των Χαρετισμῶν της Θεοτόκου], κατά σειράν: της «ωδῆς α'» («Ἀνοῖξω τὸ στόμα μου, καὶ πληρωθήσεται πνεύματος, καὶ λόγον ἐρεῦξομαι, τῇ βασιλίδι Μητρὶ καὶ ὀφθήσομαι, φαιδρῶς πανηγυρίζων, καὶ ἄσω γηθόμενος, ταύτης τὰ θαύματα.»), της «ωδῆς γ'» («Τοὺς σοὺς ὕμνολόγους Θεοτόκε, ἡ ζῶσα καὶ ἄφθονος πηγὴ, θίασον συγκροτήσαντας, πνευματικὸν στερέωσον καὶ ἐν τῇ θεῖα δόξῃ σου, στεφάνων δόξης ἀξίωσον.»), της «ωδῆς δ'» («Ὁ καθήμενος ἐν δόξῃ, ἐπὶ θρόνου Θεότητος, ἐν νεφέλῃ κούφη, ἦλθεν Ἰησοῦς ὁ ὑπέρθεος, τῇ ἀκηράτῳ παλάμῃ, καὶ διέσωσε, τοὺς κραυγάζοντας: «Δόξα, Χριστέ, τῇ δυνάμει σου.»»), της «ωδῆς ε'» («Ἐξέστη τὰ σύμπαντα, ἐπὶ τῇ θεῖα δόξῃ σου· σὺ γὰρ ἀπειρόγαμε Παρθένε, ἔσχες ἐν μήτρᾳ, τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, καὶ τέτοκας ἄχρονον Υἱόν, πᾶσι τοῖς ὕμνοῦσί σε, σωτηρίαν βραβεύοντα.»), της «ωδῆς ς'» («Τὴν θείαν ταύτην καὶ πάντμιν, τελούντες ἑορτὴν οἱ θεόφρονες, τῆς Θεομήτορος, δεῦτε τὰς χεῖρας κροτήσωμεν, τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα Θεὸν δοξάζοντες.»), της «ωδῆς ζ'» («Ὀὐκ ἐλάτρευσαν, τῇ κτίσει οἱ θεόφρονες, παρὰ τὸν Κτίσαντα, ἀλλὰ πυρὸς ἀπειλὴν, ἀνδρείως πατήσαντες, χαίροντες ἔφαλλον «Υπερύμνητε, ὁ τῶν Πατέρων Κύριος, καὶ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.»»), της «ωδῆς η'» («Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ, ὁ τόκος τῆς Θεοτόκου διεσώσατο, τότε μὲν τυπούμενος, νῦν δὲ ἐνεργούμενος, τὴν οἰκουμένην ἄπασαν, ἀγείρει ψάλλουσαν «Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.»»), της «ωδῆς θ'» («Ἄπας γηγενῆς, σκιρτάτῳ τῷ πνεύματι, λαμπαδουχούμενος· πανηγυρίζέτω δε, ἄυλων Νόων φύσις γεραίρουσα, τὴν ἱεράν πανήγυριν, τῆς Θεομήτορος, καὶ βοάτω· «Χαίροις, παμμακάριστε, Θεοτόκε ἀγνή ἀειπάρθενη.»»), καθώς και το «Α' εωθινόν εξαποστειλάριον» («Τοῖς Μαθηταῖς συνέλθωμεν ἐν ὄρει Γαλιλαίας, πιστεῖ Χριστὸν θεάσασθαι, λέγοντα ἐξουσίαν, λαβεῖν τῶν ἄνω καὶ κάτω, μάθωμεν πῶς διδάσκει, βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, ἔθνη πάντα, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ συνεινᾶι, τοῖς Μύσταις ὡς ὑπέσχετο, ἕως τῆς συντελείας.»).

Σμύρνης τραγωδία, ποιηθεῖσα ἐπὶ τῇ στάσει των ὄχλων ἐγεργθέντων κατὰ των προυχόντων της πόλεως, ἔτει ἀψπη' (1788)

[...] ΟΜΗΡΟΣ: Αχ, αχ!

Σμύρνα, πατρίς φιλότατη μου, πατρίς ἡγαπημένη,
Σμύρνα, πατρίς πολυδόξε, πολυτετιμημένη,
οἴμοι, πῶς σ' ἐκατέστησεν ὁ πανδαμάτωρ χρόνος,
καὶ να σε κλαύσει ἐπρεπεν Ὀμηρος ἕνας μόνος! [...]
Σμύρνα, ψυχὴ μ' ἐπόνεσε, πατρίς στον κόσμον μόνη,
καὶ εἰς τον Ἄδην μ' ἐφθασαν οἱ ἐδικοί σου πόνοι.
Μόνη ἐσύ, μόνος ἐγώ, καυχήματα του κόσμου,
περιβλεπτοὶ ὡσάν ημάς ἄλλοι δεν ἦτον, φως μου,
μα τώρα κι ἐγώ πέθανα κι ἐσύ δεν ἔχεις ἄλλον
να σε θρηνεῖ ὡσάν ἐμέ, μικρόν οὐδὲ μεγάλον.
Αχ, καὶ να ἦτον δυνατὸν ὀλίγον ν' ἀναζούσα,
θα ἴβλεπες κείνην την οργῆν πῶς την ἐστιχουργούσα,

οπού δια τύχην σου κακὴν ἦλθε προς σε, ἀθλία,
καὶ μᾶστιγα σου ἔγινε, πληγὴ καὶ τιμωρία: [...]

ΣΜΥΡΝΗ: Αχ, αχ!

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ: Ακούεις, Ὀμηρε, φωνήν, χρυσέ συμπατριώτα,
ακούεις αναστεναγμούς; Τί εἶναι; Γιά ἐρώτα!

ΟΜΗΡΟΣ: Τώρα κι ἐσύ ἐξύπνησες; Πού ἦσουν ἀπὸ πρώτα;

Ὁ κόσμος ὅλος ἴσεισθηκεν, καὶ συ με λες «Ερώτα!»;

Κλαίει κι αὐτὴ ἡ τάλαινα, κλαίουν καὶ τα παιδιὰ της,
κλαίουν καὶ ξένοι καὶ δικοί, οπού ἴταν τα καλὰ της.

Ἀνάθεμα την τύχην της, ἀνάθεμα τον φθόνον,
ἀνάθεμα οπού ἴφερε σ' αὐτὴν τοιοῦτον πόνον!

[ΣΜΥΡΝΗ:] Αχ, αχ!

ΑΡΙΣΤ(ΕΙΔΗΣ): Ποια να ν' αὐτὴ, ὦ Ὀμηρε, τί ἀναθεματίζεις;

Γιατί στενάξεις ἐκ ψυχῆς, τί ἔχεις καὶ δακρῦζεις;

ΟΜΗΡΟΣ: Καὶ δεν γνωρίζεις την φωνήν καὶ δεν καταλαμβάνεις;

Πατρίς ἡ γλυκυτάτη μ(ας)· στον νουν σου δεν την βάνεις;

ΑΡΙΣΤ(ΕΙΔΗΣ): Πατρίς ἡ Σμύρνη εἶν' αὐτὴ; Καὶ πού να καταλάβω;

Αὐτὴ ἴμιξοβαρβάρισε, πού εἶδησῃν να λάβω;

Τα ἴτούρκισε, τα ἴφράγκισε, τα ἴλληνορωμαῖζει·

τώρα που τ' ἀρβανίτισε, πλέον τίς την γνωρίζεις;

Ἄς εἶναι ὁμως, εἰς αὐτὰ δεν πταίει, ἡ ἀθλία·

κύκλος ὁ ἀναριθμητὸς του χρόνου εἶν' αἰτία. [...]

Μα τοῦτο πάλιν τί κακὸν εἶναι, οπού την κάμνει

ν' αναστενάξει καρδιακά, ὅσον οπ' ἀποκάμνει;

«Ὁ κόσμος» εἶπες «ἴσεισθηκεν.» Μήπως σεισμός τις πάλιν

προξένησε στην τάλαιναν πτώσῃν τινὰ μεγάλην,

καθὼς εἰς τας ἡμέρας μας το ἴπαθεν, ἡ ἀθλία;

Θυμούμ' οπού την ἔκαμα ἐγώ την μονωδῖαν.

ΟΜΗΡΟΣ: Ὄχι σεισμός, ἀλίμονον! Καὶ δεν καταλαμβάνεις;

Ἀνθρώπων εἶναι σύγχυσις. Ἄλλα στον νουν σου βάνεις.

Ἀνθρώπων εἶναι ταραχὴ, καλέ, οχλοκρατία,

θόρυβος, ἐπανάστασις, μεγάλη δυστυχία. [...]

Πηγὴ: Σταμάτης Κ. Καρατζάς, *Σμύρνης τραγωδίαις. Δύο ἀνέκδοτα ποιήματα σχετικά με ταραχές στη Σμύρνη (1788, 1810)*, Αθήνα, Institut Français d'Athènes, 1958, σσ. 34-35, στ. 31-35, 45-54, 57-76, 81-90.

Παρωδοῦνται ἡ Νέκυια της ομηρικῆς *Ιλιάδος*, ἡ κωμῶδια του Αριστοφάνη *Βάτραχοι*, νεκρικοὶ διάλογοι του Λουκιανού, καθὼς καὶ λόγια βυζαντινὰ πεζὰ κείμενα καὶ δημῶδη πρόυμα νεοελληνικά κείμενα «καταβάσεων στον Ἄδην», ἀλλὰ καὶ «ἀναβάσεων στον Πάνω Κόσμο» (ὁπως, π.χ., ἐνδεχομένως, καὶ το πρώτο μέρος της πεζῆς νουβέλας *Ἡ κομψὴ ἱστορία Το κατ' Εὐμένειαν καὶ Σαπφιάδην...*).

Νικόλαος Λογοθέτης ή Γούλιαρης (1729-1832)

[Ποιος αγρίκησε ποτέ του...] (ύστερα από το 1797)

Ποιος αγρίκησε ποτέ του
κόκαλα πνοή να εκβάλουν,
σάλπιγγα να καταλάβουν
και οχ τα μνήματα να εβγούν;

Ψεύμα μέγα τη αληθεία.
Πλην, και τούτο αν είχε γένει,
της Ελλάδος οι ανδρείοι
ποία τιμή ήθελε ιδούν;

Η Γαλλία <η> ξακουσμένη
δεν βαστά την τυραννία;
Το γνωρίζει η Ιταλία
που δια χρόνους θα θρηνεί.

Καθώς είναι ανδρειωμένη,
το καλό τούτο σκορπίζει,
που ολούθεν διαγουμίζει:
Έτσι η Ρώμη ομολογεί.

Εις ημάς τους απογόνους
όσον είναι μαζωμένο,
ιδού τώρα είν' συρμένο
από χείρα πονηρή.

Ένας δράκος πεινασμένος
πέμπεται οχ τη Γαλλία,
πίπτει εις την Ιταλία
κι, ό,τι εύρει, το ρουφά.

Έτρεξαν όλα τα έθνη
να αντισταθούν με βία,
μα με την κατεργαρία
όλους τούς αποκοιμά.

Βοναπάρτες δε φοβείται.
Μα γνωρίζει τη δειλία
να χαρίζει ελευθερία,
έτσι τάζει εις το λαό

Βοναπάρτες, οπού λέγεις
Καλομέρη τονε κράζουν,

π' έκαμε ν' αναστενάζουν
όλους τούς χριστιανούς.

Τί μελίσσια εμάς λέγεις;
Με τί άρματα εβγήκαν;
Πού εσυναπαντηθήκαν;
Τί πολέμους μελετάς;

Πότε αυτόν ετριγουρίζαν,
πού ευρεθήκαν οι τυράννοι;
Τούτο ο νους σου πώς το βάνει,
τόσα ψέματα να λες;

Στα βουνά και στα λαγκάδια
οι λησταί φράζουν το δρόμο
και αλήθεια δίνουν νόμο
των διαβάτων που περνούν·

όθε κάμει, ευρίσκει κάστρα,
κι όλοι, ως δύστυχο, τον κράζουν
κι ωσαν φίλο τον εμπάζουν,
όχι με φωτιές, ως λες,

μήτε άναψαν φωτιές,
μήτε αίματα χυθήκαν,
μήτε κάστρα εγκρεμιστήκαν.
Τί τρελάδες τραγουδάς;

Πού την βρήκαμε μητέρα
την Γαλλία, οπού κράζεις;
Δε θρηνείς και δε στενάζεις
εις αυτή τη συμφορά;

Το Λεοντάρι, οπού λέγεις,
με τα χάιδια έπιασέ το,
το φαρμάκι επότισέ το
και το εγκρέμισε στη γη·

αφού το είδε κι ήταν ψόφιο,
τότε επήρε του το δέρμα:
ήταν βέβαια χωρίς αίμα,
όπως είναι φυσικό·

τότε δα τα λεονταράκια
ορφανά εσκορπιστήκαν:
όχι πως εφοβηθήκαν,
μα δεν είχανε βοσκό·

τη φωλιά δεν την επήρε,
την λυπήθη, την καημένη,
που 'ταν βαρυφορτωμένη,
και τη λάφρωσε πολύ.

Ο σεισμός, που εσύ γράφεις,
δέν ήταν οχ το Λεοντάρι,
ήταν αφ' το παλληκάρι,
που ήλθε, το γερμανικό.

Τότε αληθώς τα όρη
εκουνίστηκαν· κι εφάνη,
εις την Ιταλίαν φθάνει
και τους Γάλλους απειλεί.

Και η ταραχή εκείνη,
που ηκούσθη στα Νησιά,
με χαρμόσυνη καρδιά
την ηκούσαμε κι εμείς·

εις την γη μας δέν ειν' τρόμος,
είμεστε ητοίμασμένοι
και με άρματα ζωσμένοι
παιδιόθεν με τιμή·

χαράς δάκρυα είν' εκείνα,
επειδή κι ακαρτερούμε
την ελευθεριά να δούμε
απο ήρωα πιστό·

οι λαοί της, <της> Ζακύνθου,
άρματα πολλά ετοιμάζουν,
την εκδίκηση φωνάζουν
εις τους κλέφτας να γενεί·

τα μουγκρίσματα π' ακούμε,
η καρδιά μας δέ σπαράζει,
ούτε τίποτε λογιάζει
φόβητρα προσωρινά.

Βοναπάρτες την Ελλάδα
ήλθε να την αφανίσει,
όχι να την αναστήσει,
ως κηρύττεις δολερώς·

τ' Αδριάτου τα πελάγη
τα πλεύμενα γεμίζουν,

την χαρά τής αφανίζουν
και εις φόβον μάς κρατούν·

φθάνουσιν εις την Κερκύραν,
κι οι λαοί πανηγυρίζουν·
κάλλιον ήτο να πενθίζουν
και να κλαίγουν θλιβερά.

Όπου εφώλευε ο Λέων,
ήτο και πολλή ασεβεία·
γι' αυτό ο Θεος κι εν τη σκλαβιά
τες έρριψε παντοτινά.

Τα Νησιά αποθυμούσαν
τον Γεντίλλη να μη φθάσει,
και στα βάθη τσ' η θαλάσση
όλους να 'χε τους δεχθεί·

τες φευτιές σου, ω Γεντίλλη,
τα Νησιά θέλουν υμνήσει,
πανταχού να διαλαλήσουν
τες μεγάλες σου αρπαγές·

και σου ορκίζομε ομάδαι
στο φυτό της πονηρίας
τες κλεψίες της Γαλλίας
να κηρύττομε, κι εσέ.

Αν οι Μούσες μας ξυπνήσουν
και τα όργανά τους πιάσουν,
τα έθνη όλα θα γελάσουν
της Γαλλίας τες κλοπές.

Οι πινδαρικές ωδές σου
έπρεπε τώρα ν' αρχίσουν
θλιβερά να τραγουδήσουν
των Γραικών τες δυστυχιές.

Πηγή: Γ. Θ. Ζώρας, *Ποίησης και πεζογραφία της Επτανήσου*, Αθήνα, «Αετός», 1953 [Βασική Βιβλιοθήκη, 14], σσ. 88-90, και, με διαφορές, Γλυκερία Πρωτοπαπά-Μπουμπουλίδου, *Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας. Από τα μέσα του ΙΗ' αιώνας ως την Επανάστασι του 1821*, Αθήνα-Ιωάννινα 1973, σσ. 120-122, Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης, *Προσολομικοί, τεύχος Δ': Αντώνιος Μαρτελάος και οι περί αυτόν*, Αθήνα 1977, σσ. 83-88.

Παρωδείται το ποίημα του Αντώνιου Μαρτελάου «Ύμνος εις την περίφημον Γαλλίαν, τον αρχιστράτηγον Βοναπάρτην και τον στρατηγόν Γεντίλλη» («Όθεν είσθε των Ελλήνων / παλαιά ανδρειώμενα / κόκαλα εσκορπισμένα, / λάβετε τώρα πνοήν. // Στες φωνές της σάλπιγγός μου / οχ το μνήμα αναστηθείτε / και το Γένος σας να ιδείτε / εις την πρώτην του τιμήν. // [...] »).

Νικόλαος Κουτούζης (1741-1813)

[Επίγραμμα] «Σε φάλτας» (τέλη 18ου αι.)

Μαλαπέτσας ο δόλιος / και Φουκάς ο φαλτσόφωνος, / Μανταλάς ο τέλειος, /
μουσικότητα, / τούτοι όλοι εσμίξανε / με δείπνα και γεύματα / και με άλλες
δωρεές / και αδίκως εξέβαλον / τον πτωχόν ιερέα / Ιωάννη τον Καλύβαν. / Πλην
αυτός πλήθος κεράτων / εις ανταμοιβήν αποδίδει τους, / βαβαί της αναισχυ-
ντίας του!

Πηγή: Γ. Θ. Ζώρας, *Ποίησης και πεζογραφία της Επτανήσου*, ό.π., σ. 87. Βλ. και Νικίας Λούντζης
κ.ά. (επιμ.), *Νικόλαος Κουτούζης (1741-1813), Έμμετρες βωμολοχικές σάτιρες*, Αθήνα, «Περί-
πλους», 2017.

Παρωδείται, εκτός από λόγια ποιήματα του 12ου αι. (κυρίως «σχέδη» του Θεόδωρου Πρόδρομου),
η υμνογραφία της Ακολουθίας του Εσπερινού των Αγίων Αποστόλων.

Μιχαήλ Περδικάρης/Πρεδικάρης (1766-1828)

«Ανατροπή» (ύστερα από το 1799;)

Τί ασυστόλως
λέγουν πως όλος
ο κόσμος είναι ψευτιά και δόλος,

που εκ παντοίων
και ανομοίων
ηθών κρατείται σύστημ' αλλοίον,

κι η ποικιλία
αύτ' η παντοία
είναι του κόσμου η ευμορφία;

Η γη εβγάνει
άνθη κι αυξάνει
κι άπειρα χόρτα, οπού βλαστάνει,

άλλα δυσώδη
κι άλλα ευώδη,
χωρίς ακάνθας κι άλλ' ακανθώδη·

και κατά τόπους
τρέφει κι ανθρώπους
άλλους, με άλλα ήθη και τρόπους,

άλλους γνησίους
κι άλλους δολίους,
πολλούς χρησίμους, πλείστους αχρείους·

φαίνονται ήθη
απλά κι ευήθη
κι άλλα πανούργα και κακοήθη,

που μεμιγμένα
είν' εσπαρμένα,
χρηστά με φαύλα συμπεφυρμένα·

και ούτ' εχάθη,
αφού κι εστάθη,
η γνησιότης εις τόσα πάθη,

αλλ', αν ελλείπει,
κάτι τη λείπει,
άκρα δεν είναι, πλην δεν εκλείπει,

δεν είν' απάτη,
αν ακροτάτη
αυτή δεν είναι κι εντελεστάτη.

Όλοι ποθούνσιν
ορθώς να ζούσιν,
αν και πολλάκις εξολισθούσιν·

μόν' η Θεότης
είναι ακρότης,
ελλιπής είναι η ανθρωπότης

κι, όσον αν κάνει,
τον κόπον χάνει,
δεν είναι τρόπος, άκρον δεν φθάνει,

θέλει να φθάσει,
να ομοιάσει:
όμως τους όρους πώς να περάσει;

Όντως γνησίως
είναι φιλία,
δεν λείπει πάλιν και η δειλία·

όπου γυρίσεις,
φίλ' είν' επίσης,
πλην πιστούς όλους μη τους νομίσεις·

καθείς εμπρός σου
είν' αδελφός σου,
αλλ' ένας είναι ο γνήσιός σου.

Κάθε αξία
κι επαγγελία,
τάξεις ανθρώπων και πολιτεία

έχει κι αχρείους
και φιλοβίους
κι αγαθούς έχει, λόγου αξίους,

που βοηθούν
και προστατούν
τον όμοιόν τους, ως ημπορούν.

Κι αυτό το θείον
ιερατεϊόν
ίσως κανένα τρέφει αχρείον·

όμως τί κάνει;
Ένας δεν φθάνει·
κι όλο το τάγμα πού να μιάνει;

Αν είναι ένας
μ' ατάκτους φρένας,
δια τούτο πρέπει να 'ναι καθέννας;

Αλλ' είναι άλλοι
– τίς αμφιβάλλει; –
έργω και λόγω όντως μεγάλοι,

εκλογής σκεύη,
που μεσιτεύει
η αρετή των, Θεόν πρεσβεύει

υπέρ πραγμάτων
κι ανομημάτων
των λοιπών άλλων και αδυνάτων·

πλην πώς να ζήσουν,
να μη κινήσουν
τους κατηγορούς να φλυαρήσουν;

Αν υστερούνται,
ταλαιπωρούνται,
τους λέγουν τότε πως προσποιούνται·

αν ζώσ' αφθόνως,
λέγει ο φθόνος:
«Ίδού το τάγμα που ζει απόνως!»

Λοιπόν δεν ξεύρουν
τί να εφεύρουν,
όλους ν' αρέσουν μέσον να εύρουν.

Αλλ' αν τις θέλει
να ρίπτει βέλη,
κέντρ' ας λακτίζει! Ούτε μοι μέλει.

Πηγή: Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης, «Ποικίλα φιλολογικά», *Μακεδονικά* 17 (1977) 238-241.

Παρωδείται αντιρρητικά, σε στροφές α'-λγ', το γραμμένο ίσως πριν από το 1799 απαισιόδοξο-επικριτικό «Ποιημάτιον» που αποδίδεται, μεταξύ άλλων, και στον ρουμανόγλωσσο και ελληνόγλωσσο ποιητή Alecu Văcărescu (βλ., πρόχειρα, Αριάδνη Καμαριανού [Ariadna Camariano-Cioran], «Λαϊκά τραγούδια και φαναριώτικα στιχουργήματα Ελλήνων και Ρουμάνων του 18ου και 19ου αιώνας», *Λαογραφία* 18, 1959, σσ. 106-108), αλλά απαντά και στην έντυπη ανθολογία του Ζήση Δαούτη, *Διάφορα ηθικά και αστεία στιχουργήματα...*, Wien 1818, σσ. 88-90 (βλ., πρόχειρα, και τις αναδημοσιεύσεις των Α. Ι. Βρανούση, *Οι πρόδρομοι*, Αθήνα, «Αετός-Ζαχαρόπουλος, 1955 [Βασική Βιβλιοθήκη, 11], και Άντειας Φραντζή, *Μισμαγιά. Ανθολόγιο φαναριώτικης ποίησης κατά την έκδοση Ζήση Δαούτη (1818)*, Αθήνα, «Εστία», 1993).

Τραγωδία κατά των δημογερόντων της Σμύρνης, οίτινες κατά το 1810 έτος, μηνί Αυγούστου 10, αποβάλλουσιν τα δύο νεοσυσταθέντα παρά των προόντων δημογερό<ν>των φιλολογικά, επιστημονικά και γραμματικά σχολεία (τέλη του 1810;)

Δράμετ' όλοι ομοφώνως,
τέκνα του χρυσού αιώνας,
έλθετε εις θεωρίαν
των Γραικών την δυστυχίαν!
Ω Σωκράτη, ήλθεν η ώρα,
να ξυπνήσεις καιρός τώρα
απογόνους σου να κλαύσεις
και να βαριαναστενάξεις.
Κράξτετε Αριστοτέλην,
μετ' αυτόν και Δημοσθένη,
Θουκυδίδη και τους άλλους
άνδρας θαυμαστούς, μεγάλους.
Πού 'ν' ο Όμηρος, να φθάσει,
μεθ' ημών κι αυτός να κλαύσει

της πατρίδος του αισχύνην,
όνειδος και καταισχύνην,
Σμύρνη την τυραννισμένη,
που υποφέρει, η καημένη,
οι υιοί της να μισώσι,
παντελώς να ΄ξουθενώσι
διδασκάλους και σχολεία
που διδάσκουν την σοφία;
Έφθασε εισε μανίαν
και εις παντελώς μωρίαν·
είδατε τάλαιπωρίαν,
εις την Σμύρνην δυστυχίαν,
που το μίσος κι η κακία
έφερε στην πολιτεία;
Ένδοξον τον Κωνσταντίνον
Κούμα, τον σοφόν εκείνον,
αποβάλλουσιν οι νέοι
δημογέροντες Σμυρναίοι·
μετ' αυτόν, τον Οικονόμον,
η φατρία παρανόμων,
λέγουσα την ομιλία
«Μείς δεν θέλομεν σχολεία.»
Δεν εντρέπεσθε, χυδαίοι;
Τούρκοι είσθε, Ιουδαίοι,
ως ανδράποδα να ζείτε
και τα φώτα να μισείτε;
Πού η πάλαι επιστήμη,
τέχνη των Γραικών εκείνη;
Τρόπαια του Μαραθώνος
τα ηφάνισεν ο χρόνος.
Εντραπείτε τους ιδίους,
τους πλησιοχώρους Χίους,
μετ' αυτούς και Κυδωνιάτας
κ<αι τους> Επανωσπαρτιάτας
κι εκείνους τους Ιωαννίτας,
άμα και τους Καισαρίτας,
οίτινες με προθυμία
όλ' εσύστησαν σχολεία.
Αχ, τί άκρα δυστυχία,
φοβερά τάλαιπωρία,
τ' Αϊβαλί να υπερβαίνει
Σμύρνην την εξακουσμένη!
Πλην η Σμύρνη έχει Σχολείον
Ευαγγελικόν και θείον,

που διδάσκουν την θρησκείαν,
δυστυχίαν και μωρίαν,
οι εκεί λογιότατοι,
όλοι οι μαυροσκουφάτοι,
με μαλλιά εξαπλωμένα,
εις τες πλάτες ερριμένα.
Προ αυτών έχει τους άλλους
διδασκάλους, τους μεγάλους,
που ζητούν να προτιμούνται
διά λόγους, σαν καλούνται,
να ΄ν<αι> αίτιοι σκανδάλου,
όλου τούτου του μεγάλου,
να φωνάζουν: «Απιστίαν
θέλουν φέρει στην θρησκείαν
τούτα τα δύο σχολεία,
που συστήν' η πολιτεία.» [...]

Πηγή: Σταμάτης Κ. Καρατζάς, Σμύρνης τραγωδίες. Δύο ανέκδοτα ποιήματα σχετικά με ταραχές στη Σμύρνη (1788, 1810), ό.π., σσ. 71-72, στ. 1-74.

Παρωδείται, εκτός από το Σμύρνης τραγωδία, ποιηθείσα επί τη στάσει των όχλων εγερθέντων κατά των προυχόντων της πόλεως... (ό.π.), το Άσμα πολεμιστήριον των εν Αιγύπτω περί ελευθερίας μαχομένων Γραικών, [Paris] 1800, του Κοραή («Α. / Φίλοι μου συμπατριώτα, / δούλοι να ΄μεθα ώς πότε / των αχρειών μουσουλμάνων, / της Ελλάδος τών τυράννων; / Εκδικήσεως η ώρα / έφθασεν, ω φίλοι, τώρα: / η κοινή ΠΑΤΡΙΣ φωνάζει, / με τα δάκρυα μάς κράζει: / «Τέκνα μου, Γραικοί γενναίοι, / δράμετ', άνδρες τε και νέοι: / κι είπατε μεγαλοφώνως, / είπατέ τ' όλοι συμφώνως, / ασπαζόμεν' εις τον άλλον / μ' ενθουσιασμόν μεγάλον: / «Έως πότ' η τυραννία; / ΖΗΤΩ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.»», κ.ε.).

Αθανάσιος Χριστόπουλος (1772-1847)

«Αναίρεσις» (ύστερα από το 1807)

Καρδιά γενναία, ψυχή ανδρεία,
τί σε συγχύζουν τα εναντία;
Παύει το θέρος, η ώρ' αλλάζει,
χειμώνας πιάνει; Τί σε πειράζει;
Βρονταί και όμβροι κεραυνοκρότοι
τάχα σ' εσένα τώρ' είναι πρώτοι;
Ταύτα τα πάθη δειλούς συγχύζουν,
πρόβατα πλήττουν, λαγούς φοβίζουν·
πάγος, βορέας, σκύθης αέρας
είναι παιγνίδια της ατμοσφαιρας.

Χλωμαίν' η χλόη; Τί σε συγχύζει;
Έχεις την δάφνην που πρασινίζει.
Φεύγουν αι νύμφαι Αμαδρουάδες;
Αδιαφόρει, έχεις Παλλάδες.
Ας παν αι Νύμφαι, ας παν στο σπίτι,
μέσα στην πόλην, στον γυναικίτη.
Αυτού τες πρέπει να τριγυρίζουν
κι εις το ταντούρι να ξενυχτίζουν·
εις δε τα δάση, τες πεδιάδες
πρέπουν γενναίες θεές Παλλάδες. [...]

Τέλος, γενναία ψυχή, να ζήσεις,
δεύτερον πλέον να μη γογγύσεις.
Άφες Ρωμάνων ποιητήν μόνον
τον άνανδρόν του να κλαίει πόνον.
Μη Οβιδίου τας ελεγείας,
αλλά Ομήρου τας ραψωδίας·
εκείναι είναι για γυναικίτην,
αύται δε πρέπουν στον ανδρωνίτην:
αυτά σε φάλλουν με λαμπρά χείλη
των αρετών σου οι πιστοί φίλοι.

Πηγή: Ελένη Τσαντσάνογλου, *Αθανάσιος Χριστόπουλος, Λυρικά*, Αθήνα, «Ερμής», 1970 (και ανα-
τυπ.), σσ. 106-110.

Παρωδείται παραπονετικό και απαισιόδοξο ποίημα («Στίχοι ποιηθέντες παρά του εν στρατοπέδω
εκλαμπροτάτου δραγουμάνου της Πόρτας πείζαδέ Δημητράκη Μουρούζη»: «Φθίνει η ώρα το θερ-
μόν θέρος, / καρπών το τέλος εις κάθε μέρος. / Βροντή βαρεία τού φωτοφθόρου / ηκούσθη σάλπιγγξ
του φθνοπώρου. / Βροχή ραγδαία, ουρανού θρόμβοι, / θανατηφόρου κεραυνού βόμβοι. / Πικρός
βορέας ρίπτει τα μήλα, / χαλά, μαραίνει βλαστούς και φύλλα. / Ταχύ συρίζει, τους κάδους δέρει,
άγριος Σκύθης πόλεμον φέρει. [...]», 1807) του Δημήτριου Αλ. Μουρούζη (1768-1812), βλ., πρόχει-
ρα, Ελένη Τσαντσάνογλου, *Αθανάσιος Χριστόπουλος, Λυρικά*, ό.π., σσ. 105-106.

Γεώργιος Σακελλάριος (1767-1838)

«Όνειρον ή Αθηνάς θρίαμβος» (ύστερα από το 1811;)

[...] Διαβάζοντας κατά σειράν τα λυρικά του μέλη [του Χριστόπουλου],
«Απολογία Έρωτος» ευρίσκω προς τα τέλη
και βλέπω μ' ύφος γλαφυρόν, με υψηλές ιδέες,
μ' ερωτικές υπερβολές, με έκφρασες σπουδαίες,
τον Έρον μ' ενθουσιασμόν, με ηθοφθόρον τρόπον
κηρύττει όλων κύριον, θεών ομού και ανθρώπων.

Τί είν' ο Ζευς, η Αθηνά, η Άρτεμις, η Ήρα;
Ουδέν ως προς τον Έρωτα, το δείχνει - λέγ' - η πείρα:
αυτός και γην και ουρανόν και όλα των τα μέρη
τα συγκρατεί αιώνια με το μακρύ του χέρι. [...]
Και τότε ύπνος ήσυχος το σώμα μ' αναπαύει,
η φαντασία δ' αγρυπνεί, του έργου της δεν παύει,
και είδα όνειρον λαμπρόν. Πού ήμουν; Ω, τί θέα,
τί λαμπροτάτη προπομπή, πανήγυρις ενθέα!
Ο Όλυμπος φωτοβολεί, αι σάλπιγγες ηχούσιν,
αι Χάρες προπορεύονται και ύμνους τραγουδούσι,
κατόπισθén τους έρχονται Νυμφών ωραία πλήθη
με άσεμνα φορέματα, με γυμνωμένα στήθη.
Κι ευθύς 'παρρησιάσθηκεν ολόχρυσον αμάξι,
δυο περιστέρια το 'συρναν με συστολή και τάξη,
επάνω του εκάθητο η Κύπρις στολισμένη,
με άνθη πολυποίκιλα, με ρόδα εστεμμένη.
Χαμογελούσεν η θεά, κι εις το δεξί της μέρος
στεφανωμένος 'κάθητο ο φίλτατός της Έρωσ. [...]
Θωρώ τ' αμάξ' ακολουθεί εφήβων νέων πλήθος
με περιπάτημ' άσεμνον, μ' ακολασίας ήθος,
στεφάνους στα κεφάλια των μυρσίνης εφορούσαν,
πλεξίδες ρόδων ανθηρών στα χέρια των κρατούσαν,
κι ο χορηγός των έμπροσθεν την λύραν ελαλούσε,
ωδάς του Έρου έψαλλε και τον υμνολογούσε.
'Σιγούσεν· όλοι φώναζαν «Να ζει ο Έρωσ μόνος,
αυτόν και γης και ουρανού δικαίως πρέπ' ο θρόνος!»
Τα άσματ' αφικράσθηκα, οι ίδι<οι> ήσαν στίχοι
που προ ολίγου διάβασα, τα μέτρα των, οι ήχοι.
Τότ' είπα εις του λόγου μου: «Ίδού πως θριαμβεύει
ο ποιητής του Έρωτος· ο λόγος τ' αληθεύει.»
Απ' τον πολύν αλαλαγμόν και απ' τες πολλές φωνές των
ξυπνούν και οι ίδιοι θεοί και αφήνουν τες ευνές των. [...]
Η δε ατάραχος Παλλάς οπίσ' απ' όλους μένει
και πάντη αδιάφορος απ' την σκηνήν εβγαίνει.
Ο χορηγός της προπομπής και όλ' οι οπαδοί του,
οπού υμνούσαν κι έψαλλαν τον Έρωτα μαζί του,
ευθύς ως είδαν την θεάν, μετέβαλαν τους ήχους,
τα πρώτα άσματ' άφησαν κι επήραν άλλους στίχους,
τους στίχους που ο Έρωτας υπεραπολογείται,
λαλεί κατά της Αθηνάς, πικρά παραπονεείται
και, φλυαρώντας κατ' αυτής, μανιακήν την κράζει,
αγρίαν, φιλοτάραχον, που πάντοτ' αίμα στάζει,

και με αυτούς τους λόγους του τους κακοήθεις πείθει
την Αθηνά να αρνηθούν και τα δεινά της ήθη
και αυτόν τυφλά ν' ακολουθούν, που μόνος βασιλεύει
στον ουρανό και εις την γην, κι εις πάντα αυθεντεύει.
Αυτά εκείνοι ψάλλοντες, τας χείρας των ἔκροτούσαν,
«Να ζει η Αφροδίτη μας και ο Έρωσ!» εβούσαν.
Ο Έρωσ και η μήτηρ του μ' αυθάδειαν γελούσαν,
με βλέμμα υπεροπτικόν την Αθηνάν ἔτηρούσαν,
οι δε θεοί και αι θεαί σ' αυτές ενατενίζουν,
με άκραν περιέργειαν κεντούνται, μουρμουρίζουν:
«Τον ύπνον μας εχάσαμεν, αλλ' όμως ας σταθούμεν,
της έριδος των δυο θεών το τέλος να ιδούμεν.»
Και η Παλλάς, ακούοντας το πως η Αφροδίτη
και ο Έρωσ εναντίον της τα τρόπαια κηρύττει,
χωρίς ν' αλλάξει πρόσωπον, στους άλλους πλησιάζει,
τους δύο αντιμάχους της κατάπικρα κοιτάζει.
κι εις την Παφίαν στρέφουσα με επηρμένον όμμα,
«Σκυλόμυγα,» εφώναξε «και πώς τομάς ακόμα
πολέμους εναντίον μοι εκ νέου να κινήσεις;
Κι εμένα και τους μύστας μου ελπίζεις να νικήσεις; [...]

Πηγή: Γεωργίου Σακελλαρίου, *ιατρού τού εκ Κοζάνης, Ποιήματα...*: «Ονειρον ή Αθηνάς θρίαμβος κατά του Απολογουμένου Έρωτος του κυρίου Αθανασίου Χριστοπούλου», Wien 1817, σσ. 185-212, κυρίως «Αθηνάς θρίαμβος», αποσπάσματα από τις σσ. 191-194. Βλ., πρόχειρα, και Γλ. Πρωτοπαπά-Μπουμπουλίδου, *Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας*, ό.π., σσ. 179-193.

Παρωδούνται, μέσα σε αφηγηματικό πλαίσιο που ανακαλεί «βουλές θεών» (μοτίβο γνωστότατο στην αρχαία λογοτεχνία από τον Όμηρο έως τουλάχιστον τον Λουκιανό), αλλά και «όνειρα» λουκιανείου τύπου (όπως, π.χ., το έμμετρο «Ονειρον» του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου τού Φιραρή, *Βόσπορος εν Βορυσθένη*, Μόσχα 1810, σσ. 211-237 (βλ. και Γλ. Πρωτοπαπά-Μπουμπουλίδου, *Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας...*, ό.π., σσ. 20-33), και το πεζό σατιρικό «Ονειρον», ίσως του Στέφανου Κανέλ(λ)λου, βλ., πρόχειρα, Γ. Κεχαγιώγλου, *Πεζογραφική Ανθολογία...*, τ. 2, Θεσσαλονίκη, Ι.Ν.Σ., 2001 και ανατυπ., σσ. 1035-1043), τμήματα (κυρίως στ. 15-22, 35-86, κ.ά.) και εκφράσεις του επίσης αφηγηματικού ποιήματος «Έρωτας απολογούμενος» του Αθανασίου Χριστόπουλου, βλ., πρόχειρα, Ελένη Τσαντσάνογλου, *Αθανάσιος Χριστόπουλος*, Λυρικά, ό.π., σσ. 112-114, και Γλ. Πρωτοπαπά-Μπουμπουλίδου, *Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας*, ό.π., σσ. 162-171.

«Αντιβακχικά κατά των Βακχικών του κυρίου Χριστοπούλου»
(ύστερα από το 1811)

«Βιβλιοθήκη, αντί της Βαρελοθήκης»

Έξω, έξω τα κροντήρια,
έξω πλόσκες και ποτήρια.
Κούπες, στάμνες όλα κάτω,
τί του κάκου τα φυλάττω;

Τον Διόνυσόν τους ρίξε,
τες Μαινάδες τ' όλες πνίξε,
τον πικρόν κισσόν τους καύσε
και από την μέθην παύσε.
Εις τον Ελικώνα τρέξε,
με τες Μούσες χάρου, παίξε.
Καύσε την βαρελοθήκην,
σύστησε βιβλιοθήκην.
Ο κισσός ας μη βλαστήσει
και το κλήμ' ας μη καρπίσει,
μη πικράνει το σταφύλι
της φρονήσεως τα χείλη.
Μη, μη πλόσκα, μη πιθάρι,
μόν' χαρτί και καλαμάρι.
Μόν' βιβλίον, μη κροντήρι,
μόν' κοντύλι, μη ποτήρι.
Κι έτσι πλέον να καθίσεις,
να χαρείς, να ευθυμήσεις
με τας Μούσας τας θεάς σου
και με τον Απόλλωνά σου.

«Κατάρα»

Να μη ζήσω, να μη φθάσω,
αν μεθύσω και ξεράσω.
Και αν πεθάνω, να πεθάνω
στο βιβλίον μου επάνω.
Την ασπούδαστη ζωή μου
να την έχουν οι εχθροί μου.
Μόν' εκείνοι, όσον ζήσουν,
απ' την μέθην να μη γλύσουν.
Όπ' ο Βρόμιος σφυρίζει
κι η ποτήρα τριγυρίζει,
η ζωή 'ν' εν αληθεία
αιωνία τυραννία.

«Αθλιότης, αντί της Μακαριότητος»

Όταν πίνεις το κρασάκι
στο χρυσό σου ποτηράκι,
και χαθείς και ζαλισθείς,
τότε πλέον δεν χορεύεις,
δεν γελάς, δεν χωρατεύεις,
πέφτεις εις την γην ευθύς.

Κείτεσαι σαν πεθαμένος
εις τες λάσπες ξαπλωμένος,
και με μόνην την πνοήν
δείχνει τ' άθλιόν σου στήθος
πως δεν είσαι ξύλον, λίθος,
αλλ' οτ' έχεις μόν' ζωήν.
Όμως μήτε ζών είσαι,
επειδή και δεν κινείσαι
και εις όλ' αναισθητείς.
Μήτε άνθρωπος επίσης,
επειδή σε λείπ' η κρίσις
και καθ' είδος αρετής.
Της λαγήνας σου ετούτος
είναι όντως μέγας πλούτος,
είναι μέγας θησαυρός,
που σε κάμνει να ξερνιέσαι,
και στες λάσπες να κυλιέσαι
σαν ο χοίρος, βρομερός.

«Μεθύσι»

Να μεθύσω; Να μεθύσεις,
την καρδιάν σου να φλογίσεις
και τον νουν σου να σκοτίσεις
και το παν να λησμονήσεις.
Να μεθύσω; Να μεθύσεις,
να χαθείς, ν' αναισθητήσεις,
κάθε έργον σου ν' αφήσεις,
και κτηνοειδώς να ζήσεις.
Να μεθύσω; Να μεθύσεις,
εις τους τοίχους να κτυπήσεις,
το κεφάλι να τσακίσεις,
στες κοπρές να ξενυχτίσεις.
Να μεθύσω; Να μεθύσεις,
εις τες πόρνες να ορμήσεις,
θέλοντας να τες φιλήσεις,
ξερατά να τες ποτίσεις.

«Κέρασμα»

Ε! Χου! Ελάστε,
φέρτε, κεράστε.
Βάλτε να πιούμε,
να τρελαθούμε.

Πλόσκα μου, πέρνα,
χύνε και κέρνα.
Έλα, σκοτούρα,
έλα, τρεμούρα,
ελάτε, ζάλες,
ελάτ', αντράλες.
Λόγος και κρίσις
και νους κι αισθήσεις,
φύγετ', αφείτε,
πάτε, χαθείτε.
Έξω φροντίδες,
έξω ελπίδες,
έξω σεμνότης
και τιμιότης,
όλες χαθείτε,
να μη φανείτε.
Ε! Χου! Ελάστε,
μετακεράστε.
Βάλτε να πιούμε,
να τρελαθούμε.

«Δίωγμα, αντί της Λιτανείας»

Πλουσίων η πενία,
πτωχών διπλή πτωχεία,
τιμής αλησμοσύνη,
του νου παραφροσύνη,
αρρώστια ολεθρία,
των φίλων σου παιδεία,
της φρονιμάδας λύσις,
της ασωτείας βρύσις,
καχόγλωσση σειρήνα,
πικρόστομη λαγήνα,
να μη σε ιδώ, κρεμνίσου,
σε χίλια τσακίσου.

«Αδιαφορία»

Οχ, ζωή μου!
Τί ζωή μου;
Τί στενάζω θλιβερά;
Τούτο νέον

δέ 'ναι πλέον,
θα πεθάνω μια φορά.
Όσον όμως
να 'ρθ' ο νόμος
ο κοινός της τελευταίας,
χρέος έχω
να προσέχω
την οδόν της αρετής.
Θα πεθάνω
δεν λανθάνω,
είναι χρέος φυσικόν.
Και, όποιος ζήσει,
δεν θα γλύσει
από το κοινόν κακόν,
κι ας πασχίσει
να κερδίσει
φήμην και όνομα λαμπρόν·
κι αν πεθάνει,
δεν τον χάνει
μόν' αυτόν τον θησαυρόν.
Και, εκείνος
που ως κτήνος
κάθε αρετήν μισεί,
ας προφθάσει
να ξεράσει
την ψυχήν με το κρασί.

«Μελέτη, αντί Φαγοποτίου»

Εδώ κοντά στη βρύση
σας προσκαλεί η φύση·
ελάτε, συναχθείτε,
ελάτε να χαρείτε,
εδώ στην πρασινάδα
καθίστε όλ' αράδα,
ψυχρό νεράκι πιείτε,
διά να ευφρανθείτε.
Κι ευθύς ετοιμασθείτε,
για να αγωνισθείτε
αγώνα της παιδείας
και της φιλομαθείας.
Στα πράσινα λιβάδια,
στες βρύσες, στα πηγάδια

αι Μούσ' εδώ συχνάζουν
να περιδιαβάζουν·
λουλούδια συνάζουν,
στεφάνους ετοιμάζουν
διά τους μαθητάς των
και αξίους μιμητάς των.
Ευθύς καθείς ας πάρει
χαρτί και καλαμάρι,
να γράφει, να ποιήσει,
τες Μούσες να υμνήσει·
και αυτές ευθύς γνωρίζουν
στεφάνους ποιιοι αξίζουν.
Λοιπόν αγωνισθείτε,
να μη εντροπιασθείτε.

«Παρακίνησης»

Νέοι, δ<ι>ατί κοιμάστε;
Τον καιρόν σας δεν λυπάστε;
Νά τα έργα σας πώς κράζουν,
νά αι τέχνης πώς φωνάζουν.
Ο καιρός γοργά διαβαίνει,
και κάθ' ώρα σας χαμένη
θησαυρούς πολλούς αξίζει
και οπίσω δεν γυρίζει.
Λάβετε' άλλοι τα βιβλία,
άλλοι τέχνης εργαλεία,
δράμετε καθείς σπουδαίως
εις το τίμιόν του χρέος,
σαν φιλόπονον μελίσι
μέλι τώρα να αθροίσει.
Είναι θέρος; Μη χειμάσει!
Είναι νέος; Μη γηράσει:
Και, τον Βάκχον ποιος λατρεύει,
τρώγει, πίνει και χορεύει,
φύγετέ τον σαν ψωριάρην,
σαν λωβόν, σαν πανουκλιάρην.

«Κατά της Μελωδίας»

Ρίξτε την πλόσκα, φίλοι·
μη ρουφάτε με τα χείλη
απ' την πλόσκα το κρασί.

Ρίξετέ την, πριν αρχίσει
το κλουκλούκλου να λαλήσει,
και τ' αχρείον φισισί.
Ο κλουκλού της κλόσκας κρότος,
της πολυποσίας πρώτος
είναι, και άκρος αρχηγός.
Και το φισισί της, άλλος,
της κραιπάλης πλια μεγάλος
και της μέθης οδηγός.
Και αν οι μέθυσοι φωνάζουν
και της πλόσκας εκθειάζουν
την ηδονική φωνή
ως πηγή των ιδεών των,
όλον τον εγκέφαλόν των
μόνον το κρασί κινεί.
Λείπ' ο λόγος, λείπ' η κρίσις,
λείπουν όλαι αι αισθήσεις,
το λοιπόν παραλαλούν.
Επειδή οι μεθυσμένοι,
σαν να είναι θερμοασμένοι,
δεν ηξεύρουν τί λαλούν.

«Τοιχομαχία, αντί Μονομαχίας»

Θαυμαστοί κρασοπατέρες,
δεν χρειάζεσθε μαχαίρες,
μήτε ξίφη κοφτερά·
η φρικτή τοιχομαχία,
δεν ζητ' άλλο, μόν' κρανία,
σαν ελέπολες γερά.
Δίχως μέτρα φάτε, πιείτε
και, αφού σωστά χαθείτε,
από σας ποιος σηκωθεί,
νά ο τοίχος, είν' εμπρός του,
έτοιμος αντίμαχός του,
δίχως όπλον και σπαθί.
Και ετούτος παρομοίως,
σαν αντίπαλος ανδρείος
εις την μάχην την καλήν,
τον εχθρόν του ας πασχίσει
εις την γην να τον κρημίσει
μόνον με την κεφαλήν.

Πλην, με τάξην και με τρόπον
πέφτοντας, τον κάθε τόπον
να κτυπάει μια φορά,
πάντοτε επιδεξίως,
πότ' ορθώς, πότε πλαγίως,
δεξιά και αριστερά·
κι έτσι παρευθής λαμβάνει,
εις βραβείον και στεφάνι,
κάθε τοιχομαχητής
πρήσματα, πληγές και αίμα,
άξιον τwόντι στέμμα,
σαν γενναίος βακχευτής.

«Σπουδή»

Τί του κάκου κοπιάζεις
και αναίσχυντα σπουδάξεις,
για να μάθεις τεχνικά
να αδειάζεις τα κροντήρια,
πίνοντας τρανά ποτήρια,
να χορεύεις βακχικά;
Ερωτώ σε, τί κερδαίνεις,
Σαρδανάπαλος αν γένεις
και μεθύστακας βαθύς;
Τάχα δεν καταλαμβάνεις
πως μπορείς να αποθάνεις
έξαφνα, ενώ μεθείς;
Άφησε αυτές τες τρέλες,
τες γαβάθες, τες βαρέλες
και τες γνώμες τες κακές.
Μόνον ευγενείς μαθήσεις
φρόντιζε να αποκτήσεις
και ιδέες ηθικές.
Τούτα βλέπε να σπουδάξεις,
τούτα πάσχιζε να πράξεις,
τούτα είναι τα καλά.
Μη τραγούδια μεθυστάδων,
μη πηδήματα Μαινάδων
και καμώματα τρελά.

«Βαθρακός»

Εσύ, φίλε μουσικέ,
φωναρά μου βαθρακέ,

πίνοντας νερό γλυκά,
κελαδείς το μπακακά
και χορεύεις με χαρά
στα λιμνίσια νερά.
Και, όσοι πίνουν το κρασί
με την κούπα τη χρυσή,
δεν μιλούν, δεν τραγωδούν,
δεν χορεύουν, δεν πηδούν,
μόν' μουγκρίζουν και ξερνούν
ξαπλωμένοι δίχως νουν.
Δεν το θέλω το κρασί
και εγώ, καθώς και συ.
Και οι δυο μας, μόν' νερό
πίνοντας, το δροσερό,
τους μεθύσους τούς καλούς
ας γελούμε σαν τρελούς.
Τύφλες να 'χουν τα πολλά
τα κρασιά των τα καλά,
τα κρασιά τα θαυμαστά,
στο νερό μας εμπροστά.

«Αταραξία»

Ψυχή μου, μη λυπείσαι
και μη δυσαρεστείσαι.
Ο κόσμος μη σε μέλει,
ας τρέχει όπως θέλει.
Το ξεύρεις, δεν θ' αργήσεις
κι εσύ να τον αφήσεις,
και αυτόν και τα καλά του
και όλα τα κακά του.
Οι θησαυροί, ο πλούτος,
καθώς και ο κόσμος τούτος
αιώνια δεν μένουν,
σαν το νερό διαβαίνουν.
Λοιπόν, γιατί φροντίζεις
διά να θησαυρίζεις;
Καλά πού θα τ' αφήσεις,
αφού αναχωρήσεις;
Το όνομα, την φήμη,
των έργων σου την μνήμη,
αυτά απολαμβάνεις

και ζων και αφού πεθάνεις.
Καλά 'ναι; Επαινείσαι.
Κακά 'ναι; Βλασφημείσαι.
Τα άλλα άφησέ τα,
και μόν' αυτό μελέτα,
να έχεις αιωνίαν
την φήμην την τιμίαν.

«Θέρος, αντί του Τρύγου»

Καθαρότατες παρθένες,
με μυρτιάν στεφανωμένες,
όλες άσπρα ενδυθείτε,
κι εις το θέρος συναχθείτε.
Πάρετε τα δρέπανά σας
όλες εις τας δεξιάς σας,
και εις τας αριστεράς σας
βάλτε τας παλαμαριάς σας
κι έλατε εις τους αγρούς σας,
να θερίστε τους καρπούς σας,
τα πολύκαρπα κριθάρια,
τα καλότροφα σιτάρια.
Και ύστερον, αφού σχολάστε,
τον χορόν με τάξην πιάστε,
χόρειψέτε τραγουδώντας
και τα στάχυα κρατώντας,
στάχυα, απαρχήν γνησίαν
και ευάρεστον θυσίαν
της θεάς οπού σας δίδει
των καρπών της τόσα είδη.

Πηγή: Γεωργίου Σακελλαρίου, *ιατρού τού εκ Κοζάνης, Ποιήματα...*, Wien 1817, ενότητα «Αντιβαχχικά», σσ. 213-230, επανεκδομένη με φραστικές αλλαγές, αλλά και με συμπαράθεση των αντίστοιχων ποιημάτων του Χριστόπουλου, και στα Άσματα διαφόρων ποιητών, ηρωικά, ευτράπελα, και τα Βαχχικά του Αθ. Χριστοπούλου μετά των Αντιβαχχικών του Γ. Σακελλαρίου, Ναύπλιο 1835, σσ. 102-128. Βλ., πρόχειρα, και Γλ. Πρωτοπαπά-Μπουμπουλίδου, *Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας*, ό.π., σσ. 177-178.

Παρωδούνται ανάκατα, με τη βοήθεια και του Κρασοπατέρα, αλλά και του πεζού Ύπρωκολόγου, ποιήματα των ενοτήτων «Βαχχικά» [«Βάχχος»] και «Βάχχος τρυγητής. Τρύγος του αμπελιού των Θεραπειών» του Αθανάσιου Χριστόπουλου, και συγκεκριμένα, κατά σειράν, τα «Βαρελοθήκη», «Κατάρα», «Μακαριότητα», «Μεθύσι», «Κέρασμα», «Λιτανεία», «Αδιαφορία», «Φαγοπότι», «Παρακίνηση», «Μελωδία», «Μονομαχία», «Σπουδή», «Βαθρακός», «Αταραξία», «Τρύγος», βλ. Ελένη Τσαντσάνογλου, *Αθανάσιος Χριστόπουλος, Λυρικά*, ό.π., σσ. 87-104.

Γιάννης Βηλαράς (1771-1823)

[«Ο Κρασοπατέρας»] (δεύτερη δεκαετία του 19ου αι.)

Μεταβιάς γλυκοχαράζει,
στα βουνά η αυγή χαράζει
κι αρχινάει
το σκοτάδι να σκορπάει,

στρώθηκε ο Κρασοπατέρας,
πρώτη έγνοια της ημέρας,
μόν' ξυπνήσει,
το ποτήρι να σφουγγίσει

και, προμιού τα μάτια τρίφει,
την κοιλιά του για να νίφει
μια κανάτα
οχ τον πύρο νηστικάτα.

Κι απε ύστερα, ώς το βράδυ,
που να πκιάκει το σκοτάδι,
το λαγήνι
οχ το χέρι δεν τ' αφήνει,

μόν' ρουφάει και μόνε ζάφτει,
κι, όσο πίνει, τόσο ανάφτει,
όλο πίνει
κι όλο γίνεται καμίνι,

οχ τον πύρο δέ σπαρνάει,
το βαγένι μόν' τηράει,
και η σβάνα
είν' της δίψας του η καμπάνα:

«Μυριοστέφανο βαγένι,
πες μου, τί θελ' απογένει,
στα σωστά σου,
ώς το τέλος η κοιλιά σου;

»Τις κανάτες οπού αδειάζεις
και σε τούτη τις σοδιάζεις
πώς χωνεύεις
και να πίνεις μόν' χαλεύεις;

»Το κρασί που σβαναρίζεις,
τα λαγήνια που στραγγίζεις,

μέγα πράμα,
πώς δεν σκάζεις είναι θάμα.

»Ω κοιλιά με δίχως πάτο,
κρασοσφούγγαρο μονάτο,
ω πηγάδι
δίχως βάθου καν σημάδι,

»ω καδί που δε χορταίνεις
και ποτέ δεν αποσταινείς
σ' όσο βρίσκεις,
κι άδειο πάντα σου απομνήσκεις,

»ω καρούτα αναιώνια,
που, να ρίχνουν χίλια χρόνια,
στα χαμένα
θα παιδεύονται μ' εσένα,

»ω κρασιού, αλήθεια, τάφε,
τ' άντερά σου βάφε, βάφε!»

«Ε, κοντύλι,
μου 'ρθε πλιο η ψυχή στ' αχειλι,

πες κανα άλλο κι άφ'σ' τη βρόμα.»
Θελα ειπείς: «Μου λες ακόμα;
Αμ', σε πιάνω
κι όλο τρίμματα σε κάνω.»

Πηγή: Γιώργος Ανδρειωμένος, *Ιωάννης Βηλαράς, Ποιήματα*, Αθήνα, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 1995, σσ. 269-270.

Παρωδούνται κυρίως, εκτός από λόγια βυζαντινά ποιήματα του 12ου αι. και ομόθεμα δημόδη δημοτικά τραγούδια, ο Κρασοπατέρας, ό.π., αλλά ίσως και ποιήματα από τα «Αντιβακχικά» του Γεώργιου Σακελλάριου, ό.π.

«Παλινωδία»: [Ω Τριπολιτσά ωραία...]

(δεύτερη δεκαετία του 19ου αι.)

Ω Τριπολιτσά ωραία
και καθέδρα του Μοριά
και στο κέντρο απ' όσες έχεις
πολιτείες και χωριά,

στο ραχουλωτό σου κάμπο
λείπει τ' άγριο το κλαρί,
μόν' η Δήμητρα 'ναι πλούσια,
μόν' η Χλόη δροσερή·

κυκλικά στεφανωμένη
με πολύκορφα βουνά,
σκήμα φέρεις μιας κορόνας,
άλλης όμοιας πουθενά·

όλη περιτειχισμένη,
στους κακούς προφυλακή,
αριθμόν πλανήτων έχεις
θύρες τόσες 'δώ και εκεί·

του καλοκαιριού τις κάψες
συγκερνάει συχνή βροχή,
δροσεροί οι ζέφυροί σου,
αύρες δίχως ταραχή·

η υγεία κι <η> ευρωστία
δώρο φύσης χρονικό,
για τη θέση, για το κλίμα,
για αέρα παστρικό·

το νερό σου αυτό της Μάνας,
πλήθιο σ' όλον τον καιρό,
άλλη μάνα πλημμυρίζει
κι αναβράει καθαρό·

της Χερσόνησός σου όλης
αποθήκη και σκεπή,
προϊόντα κάθε μέρους
έχεις δίχως διακοπή·

θησαυρόν αχρήζει ακέριον
καθεμιά σου πιθαμή,
βρύση αστέρευτη σε όλα,
σε κρασί και σε ψωμί·

ευπρεπίζει σου τα μέσα
αναγκαίων αριθμός,
περιττός της πολυτέλειας
ο πολλαπλασιασμός·

Έχεις, ξένε, να θιαμάξεις
και στα όξω, που να βγεις,
κάθε γένους προκομμένων
περιέργειας είναι γης·

αμ' στα ήθη των κατοίκων,
στην ευγένεια, στην τιμή,

στην πολλή φιλοξενίαν
ποια σαν τούτη ευδοκιμεί;

[Ω Τριπολιτσά αχρεία...]

Ω Τριπολιτσά αχρεία,
πρώτη χώρα του Μοριά
κι η χειρότερη απ' όσα
έχεις, χώρες και χωριά,

στον κοντόστενό σου κάμπο
μήτε δέντρο ή κλαρί,
μήτε ίσκιος, μήτε άνθι,
μήτε βρύση δροσερή·

πανταχούθε σφαλισμένη
μ' ασβεστόχτιστα βουνά,
μήτε αγρίμι, μήτε κούκος
δε φωλιάζει πουθενά·

με τειχόκαστρο φρασμένη
καταδίκης φυλακή
και μ' εφτά μεγάλες τρύπες
μες <σ>τη φράχτη εδώ κι εκεί·

έξι μήνες με το χιόνι
κι άλλους τόσους με βροχή,
συγνεφιά ημέρα νύχτα
και ανέμων ταραχή·

ο αέρας: ή πλευρίτης
ή συνάχι χρονικό,
και το χώμα: σκόνη, πέτρες
κι αγριολίθι παστρικό·

μοναχό νερό της Μάνας
σ' ένα ξάστερον καιρό,
αν δε βρέξει δέκα ημέρες,
τότε τάχα καθαρό·

σουβλερά λανάρια δρόμοι,
σπίτια, τοίχοι και σκεπή,
και τ' αυλάκια από τις χρείες
προθυρή αποκοπή·

τα περβόλια άγρια αγκάθια,
οι αυλές μια πιθαμή,

το κρασί ρετινοζούμι,
με την αίρα το ψωμί·

κουνουπιών, μυγών και φύλλων
δίχως μέτρο αριθμός,
οι κορέοι πάλι τούτων
ο πολυπλασιασμός.

Την ημέρα κάθου μέσα·
και τη νύχτα πού να βγεις;
Ω Κοιλιάδα του Κλαυθμόνα
και καταραμένη γης!

Αμ' τα ήθη των κατοίκων,
η ευγένεια, η τιμή,
η φιλόξενη καρδιά τους;
Έλα, κάμε δοκιμή!

Πηγή: Γ. Ανδρειωμένος, *Ιωάννης Βηλαράς, Ποιήματα*, ό.π., σσ. 318-319, 316-317.

Παρωδείται, «παλινωδικά», καθένα από τα δύο ποιήματα (με την ίδια ή την αντίστροφη σειρά).

α: αν
αβαλόπο (επίρρ.): καλπάζοντας
άβουλα (επίρρ.): άθελα, χωρίς τη βούληση
κάποιου, -ας
Αβραμ: Αβραάμ
αγανακτώ: υποφέρω, βασανίζομαι
αγγαστρωμένη (θηλ.): έγκυος
αγρόν: μαλάκιο, θαλασσινό
αγνωσία: απεισκευφία, ανοησία
άγουρος, αγουρίτσης: αγόρι, νεαρός
αγρικητός: ακουστός
(α)γρικώ/εγρικώ: ακούω
αγριολίθι: κατσάβραχα
αγριομούστακος: αυτός που έχει άγριο (αλλό-
κοτο) μουστάκι
αγριώνω: κάμνω/εμφανίζω κάτι άγριο
(α)γυρεύω: ζητώ, ψάχνω
άδολος: γνήσιος, ανέρωτος
Αδριάτης: Αδρίας, Αδριατική
αζακίσσιος: αυτός που προέρχεται από τη ρωσι-
κή περιοχή Αζάκ/Αζόφ
αθανάσιμος: θανατηφόρος, θανατερός, εξοντω-
τικός
αθιβολή: λόγος
άθλιος: εξαθλιωμένος, αξιολύπητος
αθροίζω: συγκεντρώνω, μαζεύω
Αιγύπτισσα: γύφτισσα· μαύρη/Αφρικανή
αίλι βλ. αλί
Αίνος: πόλη της Α. Θράκης (Enez) στην ανατο-
λική όχθη των εκβολών του Έβρου
αίρα: ήρα, αγριόχορτο/ζιζάνιο των σιτηρών
αίρω: σηκώνω, μεταφέρω· άρατε (β' πληθ.
προστ. αορ.)
αιτώ: ζητώ· ήτησαν (γ' πληθ. οριστ. αορ.)· αιτή-
σαι (απαρέμφ. αορ.)
άκαιρα (επίρρ.): εκπρόθεσμα, καθυστερημένα
(α)καρτερώ: περιμένω
ακμήν (επίρρ.): ακόμη
ακολάκευτος: αχάιδευτος, ανυπότακτος
(α)κοντεύω: πλησιάζω
(α)κουμπίζω: κάθομαι, αράζω, ξαπλώνω·
εκούμπισες (γ' εν. οριστ. αορ.)
ακράτος: ανέρωτος
άκρον: κορυφή, σημείο τελειότητας· εις άκρον·
ώς το σημείο
άκρος: απόλυτος· έξοχος, τέλειος
ακροστέκομαι: στέκομαι/περιμένο λιγάκι
ακροστιχίς: λέξη, -εις που σχηματίζονται από
την κατακόρυφη (και από πάνω προς τα
κάτω) ανάγνωση των αρχικών γραμμάτων
διαδοχικών στίχων

ακρότης: τελειότητα
ακροτρουλίζω: τραυλίζω ελαφρά
(α)λαργώ: απομακρύνομαι· λαργάτε (β' πληθ.
προστ. ενεστ.)
(α)λάφρωση: ανακούφιση
(α)λημονώ: ξεχνώ· εγκαταλείπω
αλημοσύνη: λήθη, ξεχασμα
αλί/αίλι/αλιά: αλίμονο
αλλοίος: διαφορετικός
αλουπού/αλώπηξ: αλεπού
αμ' (σύνδ.): αλλά
άμα (επίρρ.): μαζί· αμέσως
Αμαδρουάδες: (μυθικές) νύμφες των δασών
άμε (β' εν. υποτ./προστ. ενεστ.): πήγαινε
αμπόδιο: εμπόδιο, πρόβλημα
(α)μπουκώνω, -ομαι: βάζω στο στόμα, τρώω,
καταπίνω· εμπουκωνόμην (α' εν. μέσ.
παρατ.)
αμπώθω: σπρώχνω
ανάβλεμμα: ματιά
αναβράω: αναβλύζω
αναγκαία (πληθ.): απαραίτητα πράγματα,
εφόδια
αναζώ: Ξαναζώ
αναίσθητώ: πέφτω αναίσθητος
αναιώνιος: αιώνιος
ανακαράς: πολεμικό τύμπανο, ταμπούρλο
ανακάρωμα: ξύπνημα, ξελιγοθύμισμα (ή: καρ-
κίνωμα (;))
ανακάτωση: ανάμιξη με άλλους, συναναστρο-
φή, κοινωνική σχέση/συνάντηση
αναντρανίζω: σηκώνω τα μάτια και κοιτάζω
ανάπλα: ανάκλιτρο, ξαπλώστρα
ανασπώ/Ξανασπώ: ξεριζώνω
ανασταίνομαι: σηκώνομαι (όρθιος)· ανάστηθι
(β' εν. προστ. αορ.)
αναφέρω: αναφέρω· λέω
αναχασμώμαι: Ξαναχασμουριέμαι
ανδράποδο: δούλος
ανδρισμένος: γενναίος, δυνατός· δυναμωμένος
ανδρωνίτης: ανδρικά διαμερίσματα (σπιτιού)
ανήλιος: αφώτιστος, σκοτεινός
άνθραξ: ρουμπίνι
ανθρώπινο (ουδ.): ανθρώπινο γένος, ανθρωπό-
τητα
αν λάχει (και): μήπως (και)
ανοίγω: ξεπαρθευόμμαι
ανόχλητος: αυτός που δεν ενοχλεί κανένα,
ήσυχος
αντάμα βλ. εντάμα

αντζάτος: αυτός που έχει χοντρές κνήμες/γάμπες, χοντροπόδαρος
αντζίν: κνήμη, πόδι
αντίμαχος: αντίπαλος
αντίληψις, -η: βοήθεια, συνδρομή
αντίσηκον (ουσ.): υποκατάστατο, αντικαταστάτης
αντίτυπος (ουσ.): αντικαταστάτης, αναπληρωτής/αναπληρωματικός
αντράλα: ανακάτεμα, αναγούλα, ζάλη
αντσόγ<ι>α: αντσούγα, γάυρος
αν τύχει (να) / να τύχει: ενδέχεται, μπορεί, ίσως μήπως (και)
ανυφαντού: υφάντρια
Αξιά: Νάξος
αξιάγαστος: αξιαγάπητος
αξινογλύφω: κόβω/πελεκώ με αξίνα
αξιώτικος: ναξιώτικος
άξιος: άξιος
αξιωμένος: άξιος· αξιόλογος, σπουδαίος
απαίρω: σηκώνω· παίρνω
απαντοχή: προσδοκία, ελπίδα
απαντώ: συναντώ
απανωθιόν βλ. επανωθιόν
απαριάζω: αφήνω
απέ/απε: μετά, κατόπιν· βλ. και από
απείν/απίεις/αφείν (σύνδ.): αφού, αφότου
απελατίκι: ρόπαλο ληστή/απελάτη
απέσω: μέσα
απέσωθεν: από μέσα
άπιθι (β' εν. προστ.): φύγε
απιλογούμαι βλ. απολογούμαι
απλούν (ουδ.): απλότητα
από/απ'/αφ'/απέ: από
αποβάλλω, -ομαι: αποβάλλω (έμβρυο)· απορρίπτω, καταργώ· διώχνω
αποδειλιάζω: απαλλάσσομαι από τη δειλία, διώχνω τον φόβο
αποδυναμούμαι: αποδυναμώνομαι, εξαντλούμαι· επεδυνάμουν (α' εν. παρατ.)
αποθυμώ: επιθυμώ
αποκοπή: αμοιβή
αποκοτώ: παίρνω θάρρος, φέρομαι παράτολμα
αποκρισιάρος, -ης: απεσταλμένος, πρέσβης
απολησμονώ: ξεχνιέμαι, αφαιρούμαι
απολογούμαι/απιλογούμαι: απαντώ
απολύω: αμολάω· επόλυκεν (γ' εν. οριστ. αορ.)
απομνήσκω: απομένω
απομυρώνω: αλείφω με αγιασμένο λάδι/μύρο στο τέλος μυστηρίου (εδώ: της εξομολόγησης)
απόνως: άκοπα, χωρίς μόχθο

αποσκέλωμα: άνοιγμα των σκελών (ή: αποσκέλλωμα: ξεραμένο απομεινάρει σώματος)
αποσταίνω: κουράζομαι (ή και: ξεκουράζομαι, ηρεμώ)
αποσώνω: τελειώνω εντελώς· τερματίζω, -ομαι· φτάνω· επέσωσε(ν)/απόσωσεν (γ' εν. οριστ. αορ.)
αποφθέγγομαι: μιλώ θαρρετά, διακηρύσσω· απεμφθέγγατο/επεμφθέγγατο (γ' εν. οριστ. αορ.)
απόκομμα: απόγονος
άποιος: αυτός που δεν έχει πόδια
Αράπη: Άραβας· μαύρος/Αφρικανός
(α)ράσσω: ορμάω, χιμάω σε· χτυπώ· ηραξάμην (α' εν. οριστ. αορ.)
αρβανιτίζω: αναμιγνύω/γεμίζω την ελληνική με στοιχεία της αλβανικής γλώσσας
αριστερά (ουσ.): αριστερό χέρι
Αριτσι(ν): Αρετσού/Αριτσού/Αριτζού (Ρύσιον/ Derince), κωμόπολη στον κόλπο της Νικομήδειας στην Προποντιδα
αρίφνητος: αναρίθμητος, αμέτρητος
αρματοθήκη: οπλοθήκη
άρμενον: πανί ιστιοφόρου πλοίου
αρμονία: άρθρωση
αρμός: άρθρωση
άρνα: θηλυκό αρνί, προβατίνα
αρνούμαι/αρνώ: απαρνιέμαι, εγκαταλείπω
αρραβόνα: δαχτυλίδι μνηστείας, γάμου
αρτζίβουρ(τ)σης: (αρμένιος) μη νηστευτής· ασύδοτος
(α)ρχίζομαι: αρχίζω· ερχίστη (γ' εν. οριστ. αορ.)
ασβεστόχτιστος: ασβεστολιθικός
ασερνικός: αρσενικός
(α)σπανός: σπανός, αγένειος
ασπούδαστος: αμόρφωτος
αστείος: πολιτισμένος
αστεμφής: αδιάσειστος, αμετακίνητος
ασυντελής: άνωφελος, άχρηστος
ασυστόλως: ξεδιάντροπα
ασφάλτως: χωρίς σφάλματα, επεμβάσεις (σε γραπτό/έντυπο)
ατιμάζω: προσβάλλω, βρίζω
ατός μου (σου, του κτλ.): ο ίδιος εγώ (εσύ, αυτός κτλ.)
άτυχος: δύστυχος· καταραμένος· κακός
αυθεντεύω: κυριαρχώ, βασιλεύω
αυθέντης: κύριος· αφεντικό· ηγεμόνας
αύξησις: ανάπτυξη· πλούσια παραγωγή
αύρο (επίρρ.): αύριο
αυτάνος: αυτός εδώ
αυτείνος: αυτός εκεί, εκείνος
αυτόνος: αυτός εδώ

αύτος, -η, -ο: αυτός, -ή, -ό
αυτού (επίρρ.): εδώ· εκεί
αφ' βλ. από
αφείν βλ. απείν
αφείτε (β' πληθ. προστ. αορ.): αφήστε
άφες/άφης/άφ'σ' (β' εν. προστ. αορ.): ά(φη)σε
αφθόνως: με αφθονία, άνεση
αφιδαρίζομαι: εμπιστεύομαι, δείχνω εμπιστοσύνη σε κάποιον
αφικράζομαι: ακούω προσεχτικά
αχειλί: χείλος
αχρήζω βλ. χρήζω
βαβαί: ώ, ποποπό, αμάν
βαγένι: βαρέλι
βάθο: βάθος, πάτος
βαθρακός: βάτραχος
βακχευτής: ακόλουθος του θεού Βάκχου/Διόνυσου· μεθύστακας
βάλσαμος: αρωματικό ρετσίνι του βαλσαμόδεντρου
βάλλω: βάζω· ρίχνω (μέσα)
βαραινόμεναι, -ύνομαι: δυσανασχετώ, στενοχωριέμαι (με)· βαραίνετον (γ' εν. παρατ.)
βάρδια: φρουρά
βαρελοθήκη: αποθήκη κρασοβάρελων, κάβα
βάρος: στενοχώρια
βαστώ, -αίνω: κρατώ· έχω· υπομένω, αντέχω
βατσέλα: μεγάλη λεκάνη, δίσκος
βατσέλι: λεκάνη
βάτσινον: βατόμουρο
βγάλισμο(ν): εξάρθρωση
βενέτικος: βενετσιάνικος
βεργίζω: χτυπιέμαι με βέργα
βία/βια: ανάγκη· πίεση, κόπος· βιασύνη
βιδινίσιος: αυτός που προέρχεται από το Βίντιν της Βουλγαρίας
βιλλάτος: πουτσαράς
βισταλόγγα: τηλεσκόπιο
βισταμέντα, με (επίρρ.): βιαστικά, ορμητικά
Βλάχα: συνοικία της (παλιάς) Κωνσταντινούπολης στη δυτική ακτή της Προποντιδας
Βλάχοι: κάτοικοι της ηγεμονίας της (Ουγγρο)βλαχίας, Ρουμάνοι
Βλαχομπογδανία: ηγεμονίες της (Ουγγρο)βλαχίας και της Μολδοβλαχίας (Μολδαβίας), Ρουμανία
βλαχομπογδάνικος: ρουμάνικος
βλάψιμο: βλάβη, αρρώστια
βλέπω: βλέπω· προσέχω
βλόγηση: (θηρησκευτικός) γάμος
βόδινος: αυτός που προέρχεται από τα Βοδενά (τη μακεδονική Έδεσσα)

βοεβόδας: ηγεμόνας παραδουνάβιας ηγεμονίας
βοθρακός: βάτραχος· ζώο βόθρων/τελμάτων
βόλι: σφαίρα
βολίζω: πυροβολώ (ή: (εκ)σφενδονίζω και βουλιάζω, καταστρέφω (:))
Βοναπάρτες: κορσικανός στρατηγός Βοναπάρτης (Napoléon Bonaparte)
Βοστίτσα: Αίγιο
βουκεντρία: χτύπημα με βούκεντρο, βίτσα
βούκινον: κέρας βοδιού, είδος σάλπιγγας
βουλή: συμβούλιο, συνέλευση· απόφαση
βούλομαι: θέλω· βούλει, βούλεσαι (β' εν. οριστ. ενεστ.)
βουρκολία: βούρκος
βούτκα: βότκα
βουτσι(ο)ν: βαρέλι
βούτσος: μεγάλο βαρέλι
Βρόμιος: Ηχηρός, Θορυβώδης, επίθετο του θεού Διόνυσου
βρόμος: βρομώ
βρουχώ, -ίζω: βρουχιέμαι, μουγκρίζω· βρούξον (β' εν. προστ. αορ.)
βρώμα: τροφή, φαγητό
Βυζάντιον: Κωνσταντινούπολη
Βύζαντος, η: πόλη του Βύζαντα, Κωνσταντινούπολη
γαβάθα: μεγάλο και βαθύ πιάτο, μεγάλη κούπα
γαρ: διότι· λοιπόν· πάντως
γαρόφαλον: γαρίφαλο (μπαχαρικό), μωσχόκάρφι
γδικιώνομαι: εκδικούμαι
γελώ: γελώ, περιγελώ
Γεμένι(ν): Υεμένη
γένομαι: γίνομαι· βλ. και γί(γ)νομαι
Γεντίλλης: κορσικανός στρατηγός Ζαντιλί Τζεντίλι (Antoine Gentili)
γιά (εναντωμ. μόριο): ή
γιά (προτρεπτ. μόριο): εμπρός
γιασουμόλαδο: αρωματικό λάδι από γιασεμιά
γί(γ)νομαι: γίνομαι, μετατρέπομαι· εγίνοντον (γ' εν. παρατ.)· βλ. και γένομαι
γι(γ)νώσκω: γνωρίζω, ξέρω· καταλαβαίνω· έγνω (γ' εν. οριστ. αορ.)
γίλλου: (θηλυκό) κακοποιό πνεύμα, στρίγλα
γκιόστρα: έπιπτη επίδειξη, κονταροχτύπημα, (μυσαιωνικό) τουρνουά
γληγορεύω: σπεύδω· αντιμετωπίζω γρήγορα
γλώ: γλιτώνω
γνοιάζομαι: νοιάζομαι, φροντίζω
γνώθω: νιώθω

γνώρα: επίγνωση
γνωρίζω/εγνωρίζω: γνωρίζω· μαθαίνω· καταλαβαίνω, διαπιστώνω
γοργόν (επίρρ.): γρήγορα
γούι (επιφ.): όι, οχ, αμάν
γουν βλ. ουν
γουνάρης: γουνοποιός
γουνέλα: μακρύς επενδύτης, κάπα
Γραβ'νά: Γρεβενά
Γραικοί: ελληνορθόδοξοι: (μεσαιωνικοί και) νεότεροι Έλληνες
γραφοφόρος: αυτός που μεταφέρει επιστολές, έγγραφα μηνύματα
γριζόφορος: γκριζοφορεμένος, σταχτής
γρικώ βλ. (α)γρικώ
γριπιώτικος: αυτός που προέρχεται από τη Χαλκίδα και, γενικότερα, την Εύβοια
γρόσσον: ασημένο βενετικό νόμισμα
γρυλλώνω: ανοίγω διάπλατα τα μάτια
γυναικίτης: γυναικωνίτης, γυναικεία διαμερίσματα (σπιτιού)
γυρίζω: γυρίζω· επιστρέφω· αποκαθίσταμαι
γυροκόσκιον: στρογγυλό κόσκινο

δα βλ. (ε)δά
Δακία: Ρουμανία
δάκνω: δαγκάνω· έδακεν (γ' εν. οριστ. αορ.)
δαμάκι: λιγάκι
δαμαλίζ, -ίδα: αγελαδίτσα
δαμάσκατα (πληθ.): σκατωμένα δαμάσκηνα
δαμίν: λίγγο, λιγάκι
Δάντσα: Γκντανσκ (Gdańsk) Πολωνίας
δειλη: δειλινό, σούρωπο
δειλινό: απογευματινό φαγητό
δεμένος: σε σύμπλεξη/σταύρωμα· τα χέρια τους δεμένα: με σταυρωμένα τα χέρια τους
δεξιά (ουσ.): δεξί χέρι
δέρμα: δερμάτινο κάλυμμα/ρούχο, τραχύ ένδυμα
δεσπότης: κύριος· αυτοκράτορας
δεύτερον (επίρρ.): δεύτερη/άλλη φορά
δημηγέρτης: στασιαστής, αντάρτης, σκανδαλοποιός, απατεώνας
Δήμητρα: θεά Δήμητρα· γεννήματα της γης, γεωργικά προϊόντα
δημογέρον: πρόκριτος (ελληνικής κοινότητας της οθωμανοκρατίας)
διαβολία: διαβολική πανουργία
διαγουμίζω: λεηλατώ
διακρίνω: κρίνω, αποφαίνομαι· απενόμενος· δικαιοσύνη
διατάσσω: συμβουλεύω
διβίαν: πολυτελές αρχοντικό ένδυμα

δίδω: δίνω· χτυπώ· ρίχνομαι, πέφτω· δίδω βουλήν: αποφασίζω· δίδω και επαίρω: χτυπώ/ρίχνω και δέχομαι χτυπήματα
δικάζομαι: λογομαχώ
δικάσιμον: λογομαχία
δίστομος: αυτός που έχει διπλή κόψη, κοφτερός
δίχα: χωρίς
διχώς: στα δύο
δίωγμα: διώξιμο
δόκιμος (επίθ. και ουσ.): δοκιμασμένος, έμπειρος, παλληκαράς· δόκιμος μοναχός, καλογεροπαίδι
δολερός: δόλιος, πανούργος· οδυνηρός· θλιβερός
δόσμαν κρούσμαν: χτύπημα και ξυλοφόρτωμα
δουέλο: μονομαχία
δύναμαι/δύνομαι: μπορώ, έχω/δίνω δύναμη· δυνάμαστε (α' πληθ. οριστ. ενεστ.)· εδυνήθην (γ' εν. οριστ. αορ.)
δυναστικώς: με άσκηση βίας
δύνομαι βλ. δύναμαι
δωροῦμαι: διαθέτω δώρο/χάρισμα· δεδώρημαι (α' εν. οριστ. παρακ.)

εάω/εώ: αφήνω
εγείρομαι: σηκώνομαι· σηκώνομαι και φεύγω· γέρθημαν (α' πληθ. οριστ. αορ.)
εγνωρίζω βλ. γνωρίζω
εγκόλπιν: επιστήθιο φυλαχτό, κόσμημα
(ε)γκρεμνοβολώ: γκρεμοστακίζομαι
εγρικώ βλ. (α)γρικώ
(ε)δά: τώρα· νά
έδε βλ. ίδε
ει: αν
είδος: είδος· μορφή, πρόσωπο, φάτσα· είδος τροφής, τρόφιμο· «αποικιακό» είδος (εμπορίου), μπαχαρικό, καρύκειμα
είμεσθε(ν)/είμεστε: είμαστε
εις άκρον βλ. άκρον
εισέ: σε
εισιμίον/εισιμίον: αμέσως, μονομιάς
είστενε: είστε
εις την μέσην, εις το μέσον, εν τῷ μέσῳ βλ. μέση
ει/εξ/οχ/γ: από· από· (κάποιοι) από· μέσα από, σε σύγκριση με
εκατόμπυλος: αυτός που έχει εκατό / πολλές πύλες, ο ναός της Παναγίας της Εκατομπυλιανής/Καταπολιανής στην Πάρο
εκβαίνω: βγαίνω έξω· Ξέβηκεν (γ' εν. οριστ. αορ.)
εκβάλλω: βγάζω· βγάζω/πετάω κάποιον από τη θέση του

εκειός: εκείνος
έλατε, ελάστε (β' πληθ. προστ. αορ.): ελάτε
ελεεινός/λενός: αξιολύπητος
ελέπολη: πολιορκητική μηχανή για εκπόρθηση τείχους πόλεων
ελευθερόβιον (ουδ.): ελευθερη/αναξάρτητη ζωή
ελεφάντινος: φτιαγμένος από ελεφαντοστό
ελικιά: κορμί, κορμοστασιά
έμας (αιτ. πληθ.): εμάς
εμβάλλομαι: ρίχνομαι μέσα
(ε)μέ/εμέν/μέν' (αιτ. εν.): εμένα, σ' εμένα
εμέσσω: ξερνάω
(ε)μπεδουκλώνομαι: μπερδεύομαι, σκοντάφτω
εμπήγω: μπήγω, σηκώνω και χώνω (ρούχο) μέσα σε εσώρουχο/βράκα
(ε)μπροτηδῶ: (ξε)προβάλλω πηδώντας
εμπρός/ομπρός: μπροστά· πρώτα· προκαταβολικά
έναι(ν)/ένι/έν': είναι· υπάρχει
εναντίον (ουσ.): αναποδιά
ενατενίζω: σηκώνω το βλέμμα και κοιτάζω
ενεμπαίζω: εμπαιζώ, περιπαίζω, κοροϊδεύω
ένθεν άκάθειθεν: από δω κι από κει, ολόγυρα
ενηγήκη: περιουσία
(εν)θυμούμαι: βάζω στον νου μου, αναλογίζομαι
ένι βλ. έναι(ν)
ενοπαρμένος: εγκατεσπαρμένος, μοιρασμένος
εντάμα/αντάμα: μαζί· την ίδια στιγμή
εντροσαί: δεντροσάχι, άρωμα από το φυτό κενταύριο ή α(ρ)μπαρόριζα
εντρέπομαι: ντρέπομαι· δείχνω σεβασμό, υπακοή
ενυβρίζω: βρίζω, προσβάλλω
εξαγορία: μετάνοια
εξαπλωμένος: απλωμένος/ριγμένος προς τα πίσω· μακρύς
(ε)ξαρματώνω: βγάζω την αρματωσιά / τον εξοπλισμό κάποιου
εξεματσουκώνω: βγάζω/ορθώνω το πέος
εξιστρέφω: (ξανα)γυρίζω στην αρχική στάση· στρέφομαι από την άλλη μεριά, αναστηκλώνομαι
έξοδος: έξοδο, ξόδεμα
εξοικώ: βγάζω κάποιον από το σπίτι του· ξεσηκώνω, αναστατώνω
εξολισθάνω, -αίνω: φεύγω από τον ίσιο (ηθικό) δρόμο, παρεκτρέπομαι, αμαρτάνω
εξορθώνω: κανονίζω, ορίζω
εξούριος: ξυρισμένος, αγένειος· μιαρός
επά: εδώ
επαγγελία: ασχολία, επάγγελμα
επαίρ(ν)ομαι: καταλαμβάνομαι· επάρθην (α' εν. οριστ. αορ.)

επανωθιών/απανωθιών: επάνω (από)· επικεφαλής· επιπλέον
Επανωσπαρτιάται: κάτοικοι της Σπάρτης (Isparta) στη Ν. Μικρασία
επεδυνάμουν βλ. αποδυναμούμαι
επηρμένος: υψωμένος
(ε)πιβουλία/πιβουλία: δόλος
επιγι(γ)νώσκομαι: αναγνωρίζομαι
(ε)πιλαλώ: (εξ)ορμώ τρέχοντας
επίσταμαι: ξέρω
επιτήδευμα: ειδικότητα· τέχνασμα, κόλπο
επιτρέχω: εφορμώ
ερμηγεία: ερμηγεία· συμβουλή
Έρος βλ. Έρωσ
ερμμένος: ριγμένος
Έρωσ, -ωτας/Έρος: (μυθικός) θεός Έρωσ
ερωτικός (ουσ.): συγγραφέας ερωτικών έργων
εσέ(ν): εσένα, σ' εσένα
εσθής: ένδυμα
εστ/έστι: είναι
έτι: ακόμη, επίσης
έτοιος: τέτοιος
ετούτος: αυτός (εδῶ)
Ευαγγελικόν Σχολείον: Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης
ευγένεια: φεουδαρχική διοίκηση/εξουσία· αρχοντολόι
ευεργετώ: χαρίζω, προσφέρω· δίνω
ευθές (ουδ.): ευθύτητα
ευθές: ευθύς, αμέσως
ευλογούμαι: νυμφεύομαι
ευνή: κρεβάτι
ευπρεπίζω: προικίζω
εύρε (β' εν. προστ.): βρες
Εύριπος: Χαλκίδα· Ευβοϊκός Κόλπος
ευρυχωρία: πλάτος
Ευρώπη: Ρούμελη/Στερεά Ελλάδα
εύχολα (επίρρ.): εύκολα
εύχρηστος: χρήσιμος
εφεύρεμαν: επινόηση, τέχνασμα
εφευρίσκω: βρίσκω
έφη (γ' εν. οριστ. αορ.): είπε
ζακυνθίσιος: ζακυνθινός
ζάλις, -η: ζαλάδα
ζάφτω: πίνω
Ζυφομούσσης: «Σταφυλοπατόμουστος» (παρωνύμιο)· μούστος από σύνθλιψη/πάτημα σταφυλιών
ηθοφθόρος: αυτός που φθείρει/χαλά τα ήθη, άσεμνος
ηραξάμην βλ. (α)ράσσω
θαραπεύω: υπηρετώ, περιποιούμαι

θαρρεύομαι/θαρρώ: εμπιστεύομαι· εθάρρεσα (α' εν. οριστ. ενεργ. αορ.)
θάρρος: θάρρος, γενναιότητα· ελπίδα· εμπιστοσύνη
θαρρώ βλ. θαρρεύομαι
θελα: θα
θέλω (κτλ.) + απαρέμφ., θέλω (κτλ.) + υποστ.: θα + υποστ.
θε να: θα
θερμασμένος: εμπύρετος
θέρος: θερισμός
θέτω: βάζω· ξαπλώνω
θ(ε)ωρώ: βλέπω, κοιτάζω
θεωρία: αντίκρισμα, θέαση· ταξίδι για επίσκεψη αξιοθεάτων
θηριακή: παχύρρευστο υγρό από κοπανισμένα βότανα, αντιδοτο σε δηλητηριώδη δαγκάματα
θιαμάζω: θιαμάζω
θρασύς: τολμηρός, θαρραλέος
θωρώ βλ. θεωρώ
Τβηρες: Γεωργιανοί
Γγγλέζοι: Άγγλοι, Βρετανοί
ίδε/έδε (μόρ. και επιφ.): ιδού, νά
ίνα μη: για να μη
ίνα τί: γιατί
ίνα (άκλ. ερωτημ. αντων. και επίρρ.): τί βλ. και τίνα
ιουδαίοι: εβραίοι
ιπάριν: αλογάκι
ισάζω: συνεννοούμαι, συμφιλιώνομαι
ίτις: έτσι
Ιωαννίται: Γιαννιώτες
κάβος: κεφαλή/αρχή κυκλικού χορού, σημείο αρχής κυκλικού χορού
κάγώ: και εγώ
καδί: κάδος, καρδάρια
καζάντι: κέρδος, ωφέλεια
καθάπερ: ακριβώς όπως
καθάρια (επίρρ.): ξεκάθαρα, σίγουρα
καθαρογλυκοπίπερος: στυφόγλυκος, με γλυκιά και πιπεράτη γεύση
καθαρός: καθαρός· καθαρισμένος· χορτοφάγος
καθηδρα: πρωτεύουσα
κάθου (β' εν. προστ.): να κάθεται, κάτσε
καιρός: καιρός· περίσταση, ευκαιρία· πολύς καιρός· εις καιρόν· επί πολύ καιρό, από καιρό
Καισαρίται: κάτοικοι της Καισάρειας (Kayseri) στην κεντρική Μικρασία
καϊσί: καΐσι, είδος βερικόκου με γλυκό πυρήνα κουκουτσιού
κακόθωρος: ασχημοπρόσωπος, άσχημος

κακολογίζω: κακολογώ, βρίζω
κακομαγάριος: «κακομακάριος», (παλιο)μασρός
κακομάζαλος: κακόμοιρος
κακομούσουδος, κακομούσουρος: κακομούτσουνος, ασχημοπρόσωπος
κακούμι: είδος νυφίτσας ή και κουναβιού («πόντιος μυσ»), ερμίνια
καλίγιν: παπούτσι
καλλιιά (επίρρ.): καλύτερα
καλλιό (ουδ.): καλύτερο
κάλλιος: καλύτερος
καλλιότεριν (ουδ.): καλύτερο
καλλίτεχνον (ουδ.): επίδοση στις καλές τέχνες
καλοσύνη: συμφιλίωση, ειρήνη
καλοχαιρετώ: χαιρετώ με καλά λόγια
καμελαύχιν: κάλυμμα κεφαλής, καπέλο· ιεραιτικό κάλυμμα κεφαλής, καλημαύχι
καμηλοπερπατάρης: αυτός που περπατάει με βάδισμα καμήλας
κάμνω/κάμω/κάνω: πράττω· επιχειρώ· κάμε να το κατέχεις· γνώριζε το
κάμπος: πεδιάδα· πεδίο μάχης, αγωνίσματος κτλ.
καν: καν· τουλάχιστο
κανάκισμα: χάνδι
κανάρι(ον): καναρίνι
κάνναρο: κακάδι (κρούστα) πληγής· καρκίνωμα
καπάσιν: κάλυμμα κεφαλής, είδος καπέλου
καπιτάν(ος) (αρσ. και θηλ.): λοχαγός, -ίνα, διοικητής
καπούλα: καπούλια, κωλομέρι(α)
καπού(τ)σι(ν): κουκούλα
Καραμανιά: περιοχή (και παλιά ηγεμονία) της Καραμανίας στη ΝΑ. Μικρασία
καρδιά: καρδιά· θάρρος, γενναιότητα
καρδιακά (επίρρ.): από καρδιάς, από τα σώψυχα
καρίδα: μεγάλη γαρίδα
καρκάλιν: μακρύ ποδήρης φόρεμα, κελεμπία
καρούτα: σκάφη/ποτίστρα ζώων, μεγάλος κάδος
καρτέρι(ν): στρατώνας
κασκαβάλι: κασέρι
κάστρο(ν): περιτειχισμένη πόλη· φρούριο
καταβαίνω: επέρχομαι, εξορμώ
καταδότης: χαφιές, προδότης
κατά κρηνίου: κατακέφαλα
καταλαμβάνω: καταλαβαίνω, νιώθω
καταλεπτόν (επίρρ.): λεπτομερειακά, με λεπτομέρειες
κατάλαμαν: αντάλλαγμα

καταλόγιν: λυρικό ή και αφηγηματικό τραγούδι
καταλύω, -ώ: σκοτώνω· αφανίζω, καταστρέφω· τρώω μέχρι τέλους και διακόπτω τη νηστεία· κατάνυξις, -η: καταλυτική μετάνοια
καταπιάνομαι: αρχίζω κάτι· επιχειρώ κάτι
κατάπικρα (επίρρ.): με μεγάλη σφοδρότητα/σκληρότητα
κατασβολώνω: κατατροπιάζω
Κατάστενο: Βόσπορος
κατατάσσω: κατασταλάζω, εγκαθίσταμαι
κατασταίνω· τοποθετώ, βάζω· φέρνω σε κατάσταση· εκατέστησεν (γ' εν. οριστ. αορ.)
κατατρέχω: κυνηγώ· εφορμώ εναντίον κάποιου· κατάδραμε (β' εν. προστ. αορ.)
Κατελάνος: Καταλανός
κατέχω: ξέρω
κάτης/κάτα: γάτος/γάτα
Κατιρλί: Κατιρλί (Katirli, Esenköy), χωριό στην Προποντίδα
καύκα/καύχα: ερωμένη
καυχόκτονος: φόνισσα του/των εραστή, -ών της
κείτομαι: ξαπλώνω· κοιμάμαι
κελεύω: προστάζω
κεντηνάριν/κιντηνάριν: (ε)κατοσταριά
κεντούμαι:τσιμπιέμαι
κερανοκορότος: κρότος/πάταγος κερανού, -ών
κερδαίνω: κερδίζω
κέρδο(ς): κέρδος, ωφέλεια· αμοιβή· κέρδητα (αιτ. πληθ.)
κιαμπόσος: κάμποσος, πολυάριθμος
Κιλμπουράνιον: φρούριο Κιλμπουρού στην Κριμαία
κιντηνάριν βλ. κεντηνάριν
κινό: ξεκινώ· αρχίζω· παρακινώ
Κίοβον: Κίεβο της Ουκρανίας
Κίος: Κιο(ς) (Gemlik), κωμόπολη στην Προποντίδα
κλαίγω: κλαίω, -ομαι, παραπονιέμαι
κλανογένης: αυτός που έχει γενειάδα που την έχουν κλάσει
κλειστή (θηλ.): αυτή που έχει στενή λεκάνη
κλειω: κλείνω
κλητούριν: δεξίωση, συμπόσιο
Κοιλάδα του Κλαυθμώννα: (βιβλική) Κοιλιάς του Ιωσαφάτ/Κλαυθμώνος, όπου θα συγκεντρωθούν οι αναστημένοι κατά την έσχατη κρίση (Δευτέρα Παρουσία)
κοιλία: κοιλιά· υπογάστριο· κοιλόπονος
κοίρανος: ηγεμόνας

κολάζο(υ)μαι: τιμωρούμαι· βασανίζομαι· κολασθήσομαι (α' εν. οριστ. μέλλ.)
κολόνα: οβελίσκος του Θεοδοσίου στον (παλιό) ιππόδρομο της Κωνσταντινούπολης
Κόλτσα: μοναστήρι Coltea στο Βουκουρέστι
κομπολογώ: μπλέκω· κάποιον σε πλεκτάνη/κόλπο, εξαπατώ
κόμπωμα: απάτη, ξεγέλασμα
κομπώνω: απατώ, ξεγελώ· κομπωμένος: εξαπατημένος, γελασμένος
κοντόστενος: μικρός και στενός
κοντύλι: γραφίδα
κοπανέα: δυνατό χτύπημα
κοπέλα: παρθένα· νεαρή γυναίκα
κοπέλι: έφηβος, νεαρός
κοπελομοσκάρα: νεαρή αγελάδα, νεαρή που μοιάζει με αγελάδα
κοπολάτης: (φτωχός) εργαζόμενος, μεροκαματιάτης
κοπρά: κοπριά, σκατά
κοπρομούσουδος: αυτός που έχει σκατωμένο πρόσωπο/μούτρο
κορατωμένος: εξοπλισμένος με (αμυντικό) θώρακα
κορφιάτικος: κερκυραϊκός
κουκουδώνω: γαμάω, βιάζω
κουκουροβουκινάτωρ: σαλπικτής με μακρύ κολοκύθη/αγγούρι ως σάλπιγγα/φαρέτρα (ή: «πουτσοσαλπικτής», με σεξουαλικό υπαινιγμό)
κουνίζομαι: κουνιέμαι, σείομαι· εκουίστηκαν (γ' πληθ. οριστ. αορ.)
κούρβα: πόρνη
κουρεμένος: διαπομπευμένος
κουρμάς: χουρμάς
κούρτη: ηγεμονοσυμβούλιο, βασιλική/ηγεμονική αυλή
Κούταλη: Κούταλη(ς) (Ekinlik), νησάκι στην Προποντίδα
κράντωρ: κυβερνήτης, ηγεμόνας
κρατίζω: κρατώ
κρατώ: συγκρατώ
κρείττων: καλύτερος, αξιότερος· γενναίτερος
κρέμισμα: γκρεμός, χαράδρα
κρημ(ν)ίζω, -ομαι: γκρεμίζω, -ομαι
κρίατα (πληθ.): σάρκες
κρίσις: δικαστήριο· δικαστική απόφαση· τιμωρία
κριτής: δικαστής
κροντήρι: κρατήρας, πήλινο ή μεταλλικό αγγείο για κρασί
κρούω: χτυπώ· κρού' (γ' εν. ή πληθ. οριστ. ενεστ.)

κτηνοειδής: σαν ζώο, κτηνώδεια
Κυδωνιάται: κάτοικοι των Κυδωνιών (Αίβαλι/ Ayvalik) της Δ. Μικρασίας
κυματίζω: κινούμαι σαν τα κύματα
Κύπρις: Αφροδίτη
κυρτός: καμπούρης
κωλοκούκουρον: τελευταίος σπόνδυλος πάνω από τον κώλο, κόκκυγας
κώτικος: αυτός που προέρχεται από την Κω
Λαβύρινθος: υπόγειο λαβυρινθώδες συγκρότημα της αρχαίας Αιγύπτου (ή: Λαβύρινθος της μυωικής Κρήτης)
λαγήνα -ι: (μεγάλο ή μικρότερο) πήλινο αγγείο για υγρά
λάδανος: κολλώδες έκκριμα του φυτού λαδανιά, που χρησιμοποιείται για θυμιάσματα ή ως φάρμακο
λαζοφαρδεύω: κραυγάζω επιδεικτικά
λαμός: λαμός· ισθμός
λακτοπατάω: κλοτσώ και πατάω
λαμπροχιτνοφορία: ντύσιμο με λαμπρό χιτώνα
λανάρι: εργαλείο/μηχάνημα κατεργασίας μαλλιού
λανθάνω: λαθεύω, ξεχνώ· λανθάνει (απρόσ.): διαφεύγει· λείπει
Λαοδίκεια: Λατάκια της Συρίας
λατινικός: ρωμαιοκαθολικός· «φράγκικος»· δυτικοευρωπαϊκός
Λατίνο/λατίνοι: Δυτικοευρωπαίοι· ρωμαιοκαθολικοί
λαφάσσω: ανασαίνω ασθμαίνοντας, λαχανιάζω
λαφρώνω: ξελαφρώνω, (κατα)κλέβω
λέγω: λέω· μιλώ· λέξει (γ' εν. υποτ. αορ.)
λείπω, -ομαι: λείπω· εξαφανίζομαι
Λένος βλ. ελεεινός
Λεοντάρι: βενετικός Λέων· βενετικό κράτος
λεφτόκαρο(ν): φουντούκι
λέχμος: πολωνικός
ληγός: πατητήρι σταφυλιών
ληρώ: φλυαρώ, λέω ανοησίες
λιβάδα καθαρά: λιβάδι καθαρισμένο, χωρίς πέτρες
Λιβύη: (βόρεια, κυρίως) Αφρική
λιθάζω: λιθοβολώ
λληνορωμαίζω: εκχυδαίζω, αναμιγνύω την αρχαία ελληνική με στοιχεία της δημόσιους νεοελληνικής
λογιάζω: υπολογίζω
λοιποινιές: λοιπόν
Λουκάς, Φακίδος: όσιος Λουκάς (και ομώνυμο μοναστήρι/νάος του) στο Στείρι της (σημερινής) Βοιωτίας

λουμπάρδα: ολμοβόλο· κανόνι
λόχη: κάψα, -μο· σουβλιά, οξύς πόνος
λυγερή: νεαρή και όμορφη κοπέλα/γυναίκα
λύσις: κατάλυση, διάλυση
λωβός: λεπρός
λωφάζω: λουφάζω
μαγαρίζω: μαϊνώνω, μολύνω
Μαδαγάσκαρ: Μαδαγασκάρη
μαδεύομαι: συγκεντρώνομαι· συγχρωτίζομαι, κάμνω παρέα
μακρά(ς)/μακρέα (επίρρ.): μακριά, σε/από απόσταση
μακρόθυμον (ουδ.): μεγάλη υπομονή, παρατεταμένη καρτερικότητα
Μαινάδες: (μυθικές) ακόλουθοι του θεού Βάχου/Διόνυσου
μαλαθράκη: μέλας άνθραξ, είδος εξανθήματος
μαλαφράντσα: αφροδίσιο νόσημα, σύφιλη
Μάνα/μάννα: πηγή της πελοποννησιακής Τρίπολης· κύρια νεροπηγή
Μανασσής: σκληρός και άδικος βασιλιάς του εβραϊκού Βασιλείου του Ιούδα (7ος αι. π.Χ.) που λάτρευε είδωλα, προτού μετανοήσει
μανδεία: μαντεία, προφητεία
μανδι: καλύπτρα προσώπου, βέλο, φερετζές· μακρύς μανδύας
μάνητα: μανία, οργή
μανιακός: μανιασμένος· τρελός
μανίζω: μανιάζω, οργίζομαι πολύ
μαρμαρινός: αυτός που προέρχεται από την Προ(ι)κόνησο / την περιοχή της Προποντίδας (θάλασσας του Μαρμαρά)
μασε: μας
μασιζομαι: μασάω
μαστόρισσα: τεχνίτρα
ματσούκα: ρόπαλο
ματσουκιά: χτύπημα με ρόπαλο
μαυροκασιβελος: μελαψός γύφτος
Μαυροκορδάτος, Ιωάννης Νικόλαος Αλεξάνδρου: (ηγεμόνας) Νικόλαος Μαυροκορδάτος
μαυροσκουφάτος: μαυροσκουφής· καλόγερος/κληρικός με μαύρο σκούφο
μέγα, μεγάλως (επίρρ.): πολύ
μεδ' βλ. μετά
μεινέσκω: μνήσκω, (απο)μένω
μεθύζομαι: μεθώ
μεθυστής: μεθυσμένος· μεθύστακας
μέλιν σύγχερον: μέλι μαζί με κερι (κιφέλης)
μέλος: τραγούδι, ποίημα
μέ(μ)φομαι: ψέγω, κατηγορώ
μειμασμένος: μολυσμένος, μαρρός
μέση/μέσον: αγορά, δημόσιος/φανερός τόπος· εις την μέσην / εις το μέσον / εν τω μέσῳ:

μπροστά (σε), σε εμφανές σημείο, εις επήκοον όλων
μεσοβούτσιν: βαρέλι μεσαίου μεγέθους / μέσης χωρητικότητας
μετά/μετ'/μεδ': μαζί· μαζί με· με
μεταβιάς: μόλις
μεταβροντά (απρόσ.): Ξαναβροντάει
μεταγνώθω: μετανιώνω, αλλάζω γνώμη
μετακερνάω: Ξανακερνάω
μεταποιώ: μετατρέπω, μεταμορφώνω
μέψη: μομφή, κατηγορία
μηδέν (σύνδ.): μη(ν)
μη να: μήπως (και)
μητάτον: στάνη, μάντρα· κατάλυμα, στέκι
μηχανώμαι: μηχανεύομαι· εμηχανήσατο (γ' εν. οριστ. αορ.)
μξοβαρβαρίζω: αναμιγνύω δημόδη / εσφαλμένα στοιχεία στη λόγια ελληνική· μιλώ «μξοβαρβαρά» (δημόδη ελληνικά / νεοελληνικά)
μισεύω: φεύγω, αναχωρώ
μοί/μοι: σε μένα· μοι
μοίρα (ουσ. και επίρρ.): ένα μέρος/τμήμα· μοίρα ..., (και) μοίρα: άλλοι, -ες ..., (και) άλλοι, -ες
Μοίρις: αρχαία λίμνη στην Αίγυπτο, βορειδυτικά της όασης Φαγιούμ
μόν' βλ. μόνο(ν)
μόναι: μου είναι
μονάτος: σκέτος· μοναδικός
μόνε βλ. μόνο(ν)
μονογενής φονίξ: χουρμαδιά που τα «αρσενικά» και «θηλυκά» άνθη της σχηματίζονται πάνω σε διαφορετικά δέντρα
μονόλιθον (ουδ.): αμφιθέατρο με κερκίδες από μονόλιθους στην Ηράκλεια (Ereklī/Eregli) της Προποντίδας
μόνο(ν)/μόνε/μόν' (επίρρ. και σύνδ.): μόνο· (και) μόνο· αρκεί (να)· εκτός· αλλά
μονοστέλεχος: μονοκόμματος
μονωδία: λυρικός θρήνος
Μοσχοβία: Μόσχα, ηγεμονία της Μόσχας / Ρωσική αυτοκρατορία
μοσχόβικος: αυτός που προέρχεται από / βρίσκεται στη Μόσχα και, γενικότερα, στη Ρωσία
μοσχοπόντικο(ν): είδος νυφίτσας ή και κουνάβιου («μυογαλή»), ενυδρίδα, νούρκα/λούτρα
μόσχος: αρωματική ουσία, έκκριμα του αρσενικού μόσχου του μοσχοφύρου· μοσχοβολία
μοσχοχτάποδον(ς): είδος χταποδιού με μονή σειρά από βεντούζες και ιδιαίχουσα μυρωδιά
μούλα: μουλάρι

μουσοῦδι(α): πρόσωπο, χαρακτηριστικά του προσώπου, μούρη/ρύγχος
μουστάκης: μουστάκας, μουστακοφόρος
μουστόπιτα: γλύκισμα από μούστο και αλεύρι, μουσταλευριά
Μπαγδάτι(ν): Βαγδάτη του Ιράκ
μπαλούκτισι: κόκαλο/δόντι φάλαινας ή θαλάσσιου ελέφαντα
μπάλσαμος: αρωματικό ρετσίνι από βαλσαμόδεντρο
Μπαρμπαριά: (μουσουλμανική) μεσογειακή βορειδυτική Αφρική από τη Λιβύη ως το Μαρόκο
Μπάστρα: Βασόρα/Μπάσρα, λιμάνι του Ιράκ
μπέλα: είδος μεσαιωνικού παιχνιδιού
μπερέτα: σκούφος
ἴμπιστος: έμπιστος, ειλικρινής
μπίφαρον: πίφαρο, είδος πνευστού οργάνου
Μπογδανιά: Μολδαβία
μπογδάνικος: αυτός που προέρχεται από τη Μολδαβία
μπο(ν)τικός: ποντικός
μπορά (απρόσ.): μπορεί· μπορεί να
μπόρση: δύναμη
μπουσουγάνι: (σιδερένιο) πολεμικό ρόπαλο
μπράβος: παλληκάρι/παλληκαράς· σωματοφύλακας / ένοπλος μισθοφόρος
Μπρασοβόν: Μπρασόβ, πόλη της Τρανσυλβανίας στη Ρουμανία
μπρουσικός: πρωσικός
μύθος: μύθος (ζώων)· λόγος· γνωμικό, παροιμία
μύξα: βλέννα· γλωώδες/μαλακό σημείο του σώματος
μυριάς: δέκα χιλιάδες
μυριαρίφνητος: αναρίθμητος, αμέτρητος
μυριοατυχημένος: εξαιρετικά κακότυχος· τρισκατάρατος
μυριοεντροπιάζω: καταντροπιάζω
μυριοκιντυνεμένος: αυτός που υπόκειται σε εξαιρετικά μεγάλο κίνδυνο
μυριομουζωμένος: εξαιρετικά μουτζουρωμένος/μαυρισμένος, λερωμένος
μυριοστέφανος: αυτός που είναι ζωσμένος με πάρα πολλές μεταλλικές στεφάνες
μυρμηκοσφόνδυλος: αυτός που έχει σπονδυλική στήλη μυρμηγκιού
μυροβρύτης: μυροβλύτης
Μώρος: Μαυριτανός, (μουσουλμάνος) Βορειοαφρικανός
ἴν/ναι(ν): είναι
ναν: να
ἴναπιψη: ανάπαυση, άνεση

ναυτιλότατον (ουδ.): πάρα πολύ μεγάλη επίδο-
ση στη ναυτιλία
νέμτσικος: γερμανικός, αυστριακός
νεότερος/νιότερος: νεαρός
Νήσια: Επτάνησα
Νήσοι: Μοσχονήσια/Εκατόνησοι κοντά στις
Κυδωνίες (Αίβαλι) της Δ. Μικρασίας
νηστικάτα (επίρρ.): νηστικός, -ιά· όντας ακόμα
νηστικός, -ιά
νικόν/Νικόν: ονικόν, γαϊδαράκος (με παρηχητ.
αναφορά στα ονόματα Νίκων, Νίκος)
νινίτσι: μωράκι
νοβέλα: πρωτόκτιστο πράγμα, περιπέτεια
Νόμος: Νομοκάνονας, διατάξεις εκκλησιαστι-
κού δικαίου
νωά: βάζω στον νου μου, σκέφτομαι
νυν: τώρα
νυχθήμερον: ημερονύκτιο
Ξανασπώ βλ. ανασπώ
Ξανερωτώ: Ξαναρωτώ· εξανερωώταν (γ' εν. πα-
ρατ.)
Ξεδοδιασμένοι: Ξεδοτιάρης, φαφούτης
Ξένος: παράξενος, ασυνήθιστος· θαυμαστός
Ξεντερίζω: βγάζω τα έντερα κάποιου, ξεκοιλιά-
ζω
Ξερασμένοι: εμετικός, αγδιαστικός
Ξερατό(ν): εμετός
Ξερνώ, -ιέμαι: Ξερνάω, κάμνω εμετό
Ξετρέχω: διατρέχω ψάχνοντας, ερευνώ, γυρεύω
Ξεχώνω: εξορύσσω, βγάζω
Ξηγούμαι: διηγούμαι
Ξηγκόκωλος: αυτός που έχει Ξίγκι(α)/πάχος
στον πισινό, χοντρόκωλος
Ξόδι: κηδεία, πομπή/λιτανεία κηδείας
Ξουθενώ(νω): εκμηδενίζω, εξοντώνω· Ξουθενώ-
σι (γ' πληθ. υποτ. ενεστ.)
Ξυλογούργουρος: Ξυλολαίμης, με λαίμο σαν
στέκα
Ξυρίχι: οξύρρυγχος, χαβιαρόψαρο
ογό, όχου (επιφ.): αλίμονο, οχ, αμάν
όθε(ν): όπου· απ' όπου· λοιπόν
οίδα: Ξέρω
οίμοι: αλίμονο
οινάρι(ν): κρασάκι
οκάτι: κάτι σαν
οκνεύω: τεμπελιάζω, διστάζω
ολιγαίνω: λιγοστεύω
ολογέματος: εντελώς γεμάτος
ολούθεν: από παντού
Όλυμποι: ο (παγανιστικός) Όλυμπος της Πε-
ρίας και ο (χριστιανικός μοναστικός) Όλυ-
μπος της Βιθυνίας

όλως: εντελώς
ομαλία: ίσιωμα, πεδιάδα
ομαλίζω: χαϊδεύω, περιποιούμαι
όμβρος: βροχή
ομόνω: ορκίζομαι
ομού: μαζί
ομπρός βλ. εμπρός
οπ' βλ. οπού
οπαδός: ακόλουθος
οπδκαμε, οπώναι κτλ.: αυτός/αυτή/αυτό που
έκανε / είναι κτλ.
οπού/που/π': αυτός (αυτή κτλ.) που· που
όργητα: οργή
ορδινιά: εντολή, διαταγή
ορδινιάζω: βάζω σε τάξη, τακτοποιώ· παραγ-
γέλλω· διατάζω
ορέγομαι: έχω όρεξη, επιθυμώ
ορίζω: διατάζω
όρκινος: (μεγάλος) κόκκινος τόνος / τόνος κυα-
νόπτερος, ορτσίνι, μαγιάτικο, γοφός
ορμηνύγω: συμβουλεύω
ορμίσια: όρμος, (θαλασσινός) κόλπος
όρνεον: πουλί
όρος: όριο, σύνορο
όρτουλα: όρτσολα, αφροδισιακό έλκος
ορχιδόπουλον: αρχιδάκι
ορχούμαι: χορεύω
ορώ, -ώμαι: βλέπω, -ώμαι· ώφθη (γ' εν. οριστ.
παθ. αορ.)· οφθήσομαι (α' εν. παθ. μέλλ.)
ό(ς), ή, το (αναφ. αντων.): (αυτός) ο οποίος
(κτλ.)
ότι (αιτ. σύνδ.): διότι
ότι/οτ' (ειδ. σύνδ.): πως
Ουγγροβλαχία: ηγεμονία της Βλαχίας (Δ. και
Ν. Ρουμανίας)
ουδέν (σύνδ.): δεν
ουδεποσώς: ούτε καθόλου
ουν/γουν: λοιπόν
ο(υ)ρά/ούρη: ουρά· ανδρικό πέος (μεταφορικά)
ουράκλα: μεγάλη ουρά· μεγάλο πέος ζώου
(μεταφορικά)
ουριάζω: γκαρίζω· ορμώ γκαρίζοντας
ούριος: κατεστραμμένος, διεφθαρμένος
οφαλός: μέσο, κέντρο
οφισιάλος: αξιωματικός
οχ, 'χ βλ. εκ
όχλητα: ταραχή, (ενοχλητική) φασαρία
πάγος: παγωνιά
παιγιώτης: οργανοπαίκτης
παιδεία: εκπαίδευση, μόρφωση· παιδεμα, βά-
σανο, τιμωρία
παιδεύ(ο)μαι: βασανίζομαι, ταλαιπωρούμαι

παίδευσις, -η / παίδειψη: μόρφωση· βάσανο, τι-
μωρία
παιδιόθεν: από την παιδική ηλικία, από παλιά
παινεσιά: έπαινος
παινούμαι: επαινούμαι
πάλα (επίρρ. και ουσ.): παλιά, άλλοτε
παλαιογύνελο: παλιός μακρύς επενδύτης,
κάπα
παλαιός: παλιός· ηλικιωμένος
παλαμαριά: Ξύλινο θεριστικό εργαλείο
παλαμαίος: εκδικητικός, γενναίος
πάλε: πάλι· από την άλλη
παλινωδία: ποιητική επανάληψη, επιστροφή
στο ίδιο θέμα
παλιοκάρφιν: παλιό, σκουριασμένο καρφί
παλληκαρεύομαι: κάμνω το παλληκάρι
πάμπολλα (επίρρ.): πάρα πολύ
πανάτσος: πανάσχημος· αισχροτάτος
πανόκη: αφροδισιο νόσημα
πανουκλιάρης: πανουκλιασμένος
πανάταπ (επίρρ.): εντελώς
πανταχούθε: από παντού
πάντη (επίρρ.): εντελώς
παντοίος: κάθε λογής
παντοίεχοι: πέτρα χολής φυτοφάγων ζώων ή
ερπετών, που έχει θεραπευτικές ιδιότητες
πάνυ: πολύ
παραβλέπω: παραμονεύω
παραβοσκίζομαι: βόσκω με λαίμαργία
παραγιάλι: περιγιάλι, παραλία
παραγωνία: παραγωνί, τζάκι
παραδάγκαλο: υπογάστριο, βουβωνική κοιλό-
τητα
παραλαλώ: παραμιλώ
παρανοίγω: ανοίγω λιγάκι, μισανοίγω
παρασημά: εξάμβλωμα, έκτρωμα, τέρας
παρασήμος: τερατώδης
παράταξη: πομπή, τελετή· διασκέδαση, ψυχα-
γωγία
παρατήρημα: γρουσουζιά, κακοτυχία
πάραυτα(ς): αμέσως
πάρδαλις: λεοπάρδαλη
πάρεον: φεουδαρχικό/αρχοντικό αξίωμα, τίτ-
λος ευγενείας
πάρεξ: παρά
παρηγόρημα: παρηγοριά
παροργίζω: ερεθίζω
παροχεύς: πάροχος, δωρητής
παρρησιάζομαι: προβάλλω/εμφανίζομαι με
παρρησία, τόλμη· παρρησιάσθηκεν (γ' εν.
οριστ. αορ.)
πασαείς: καθένας
παστρικός: καθαρός, υγιεινός· σκέτος

πασχάτικος: πασχαλινός
πάτος: πάτωμα
πατσάδα: γενειάδα
πεδίον: πεδιάδα· πεδίο μάχης
πεζεύω: κατεβαίνω από άλογο/μουλάρι κτλ.,
Ξεπεζεύω
πέμπω, -ομαι: στέλνω, -ομαι· στέλνω και καλώ
πενθίζω: πενθώ
πεντεκαίδεκα: δεκαπέντε
περιανασαίνω: παίρνω (μιαν) ανάσα
περιδιαβάζω: περιτριγυρίζω, κάμνω βόλτες
περιεργάζομαι: παρατηρώ, προσέχω
περισσέω: μεγαλώνω, εξογκώνομαι
περισσός: πολύς
περιτραλίζω: φοβίζω, τρομάζω (κάποιον) λίγο/
κάπως
πέρυρο: υπέρυρο, χρυσό βυζαντινό νόμι-
σμα, χρυσό βενετικό δουκάτο
πετροκόσσυφος: πετροκότσυφας
πετρωτά (πληθ.): βραχώτοπος, ορεινή περιοχή
πέτσα: πολύ μακρύ ύφασμα τυλιγμένο σε Ξύλι-
νο κύλινδρο/«τόπι»· κομμάτι ύφασμα (π.χ.
μαντίλι, μαντίλα κτλ.)
Πετσέρσκι: λάβρα (μοναστικό συγκρότημα)
του Σπηλαίου (Πετσέρσκα) στο Κίεβο
πετσοφλάσκα: δερμάτινο φλασκί για κρασί
πέφυκεν (γ' εν. οριστ. παρακ.): έχει γίνει/βγει
τηλά (πληθ.): λάσπες, βρομιές
πιαζέντι: είδος τυριού/φέτας
πιάνω: πιάνω· καταλήγω, φτάνω· βλ. και πκιά-
κει
πικραμένος: θλιμμένος, πενθών
πικρός: πικρός· ωμός, σκληρός
πικρόστομος: αυτός, -ή που έχει πικρό (υγρό
στο) στόμιο
πιλίό βλ. πλέα
πίνακας: (βαθύ) πιάτο φαγητού
πίρος: πώμα/τάπα βαρελιού
πισσάσκιν: πισσωμένο (μονωμένο) φλασκί/
ασκός
πιστικός: (έμπιστος) βοσκός, υπάλληλος κτη-
νοτρόφου
πκιάκει (απόρσ.): αρχίζει, πέφτει· βλ. και πιά-
νω
πλακί: ταφόπλακα
πλακώνω: πέφτω πάνω σε κάποιον, -α, γαμάω
πλανήτης: ουράνιο σώμα εξαρτημένο από
άστρο· δορυφόρος
πλανάμαι: παραπλανώ κάποιον, οδηγώντας
τον αλλού
πλέα/πλια/πλιό/πιλίό (επίρρ. και επίθ.): πια-
πολύ· το πλείστον, (οι) περισσότεροι· πλια
παρ' από: περισσότερο από

πλευρίτης: πλευριτόπνος, πλευριτίδα
πλήθιος: πούλος, άφθονος
πλην: αλλά
πληρώνω: πληρώνω· ολοκληρώνω, τελειώνω·
εκτελώ, επιτελώ
πλησιόχωρος: γειτονικός
πλιά, πλιο βλ. πλέα
πλιότερος: περισσότερος
πλόσκα: φλασάκι, ξύλινο δοχείο για κρασί
ποδεά: κάτω άκρη μακρού ενδύματος/φορέμα-
τος, στολής
ποδίζω: βαδίζω, προχωρώ· ξεκινώ· προσορμίζο-
μαι
πόδωμα: υπερυψωμένο κατάστρωμα στην
πλώρη πλοίου
ποιός: ποιος· όποιος
ποιώ: κάμνω· οριστ. αορ: (έ)ποικα/ποίηκα
(κτλ.), (έ)ποισα, εποισες (κτλ.)· υποτ. αορ.:
ποίηω (κτλ.)· απαρέμφ. αορ. ποιήσαι
πόκαμες, πόλεγες: που έκανες, έλεγες κτλ.
πολεμώ: πολεμώ, μάχομαι· προσπαθώ να φτιά-
ξω, φτιάχνω, προσπαθώ· κάμνω
πολιτικάδαικιν: πουτανάκι
πολιτικάρειόν: πορνείο, μπουρδέλο
πολιτική: «δημόσια» γυναίκα, πόρνη
πολιτικοπούλα: νεαρή πόρνη, πουτανάκι
πολί(ι)κος: κωνσταντινουπολίτικος
πολλά (επίρρ.): πολύ
πολύγονον (ουδ.): γονιμότητα, παραγωγικότη-
τα
πολύδοξος: πολύ δοξασμένος, -η
πολύθλιβος: πολύ θλιβερός
πολυμήχανον (ουδ.): μεγάλη επινοητικότητα
πολυπλασιασμός: πολλαπλασιασμός, πληθώ-
ρα
πόλυσον (προστ.): αμόλησε, ρίξε
πόμα: ποτό
πομπεύω: διαπομπεύω
πομπή: διαπόμπευση· άγος, ντροπή
πομπιωμένος: διαπομπευμένος, άτιμος
ποσώς: καθόλου
ποταμοφορίζω: ρέω σαν ποτάμι
ποτήρα: μεγάλο ποτήρι
πούβετις: πουθενά
πουγούνι: πιγούνι· γενειάδα
πουλ(ι)ολόγος: ειδικός στα πουλιά, ορνιθολό-
γος
πούντος: γέφυρα
Πουργατόριον: Καθατήριον
πούρι: αλλά· λοιπόν· απλώς και μόνο (να)
αρχεί (να)
πραγματεύομαι: αγοράζω

πρεσβεύω: μεσολαβώ σε κάποιον για βοήθεια
άλλου
πρήγμα: πρήξιμο· όγκος, κήλη
πρινοκούκι: κόκκινη βαφική (και στυπτική)
ύλη, και κόκκινο ύφασμα βαμμένο από απο-
ξηραμένα έντομα του είδους κόκκος ο βαφι-
κός
πρινοκοπάω: πριονίζω και κόβω
πριόρες/πριόρα: ηγούμενος/ηγουμένη ρωμαιο-
καθολικού μοναστηριού· αρχηγός, -ίνα
προγεύομαι: προγευματίζω
πρόδοσις: προδοσία
προθυρός: αυτός που βρίσκεται/ρείει μπροστά
στην/στις πόρτα, -ες
προκειται (απρόσ.): πρόκειται να γίνει, μέλλε-
ται
προμού: προτού
προμυτίς: προβοσκίδα
προόντες (πληθ.): προηγούμενοι
προσάγω εις ευχήν: φέρνω και προσφέρω ως
προσευχή/τάμα/θυσία
προσδέχομαι: αγκαλιάζω· προσεδέκτηκε (γ'
εν. οριστ. αορ.)
προσλαλώ: μιλώ με παραπανίσια λόγια, προ-
σθέτω λόγια
προστατώ: προστατεύω
προσφθέγγομαι: προσθέτω μιλώντας/διακη-
ρύσσοντας θαρρετά· προσεφθέγγατο (γ' εν.
οριστ. αορ.)
προτίμησις, -η: υπεροχή, ανωτερότητα
προύνον: δαμάσκηνο, κορόμηλο
Πυραμίδες: (μεγάλη) Πυραμίδα του Χέοπος στην
Γκίζα του Καίρου
Πύργος ο φάρειος: (αρχαίος) Φάρος της Αλε-
ξάνδρειας
ράβεντι(ον): γλυκίριζα, ρίζα του φυτού ρήνον το
φαρμακευτικόν, φάρμακο τονωτικό και κα-
θαρτικό
ρακί(ν): οινοπνευματώδες ποτό
Ραχίτιον: η Ρωσέτ(τ)α (Ραδίντ) της Αιγύπτου
ραχουλωτός: λοφώδης, ορεινός· ραχουλωτός
κάμπος: οροπέδιο
ρέκλα: ραβδί, βέργα
ρετινοζούμι: ρητινώδες υγρό, ξέπλυμα
ρήματα (πληθ.): λόγια, στιχομυθία, -ες
ρογίν: λαδερό
ροδέλα: κόκαλο στο γόνατο, επιγονατίδα
ροδόσταμα: ροδόνηρο
ροντζεύω: (ξε)τινάζω με δύναμη
ροσόλι: λικέρ αρωματισμένο με απόσταγμα
από πέταλα ρόδων, «τριανταφυλλόζουμο»
ρουκανίζω: ροκανίζω

Ρωμαίοι/ρωμαίοι: αρχαίοι Ρωμαίοι· ελληνορθό-
δοξοί του Μεσαίωνα κ.ε., ρωμιοί
ρωμαί(ι)κα (επίρρ.): (δημόδης) νεοελληνική
γλώσσα
Ρωμάνοι: αρχαίοι Ρωμαίοι
σαλί(ν): αραιοπλεγμένο ύφασμα από μαλλί
αλπακά, κασμίρι ή από καμηλότριχα
σαμφών(ον): μαγαλόσωμο και δυνατό σκυλί,
γερμανικός μολοσός
Σαν Μάρκος: πλατεία του Αγίου Μάρκου στη
Βενετία
σαρακηνικός: αραβομουσουλμανικός
Σαραντάριον: (παλιό) μοναστήρι στο όρος
Σαραντάριον της Παλαιστίνης, δυτικά της
Ιεριχώς (και ομώνυμο μοναστήρι στη Βλαχία)
σβάνα: βάνα, είδος φραγμού ή ανοίγματος της
ροής υγρού (;)
σβαναρίζω: αφήνω κάτι να ρεύσει (;)
σεβάζω: μπάζω
σεδέφι(ον): σεντέφι, μαργαριτ(αρ)όριζα
σερέμπασσης: αρχιμοχθηρός, πολύ δύστρο-
πος/ζόρικος
σημαντήρι: σημαντικό, καμπάνα
σιάτικα: ισχιαλγία
σιβίλια: είδος καθαρού ασημιού
σίδερα (πληθ.): φυλακή
σιμά: κοντά
σιμώνω: πλησιάζω
σινάβρι: σινάπι, (τριμμένος) σιναπόσπορος
σιορ: κύριος, -ε
σκαρταμπέλο(ν): (παλιό) σκάρτο/άχρηστο βι-
βλίο
σκαταλείφω: αλείφω με σκατά
σκήμα: σχήμα
σκιας: καν
σκόλοπος: είδος τουφεκιού
σκολάζω/σχολλάζω: τελειώνω, παύω
σκονταμένος: αχομοίρης
σκοτούρα: αναισθησία, απώλεια των αισθησε-
ων
σκούλα: ακατέργαστη φυτική υφαντική ύλη
(μαλλί, λινάρι, βαμβάκι κτλ.)
σκουπόραβδον: σκουπόξυλο
σκουτάριν: ασπίδα
σκουταρώνω: φοράσπιδα, προστατεύομαι με
ασπίδα
σχύθης (επίθ.): σχυθικός, αυτός που (προ)έρχε-
ται από τη Σχυθία/Ρωσία· βόρειος
σοδιάζω: συσσωρεύω
σού(σοι) (δοτ.): σε σένα, σου
σολδάδος: στρατιώτης
σουρλάς: σουραύλι, ζουρνάς

σουσουμιάζω: παρομοιάζω
σουτζούκι: γλύκισμα σε σχήμα σουτζουκιού/
λουκάνικου, από πηκτή μουσταλευριά παρα-
γεμισμένη με καρόδια
'Σπανία: Ισπανία
σπαρνάω: μετακινούμαι, το κουνάω
σπιθαμόστομος: αυτός που έχει στόμα μεγάλο
σαν μία πιθαμή
σπουδάζω: μελετώ, μαθαίνω· βιάζομαι
σπουδαίως: βιαστικά
σπω: σπάνω, κόβω· σπούσινε (γ' πληθ. υποτ.
αορ.)
'στάμενον: νόμισμα· χρήμα/χρήματα
στάπα: τυπογραφία· έντυπη, -ες έκδοση/
εκδόσεις
στανικός: με το ζόρι, εξαναγκαστικά
στάσις: ανταρσία, εξέγερση
Στείρι: Στείρι (ή Στίρι/Στήρι) της αρχαίας Φωκί-
δος (της σημερινής Βοιωτίας)
στέκω, -ομαι: στέκομαι· βρίσκομαι· είμαι· στα-
ματώ, παύω
στεφαναία πέτρα: βράχος σε σχήμα στεφα-
νίου, κυκλικός
στεφηφορία: (ηγεμονική) στέψη, τελετή ανάρ-
ρησης σε θρόνο
στήνω: στήνω· εγκαθιστώ, ορίζω· αποκαθιστώ·
σωρεύω νομίσματα
στοκάδα: λογιζιμός, σπαθιά
στοχάζομαι: σκέφτομαι· βλέπω, παρατηρώ
στόχαση: σκέψη
στραβοδίκωλος: αυτός που έχει διχαλωτή από-
ληξη/ουρά
στραβοκωλίζω: στρέφω λοξά τον κώλο για να
ξεφύγω, λοξοδρομώ, υπεκφεύγω
στραβώνω: βάζω/φορώ κάτι στραβά
στρατεύω: οδηγώ στον δρόμο
στρέφω, -ομαι: γυρίζω, επιστρέφω· ξαναγυρί-
ζω, αποκαθίσταμαι
στριγγίζω: στριγγαλίζω, βγάζω διαπεραστική,
-ές φωνή, -ές
συβάζομαι βλ. συ(μβι)βάζομαι
συγελώ: περιγελώ· ξεγελώ
σύγκαρπος αθός: άνθος, -η δέντρου μαζί με
καρπό, -ούς
συγκερνάω: μετριάζω
συγκρότησις, -η: έγκριση
συγχύζω: ταράζω, αναστατώνω
συ(μβι)βάζομαι: συμφωνώ· συμφιλιώνομαι
συμβουλή, -ία: συμβουλή· σύμφωνη γνώμη
συναίρω λόγους: πιάνω συζήτηση, ανταλλάσ-
σω λόγια
συνανάθροφος: αυτός που ανατρέφεται μαζί/
κοντά σε άλλον, συνομήλικος

συναπαντιέμαι: συναντιέμαι, συγκρούομαι·
εσυναπαντηθήκαν (γ' πληθ. οριστ. αορ.)
συναξάριον: βίος αγίου (μάρτυρα, οσίου κτλ.)
συνθεμένος: ώριμος, έτοιμος, πηχτός
συντεκν(ι)ά: κουμπαριά μέσω βάφτισης παι-
διού
σύντεκνος, συντέκνισσα: κουμπάρος, -α μέσω
βάφτισης παιδιού
συντεκνοσύνη: κουμπαριά μέσω βάφτισης παι-
διού
συντηρώ: κοιτάζω, βλέπω
συντροφία: παρέα· ομάδα
σύντσεφλος: ολόκληρος («μαζί με το φλούδι/
πέτσα/δέρμα»)
συντυχαίνω: μιλώ
σύρω, -ομαι: πηγαίνω· έρχομαι
συστήνω: ιδρύω, δημιουργώ
συστολή: συνεσταλμένος τρόπος
συφτάνω: προφταίνω
συχοκοντυλιζώ: παραπατάω/σκοντάφτω συχνά
σφάκελον: μούντζα
σφραγίδι: σφραγίδα, σφραγίδακι· στίγμα,
στιγματισμός
σφυροκατοურώ: κατοουρώ βγάζοντας ήχο σαν
σφύριγμα
σκολάζω βλ. σκολάζω
σώμα: κορμί· (άγιο) λείψανο
σώνω: φτάνω, προφταίνω
σώσά (επίρρ.): τελικά

τάγμα: ιερατικό τάγμα· κληρικοί
τάλαντον: νόμισμα· (πολύτιμο) χάρισμα, (πολύ-
τιμη) ιδιότητα
τάλας, τάλαινα: ταλαίπωρος, -η, δυστυχημέ-
νος, -η
Ταμάνι(ν): Ταμάν, χερσόνησος στην Κριμαία/
Αζοφική (ή: Αμάν της Ιορδανίας)· τ' Αμανιού
(γεν. εν.)
Ταμιάτι(ν): Δαμέτ(τα) (Ντουμγιάτ) της Αιγύ-
πτου
ταντούρι: σπιτική θέρμανση (μαγκάλι, κουβέρ-
τες κτλ.), ζεστασιά
ταραμπουλούσι: αυτό που προέρχεται από /
βρίσκεται στην πόλη Τρίπολη (Τ(α)ραμπ(ου)-
λούς αλ-Σάμ) του Λιβάνου
τατάρικος: αυτός που προέρχεται από / βρί-
σκεται στο χανάτο των Τατάρων (της Κρι-
μαίας)
ταυρίζω: τραβώ
τάχα: τάχα· γρήγορα
ταώς: παγόνη
τελειούμαι: τελειώνω, πεθαίνω
τελευτή: θάνατος

τελιζιά: πονηριά
τεταρταίος: τεταρταίος (επανερχόμενος κάθε
τέταρτη μέρα) πυρετός, ελονοσία
τεταρτιάζι, -ομαι: κόβω, -ομαι σε τέσσερα
κομμάτια, κατατεμαχίζω, -ομαι τεταρτια-
σμένος (μτχ. παθ. ενεστ.)
τεφτίκι(ν): λεπτό μαλακό μαλλί από κασίκια ή
πρόβατα κουρεμένα την άνοιξη
τεχνικά (επίρρ.): με τέχνη
τηράω, -ώ: κοιτάζω, βλέπω
τίθημι/θέτω τα του κλάηματος: αφήνω στην
άκρη / σταματώ τα κλάματα
τιμιότερος: πολυτιμότερος, εντιμότερος
τίντα (άκλ. ερωτημ. αντων. και επίρρ.): τί· βλ.
και ίντα
τις/τινάς: κάποιος· ένας
τό (αντων.): αυτό το οποίο· βλ. ό(ς)
τό (σύνδ.): μόλις, όταν
τοιχομαχία: πολιορκία τοίχων, επίθεση ενα-
ντίον τοίχων
Τόμπριζα: ίσως η Δοβρουτζά/Ντομπρουτζά
(Dobrogea/Добруджа), περιοχή του Εύξεινου
Πόντου μοιρασμένη σήμερα ανάμεσα στη
Βουλγαρία και τη Ρουμανία
τοξάρι(ον): τόξο
τοξική: τέχνη/επιτηδεύτητα της τοξοβολίας
το πως: πως
το πώς: πώς
το πως να: να
τότεσα: τότε
το τί: τί
τουλίνα: μικρός μεσογειακός τόνος (ή:
ψητές/τηγαυιές φέτες τόνου διατηρημένες
σε σαλαμούρα)
Τουρκία: μουσουλμανική επικράτεια / μου-
σουλμανικές χώρες· οθωμανική Τουρκία
τουρκίζω: εκτουρκίζω, μετατρέπω την ελληνι-
κή γλώσσα σε τουρκική, την αναμιγνύω/γεμί-
ζω με στοιχεία της (οθωμανικής) τουρκικής
Τούρκου/τούρκοι: (οθωμανοί) Τούρκοι· μουσουλ-
μάνοι
Τούσλα: Αλυκαί (Tuzla) στην Προποντίδα
τουτούνι: (τριμμένο, -α) φύλλο, -α καπνού
τραγωδία: τραγούδι
τραπέλα: ομάδα/παρέα κυνηγών/κυνηγιού (ή
και παιχνίδι με βουστροφρόνηδόν κίνηση / τρα-
μπάλισμα)
τριγένης: αυτός που έχει (μόνον) τρεις τρίχες
ως γενειάδα
τρεμούρα: τρέμουλο
τρίκωλος: αυτός που έχει τρία κωλομέρια
Τριπολιτσά: Τρίπολη της Πελοποννήσου
τριχάριν: τρίχωμα, μαλλιά

τρομικός: αυτός που τρέμει, τρεμουλιάρης
τρόπαιον: τεκμήριο νίκης· νίκη, θρίαμβος· τα
τρόπαια κηρύττει: διακηρύσσει τη νίκη
τρώγω: (κατα)τρώγω· φας (β' εν. οριστ. αορ.)·
βλ. και φαν
τς βλ. τσι
τς' (γεν. εν.): της
τσαγκαρείον: υποδηματοποιείο, τσαγκαράδι-
κο
τσακάτι: μέτωπο
τσαμπουνίζω, τσαμπούνισμα: φλυαρώ· φλυα-
ρία, ανοησία
Τσαούς μοναστήριον: μονή Βλαταίων/Βλατά-
δων της Θεσσαλονίκης
τσαφαροσκέλης: καλαμοπόδαρος
Τσεκμετζέδες: Μικρός και Μεγάλος Τσεκμε-
τζές (Ρήγιο και Άθουρα, Küçükçekmece και
Büyükkçekmece) στην Προποντίδα
τσ/τς (αιτ. πληθ.): τους
τσίγα: μικρός οξύρρυγχος, χαβιαρόψαρο
τσιακαλογλείφης: τσουκαλογλείφτης
τσιληπουρδών: χέζω και πορδαλιζώ ταυτόχρο-
να· κινούμαι με χυδαίο τρόπο
τσιμπιλίδα: σπιθια
τσινώ: τινάζω, κλοτσώ
τσιπουρομάγγανον: πιεστήριο για σύνθλιψη
σταφυλιών και παραγωγή σίπουρου
τσιφλισματάρια: πολλή και ορμητική διάρροια
τσι(ρ)λώ: χέζω/σκατώνω με στίρλα/διάρροια
τιμπάνι: πάνω μέρος (βαρελιού)· γεμάτον το
τιμπάνι: γεμάτο ως τα μπούνια
τυρομυζήθρον: τυρί και μυζήθρα, γαλακτοκομι-
κά προϊόντα
τυροφάς: τυροφάγος
τυχαίνει (απρόσ.): αρμόζει, πρέπει
τωνόντι (επίρρ.): πράγματι
τως (γεν. πληθ.): των, τους

ύπαγε εις καθόλου (β' εν., προστ.): πήγαινε στο
πυθηνά, στον αγύριστο
υπεραίρομαι: περηφανεύομαι πολύ, είμαι πολύ
υπεροπτικός
υπεραπολογούμαι: μιλώ/απολογούμαι υπερα-
σπίζοντας τον εαυτό μου
υπόκρισις: υποκριτική, θεατρική/ιστική συμπερι-
φορά
υπολαμβάνω: παίρνω τον λόγο

φαγείν (απαρέμφ.) / φαν (ουδ. ή έναρθρο απα-
ρέμφ.): φαί
φακλανοζυφάτος: αυτός που τρώει «στυμμέ-
νες» πορδές
φαν βλ. φαγείν

φάρα/φαρίν: φοράδα/άλογο ιππασίας, πολεμι-
κό άλογο
φαρμασιόνος: (ελευθερο)τέκτονας, μασόνος
φαρφουρένιος: πορσελάνινος
φαρφουρί(ον): πορσελάνη, φαγεντιανή
φασάτος: αυτός που τρώει / έχει φάει, χορτά-
τος
φθέγγομαι: μιλώ
φίλεργον (ουδ.): αγάπη για την εργασία, εργα-
τικότητα
φίλι: φίλι· συνουσία
φιλία, -ιά: φιλία· αγάπη, έρωτας
φιλόβιος: φιλοτομαριστής
φιλοπάρθενον (ουδ.): αγάπη για την παρθενία
/ τη διατήρηση της παρθενίας
φιλοτάραχος: αυτός, -ή που αγαπά τις ταρα-
χές, τα σκάνδαλα
φίνος: εκλεκτός, έξυπνος, πανούργος
φιούμι: αυτό(ς) που προέρχεται από την αιγυ-
πτιακή άσση Φαγιούμ (ή και: από το Φιού-
με/Ριγέκα της Κροατίας)
φλάτα (πληθ.): αέρια/φουσκώματα κοιλιάς
Φλωρέντιο: Φλωρεντίνο
φοίνιξ: χουρμαδιά· (ή και: μυθικό πουλί φοίνιξ;)·
βλ. και μονογενής φοίνιξ
φουκτοκωλοτρύπατος: αυτός που φουχτώνει
κωλοτρύπια, -ες / κώλο(υς) (με σεξουαλικό
υπανιγμό)
φουρκίζω: κρεμάω, σκοτώνω
φουστάτο: στρατεύμα
Φραγκιά: Γαλλία· (ρωμαιοκαθολική) Δυτική
Ευρώπη
φραγκίζω: μετατρέπω την ελληνική γλώσσα σε
φράγκικη, την αναμιγνύω/γεμίζω με στοιχεία
δυτικοευρωπαϊκών γλωσσών
φράγκικα (επίρρ.): (στα) ιταλικά, λατινικά
(γενικά, σε νεολατινική, κυρίως, δυτικοευρω-
παϊκή γλώσσα)
φράγκος: ρωμαιοκαθολικός· δυτικοευρωπαίος
φράρης, -ος: ρωμαιοκαθολικός (άγαμος) κληρι-
κός/μοναχός
φραρογαμημένος: γαμημένος από ρωμαιοκα-
θολικό (άγαμο) κληρικό/μοναχό
φρασμένος: φραγμένος
φράχτη: φράχτης, τείχος
φρικτός: φοβερός
φρόνεψις: φρόνηση
φρούδιν: φρούδι, άκρη, χειλος
φτώ: φτώνω· φτού' (γ' πληθ. οριστ. ενεστ.)
φυρώ: σταματώ να χύνω, λιγοστεύω, στερεύω
φυσιολογικός: φυσιολογικός
φυτό της πονηρίας: (γαλλικό/επαναστατικό)
δέντρο της ελευθερίας

Η Ανθολογία περιλαμβάνει επιλογή έμμετρων και «ρυθμικών» (κυρίως παραϊμνογραφικών) κειμένων, ή αποσπασμάτων κειμένων, της περιόδου από τον 12ο αιώνα (εποχή των Κομνηνών) ως το 1821 (την Ελληνική Επανάσταση), που είναι ή μπορούν να θεωρηθούν παρωδίες (γελαστικές, σατιρικές, στηλιτευτικές, αλλά και εγκωμιαστικές και πανηγυρικές, ή παίγνια και «παλινωδίες» πάνω στο ίδιο θέμα). Προτάσσονται δύο μικρά δείγματα δημώδους παρωδικού-σατιρικού λόγου της μεσοβυζαντινής περιόδου.

Τα καθαυτό κείμενα (ανα)δημοσιεύονται στο μονοτονικό σύστημα (με εξαίρεση περιπτώσεις όπου ο τόνος ή άλλα μη τονικά σημεία, π.χ. η κορωνίδα και η υπογεγραμμένη, ρυθμίζονται ανάλογα με το μέτρο, τη συντακτική σαφήνεια ή το γλωσσικό προφίλ κάθε κειμένου). Η στίξη κανονίζεται και εκσυγχρονίζεται (με εξαίρεση όσα παραϊμνογραφικά κείμενα έχουν πρωτοεκδοθεί με διατήρηση της αρχικής στίξης τους, η οποία ακολουθεί συνήθως αποκλειστικά την φαλτική τους απόδοση/εκτέλεση και όχι ένα λογικό σύστημα στίξης ή τη συντακτική ορθότητα). Γενικά, αν εξαιρέσει κανείς ορισμένα αρχαιστικά ή πιο λόγια κείμενα, η ορθογραφία, η διάταξη των στίχων κτλ. ακολουθούν τους κανόνες των εκδοτικών σειρών του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη) «Παλιότερα Κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» και «Κείμενα της Νεότερης Ελληνικής Λογοτεχνίας».

Σποραδικά, γίνονται σιωπηρές διορθώσεις στο κείμενο των πρώτων δημοσιεύσεων ή αναδημοσιεύσεων (που δηλώνονται με τον όρο «Πηγή»), ή προτείνονται διαφορετικές δυνατότητες για γραφές των κειμένων και για τη στίξη τους.

Το Γλωσσάρι ενσωματώνει και μερικά κύρια ονόματα, ιδίως όσα κρίθηκε πως χρειάζονται, σήμερα, ερμηνευτική διευκρίνιση. Πάντως, συνήθως, ερμηνεύονται μόνο λέξεις ή κύρια ονόματα των μη αρχαιστικών κειμένων. Για τα ερμηνεύματα λέξεων των αρχαιστικών κειμένων ο αναγνώστης μπορεί να χρησιμοποιήσει τα υπάρχοντα λεξικά της αρχαίας ελληνικής (βλ., πρόχειρα, και ηλεκτρονικά: <https://lsj.gr/wiki/>), της λόγιας βυζαντινής/μεσαιωνικής και της καθαρεύουσας.

φωναράς: φωνακλάς
φώναρος: φωνάρα, (δυνατό) γκάρισμα
φώτα (πληθ.): «φώτα» του Διαφωτισμού, της επιστήμης· Διαφωτισμός

χαημένος: χαμένος, άχρηστος
χαλάω, -ώ: χαλαρώνω και ρίχνω, αμολάω· χαλαρώνω και πέφτω, γκρεμίζομαι, συντρίβομαι

χαλεύω: γυρεύω, ψάχνω
χαλκείας: σιδεράς
Χαλκίας: (ομηρικός κτλ.) μάντης Κάλχας

χαλκωματάς: σιδεράς
χαμαί: κάτω, στο έδαφος
χάμαρη: βραχιόλι

Χαμπεσία: Αβησσυνία/Αιθιοπία
χαρά: χαρά· γαμήλια συγκέντρωση/γιορτή
χαράκι: βράχος

χαρβαλώνω: σαραβαλιάζω, διαλύω
Χάρες: (μυθικές) τρεις Χάριτες
χάρις, -η: χάρη· χάρισμα, δωρεά· δύναμη

χαυνίζω: χαλαρώνω
χειμάζει (απρόσ.): χειμωνιάζει
Χερσόνησος: Πελοπόννησος

χεσάδα (επίθ.): χεσμένη
χεσάτος: χεσμένος, χέστης
χίλιοι μύριοι: αναρίθμητοι, άπειροι

χιοβάδα: είδος βρώσιμης χαρακωτής αχιβάδας, (θαλασσινό) κυδώνι

Χλόη: επίθετο της θεάς Δήμητρας· φυτική βλάστηση, χλωρίδα

χλωμαίνω: χλωμαίζω· κιτρινίζω
χορηγός: (οικονομικός, συνήθως) οργανωτής τελετής, παράστασης κτλ.

χορός: ομάδα, παρέα, πλήθος
χου (επιφ.): έ, χάι, ά(ι)ντε

χουρμούζιος: αυτός που προέρχεται από / βρίσκειται στο νησί (X)ορμούζ/Χορμόζ του Περσικού Κόλπου

χρεία/χρεία: ανάγκη· απόπατος, αποχωρητήριο

χρήζω/αχρήζω: χρειάζομαι· αξίζω
χρονικός: παλιός· διαχρονικός· χρόνιος
χρύση: χρυσή, έκτερος

χρώμα: χρησιμοποιού
χτένι(ον): κτενίς, θαλασσινό όστρακο
χώνω: χώνω· κρύβω

Χώρα/χώρα: Μεγάλο Κάστρο (Κρήτης)· πρωτεύουσα (νησιού ή επαρχίας)

χωρικούτσικον: χωριατόπουλο, χωριατάκι

χώρις: χωρίς

ψεματολογία: ψευτιά
ψευδασκητής: ψευδομοναχός
ψευτοπρεσβύτες: ψευδοϊερέας
ψικεύω: συνοδεύω σε πομπή
ψόμα: ψέμα, ψεύτικη υπόσχεση
ψύγω: μαραίνω· παγώνω
ψωμοκαταλύτης: αυτός που (κατα)τρώνει ψωμί, -ιά

ώρα: ώρα· ρολόι· (σ)την ώρα· τώρα· τότε

ωρός: ωραίος

ως (ομοιωμ. σύνδ.): σαν, όπως, καθώς

ως (χρον. σύνδ.): όταν, μόλις

(ω)σάν (ομοιωμ. σύνδ.): σαν, όπως, καθώς

ωχριάζω: χλωμαίζω

